seria de autor

Amos Oz

Între prieteni

„Un roman tragicomic al condiției umane.“
Amos Oz

ebook

HUMANITAS fiction

AMOS OZ
BE'IN KHAVERIM (BETWEEN FRIENDS)
Copyright © Amos Oz 2012
All rights reserved.

Foto copertă © Phaitoon|Dreamstime.com *Vintage Wooden Chair Photo*

© Humanitas Fiction, 2014, pentru prezenta versiune românească
© Humanitas Fiction, 2014 (ediţia digitală)

ISBN: 978-973-689-838-9 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

Amos Oz

Între prieteni

Traducere din ebraică de
MARLENA BRAEȘTER

Cuprins

ÎNTRE PRIETENI
- Regele Norvegiei
- Două femei
- Între prieteni
- Tatăl
- Un copil
- Noaptea
- Deir Ajloun
- Esperanto

Regele Norvegiei

Şi mai era la noi, în kibbutzul Ykhat, un individ, Tzvi Provizor, un burlac de vreo cincizeci de ani, mic de statură, care clipea întruna şi căruia îi plăcea să dea veşti proaste: cutremure, avioane care se prăbuşesc, clădiri care cad peste locuitori, incendii şi inundaţii. Citea ziarul în zori, înaintea tuturor şi asculta toate emisiunile de ştiri, ca să-şi poată face apariţia în uşa sălii de mese, uimindu-ne cu cei două sute cincizeci de mineri surprinşi de prăbuşirea unei mine de cărbuni în China, fără nici o speranţă de salvare, sau cu pachebotul scufundat cu toţi cei şase sute de călători aflaţi la bord, în timpul unei furtuni în Marea Caraibilor. Se străduia să ţină minte până şi anunţurile mortuare. Era la curent, înaintea tuturor, cu decesul tuturor personalităţilor, el fiind acela care înştiinţa întreg kibbutzul. Într-o dimineaţă, mă opri pe aleea din faţa dispensarului:

— Ai auzit de un scriitor pe nume Wislavsky?

— Da, am auzit. De ce?

— A murit.

— Îmi pare rău.

— Şi scriitorii mor.

Altă dată m-a prins când eram de serviciu la sala de mese:

— Am văzut în anunţuri că a murit bunicul tău.

— Da.

— Şi acum trei ani ţi-a murit bunicul.

— Da.

— Înseamnă că acesta a fost ultimul.

Tzvi Provizor era singurul grădinar al kibbutzului. În fiecare dimineaţă se trezea la ora cinci, aşeza furtunele din straturile cu flori, sădea, tăia, uda, tundea iarba cu maşina aceea asurzitoare, stropea cu pesticide, împrăştia îngrăşământ organic şi chimic.

Oamenii din kibbutz îl ocoleau. În sala de mese, evitau să se aşeze lângă el. În serile de vară, stătea singur pe una dintre băncile verzi aşezate pe iarba din faţa sălii de mese, privind copiii care alergau pe afară. Adierea serii i se strecura pe sub cămaşă, umflând-o şi uscându-i pielea transpirată. Deasupra chiparoşilor înalţi răsări o lună roşie, prevestitoare de hamsin. Tzvi Provizor se repezi asupra unei femei care şedea singură pe banca de alături, Luna Blank, spunându-i cu tristeţe:

— N-ai auzit? În Spania a ars un orfelinat, iar optzeci de copii orfani s-au sufocat din cauza fumului.

Luna, o profesoară văduvă de vreo patruzeci şi cinci de ani, îşi şterse faţa transpirată cu batista, spunând:

— Îngrozitor.

Iar Tzvi:

— Au reuşit să salveze doar trei dintre ei, dar şi aceştia sunt în stare gravă.

Era respectat aici, la noi, pentru munca lui devotată: în toţi cei douăzeci şi doi de ani cât a trăit în kibbutz, nu a fost notată în cartea lui de muncă nici o zi de concediu de boală. Întreg kibbutzul prospera datorită lui. Sădise în fiecare colţişor flori de sezon. Din loc în loc, făcuse aranjamente din piatră şi plantase tot felul de cactuşi. Construise chioşcuri din lemn, acoperite cu viţă de vie. În faţa sălii de mese instalase o fântână arteziană, cu peştişori aurii şi plante de apă. Avea simţ estetic, şi toată lumea ştia să-l aprecieze. Dar pe la spate îl numeau „îngerul morţii“, bârfind în privinţa lipsei lui de interes faţă de femei, atât în trecut, cât şi în prezent, lipsă de interes pe care o manifesta, de altfel, şi faţă de bărbaţi. Mai era la noi un băiat tânăr, Roni Shindlin, care îl imita de minune şi ne făcea să murim de râs. După-amiaza, pe când toţi membrii kibbutzului stăteau fiecare cu familia lui fie pe terasă, fie pe iarba din faţa casei bând cafea şi jucându-se cu copiii, Tzvi Provizor se ducea la club să citească ziarele în compania a vreo cinci-şase tipi singuratici ca şi el, devorând cu toţii gazetele, contrazicându-se; erau fie burlaci tomnatici, fie divorţaţi sau văduvi. Rubka Roth, un bărbat scund şi chel, cu nişte urechi mari ca de liliac, bombănea în colţul lui că actele de răzbunare nu fac decât să aţâţe însângeratul cerc vicios, pentru că răzbunarea cere răzbunare şi riposta

cere ripostă. Ceilalţi săreau imediat cu gura, admonestându-l, ce vorbeşti, nu avem voie să nu ripostăm, o reacţie stăpânită şi împăciuitoare nu face decât să sporească îndrăzneala arabilor. Tzvi Provizor spunea clipind des:

— Până la urmă, vom ajunge la război. Cu siguranţă va urma un război îngrozitor.

Emanuel Glozman, bâlbâitul, se aprindea:

—Ră-ră-război. Foa-foarte bine. No-noi o să în-învingem şi o să-i cu-cucerim până la Iordan.

Rubka Roth spunea gânditor:

— Ben Gurion e un mare jucător de şah. Vede întotdeauna cinci mişcări înainte. Însă problema e că pentru el totul trebuie făcut cu forţa.

La care Tzvi Provizor prezicea trist:

— Dacă pierdem, vin arabii şi ne rad de pe faţa pământului. Dacă învingem, vin ruşii să ne bombardeze.

Emanuel Glozman – cu o voce imploratoare:

— Ga-gata, gata oameni bu-buni, linişte, lă-lăsaţi-mă să citesc ziarul în li-linişte.

Dar Tzvi, după câteva momente de tăcere:

— Aţi auzit? Scrie aici că regele Norvegiei are cancer la ficat. Şi la noi, prefectul regiunii are cancer.

Roni Shindlin, măscăriciul, când îl întâlnea pe Tzvi lângă cizmărie sau în faţa depozitului cu haine, îl întreba batjocoritor:

— Ei, înger al morţii, ce avion s-a mai prăbuşit azi?

Tzvi Provizor şi Luna Blank aveau obiceiul de a sta de vorbă pe înserate. El şedea pe marginea din dreapta a băncii din stânga, de pe panta acoperită cu iarbă, iar ea şedea în apropiere, pe marginea stângă a băncii din dreapta. El îi vorbea clipind des, în timp ce ea îşi mototolea batista în mână. Purta o rochie de vară uşoară, drăguţă, cu bretele. Avea numai cuvinte de laudă în ceea ce priveşte spaţiile verzi şi rondurile cu flori din kibbutz, rodul muncii lui, adăugând că datorită lui noi trăim aici într-o oază de verdeaţă, la umbra unei livezi în floare şi printre straturi înflorite. Avea mereu tendinţa de a folosi cuvinte solemne. Era diriginta clasei a treia şi se evidenţiase prin desenele fine în creion care atârnau pe pereţii

unora dintre micile noastre apartamente. Avea o faţă rotundă şi zâmbitoare, gene lungi, dar avea gâtul puţin cam ridat, picioarele foarte subţiri şi sâni aproapre deloc. Soţul îi murise cu ani în urmă, la graniţa cu Gaza, iar copii nu avuseseră. La noi era văzută ca un personaj pozitiv, foarte discretă în privinţa nenorocirii ei, consacrându-se trup şi suflet învăţământului. Tzvi îi vorbea despre diverse soiuri de trandafiri, iar ea dădea din cap, aprobând fiecare cuvânt cu entuziasm. După aceea îi povestea amănunţit despre nenorocirea stolurilor de lăcuste care a lovit Sudanul. Luna spunea:

— Eşti un om extrem de sensibil.

La care Tzvi zicea clipind:

— Oricum nu prea au vegetaţie acolo, în Sudan.

Luna spunea:

— De ce porţi pe umerii tăi toată nenorocirea din lume?

Tzvi răspundea:

— Să închizi ochii în faţa cruzimii vieţii, după părerea mea, e şi prostie, şi un păcat. De făcut, nu putem face decât foarte puţin. Dar putem măcar să vorbim despre asta.

Într-o seară de vară l-a invitat la o *café glacé* în camera ei. A venit îmbrăcat în ţinută de seară, cu pantaloni lungi kaki şi cămaşă bleu, cu mâneci scurte. Tranzistorul îi atârna de cureaua pantalonilor, iar la ora opt s-a scuzat şi a ascultat ştirile. Pe pereţii camerei în care locuia Luna Blank erau atârnate câteva desene în creion făcute de ea, cu rame simple. Desenele reprezentau fete visătoare, peisaje cu dealuri pietroase şi măslini. Sub fereastră se afla un pat dublu, acoperit cu o pătură şi perne orientale croşetate. Pe noptiera albă erau cărţi aranjate după înălţime, începând cu albume de artă despre Van Gogh, Cézanne şi Gauguin, apoi volume din biblie în ediţia Cassuto, urmate de o serie de romane din Biblioteca pentru toţi. În mijlocul camerei era aşezată o măsuţă rotundă pentru cafea, cu două fotolii modeste. Pe faţa de masă croşetată erau aranjate tacâmuri pentru cafea si fursecuri pentru două persoane. Tzvi Provizor spuse:

— E plăcut aici la tine.

Şi adăugă:

— Curat. Ordonat.

Luna Blank spuse jenată:

— Mulţumesc. Mă bucur.

Dar nu era nici o bucurie în vocea ei, doar o încordare ruşinată.

Apoi băură cafea, mâncară fursecuri, vorbind despre copaci ornamentali şi despre pomi fructiferi, dar şi despre greutatea de a menţine disciplina în clasă în ziua de azi, când totul e permis, şi despre păsări migratoare. Tzvi clipi şi zise:

— Am citit în ziar că la Hiroshima, după zece ani de la bomba atomică, încă nu există păsări.

Luna spuse:

— Porţi pe umerii tăi toată suferinţa din lume.

Şi adăugă:

— Pe o ramură joasă din faţa ferestrei mele, am văzut alaltăieri o pupăză.

Aşa au început cei doi să se întâlnească seara devreme. Stăteau de vorbă pe o bancă în grădina plină de flori, la umbra unei bughenvilia bătrâne, sau îşi beau cafeaua în camera Lunei. El se întorcea de la lucru la patru, făcea un duş, se pieptăna în faţa oglinzii, îşi punea pantalonii kaki proaspăt călcaţi, o cămaşă bleu şi se ducea la ea. Uneori îi aducea răsaduri de flori de sezon, ca să le sădească în grădina ei. O dată îi aduse un volum cu poeziile lui Iakov Fichman. Ea îi oferi fursecuri cu mac într-o punguţă şi un desen reprezentând doi chiparoşi şi o bancă. Dar la opt sau opt şi jumătate se despărţeau, iar Tzvi se întorcea în camera lui de sihastru, care păstra întotdeauna mirosul greu de celibatar. Roni Shindlin, măscăriciul, povestea în sala de mese că îngerul morţii coboară asupra văduvei negre. În sala de lectură, Rubka Roth îi spusese într-o după-amiază lui Tzvi, cu o simpatie amuzată:

— Ei, mâna şi-a găsit mănuşa, nu?

Dar nici pe Tzvi, nici pe Luna nu i-a speriat bârfa ori sarcasmul. Aproape de la o zi la alta, legătura lor devenea mai puternică. El îi mărturisi că în orele libere, în singurătatea camerei, traducea din poloneză în ebraică un roman al scriitorului Iwaszkiewicz. Un roman plin de

sensibilitate şi durere. Situaţia noastră aici, în lumea asta, îi pare acestui scriitor ridicolă, dar înduioşătoare. Luna îl ascultă cu capul puţin aplecat, cu buzele întredeschise, apoi îi mai turnă cafea fierbinte, ca şi cum lucrurile povestite ar fi fost dovada că avea nevoie şi merita consolare, sau ca şi cum cafeaua ar fi răsplătit puţin suferinţa scriitorului Iwaszkiewicz şi pe a lui, proprie. Una îşi dădu seama cât de importantă era legătura dintre ei, legătură care îi umplea zilele – până acum plate şi identice una alteia. Într-o noapte visă cum amândoi erau călare pe un cal, ea cu pieptul lipit de spatele lui şi cu braţele înlănţuindu-i mijlocul, într-o vale înconjurată de munţi înalţi, unde şerpuia un râu învolburat. Despre acest vis, se hotărî să nu-i pomenească nimic lui Tzvi, deşi avea obiceiul să-i povestească toate visele în amănunt, calmă. Tzvi clipea şi povestea şi el la rândul lui că în copilărie, în orăşelul polonez Yanov, visase să devină student. Dar când a luat fiinţă mişcarea tinerilor pionieri, s-a lăsat antrenat de ea, renunţând la studii. Cu toate acestea, nu a încetat să înveţe din cărţi toată viaţa. Luna strânse cu grijă două firimituri minuscule de pe faţa de masă spunând:

— Erai un băiat foarte timid. Şi acum eşti cam timid.

Tzvi spuse:

— Nu mă cunoşti prea bine.

Luna replică:

— Povesteşte-mi. Ascult.

Iar Tzvi zise:

— Am auzit astă-noapte la radio că în Chile a erupt un vulcan. Patru sate au fost complet îngropate sub şuvoaiele de lavă. Majoritatea locuitorilor nu au avut timp să fugă.

Într-o seară, pe când îi povestea înfocat despre foametea din Somalia, Luna se înduioşă, îi luă mâna dintr-odată şi îl trase spre ea. Tremurând, Tzvi îşi retrase brusc mâna, cu o mişcare aproape violentă. Şi începu să clipească des. Nu atinsese în toată viaţa lui pe nimeni, şi dacă îl atingea cineva sărea ca ars. Îi plăceau atingerea straturilor afânate de pământ şi delicateţea tulpinilor răsadurilor, însă atingerea oamenilor străini, fie bărbaţi, fie femei, îl făcea să i se crispeze tot corpul, ca şi cum ar fi fost ars de ceva. Evita întotdeauna strângerile de mână, bătăile pe spate sau atingerile unui braţ când stătea la masă cu cineva. După puţin timp se

ridică şi plecă. Nu veni la ea nici a doua zi, de teamă că legătura dintre ei va duce, inevitabil, la lucruri catastrofale pe care nu le dorea, ba chiar îl dezgustau. Luna nu înţelese nimic, dar cu fineţea ei ghici că probabil îl rănise. Luă hotărârea să-şi ceară scuze, deşi nu ştia pentru ce. Poate întrebase ceva ce nu trebuia? Sau poate nu fusese capabilă să sesizeze vreo aluzie importantă ascunsă printre cuvintele lui?

După două zile, îi strecură sub uşa camerei, în lipsa lui, un bileţel cu scrisul ei rotund şi nevinovat: „Iartă-mă dacă te-am jignit. Putem sta de vorbă?“

Tzvi i-a răspuns tot cu un bileţel:

„Mai bine nu. O să se termine rău.“

Cu toate acestea l-a aşteptat sub copacul de melia la ieşirea din sala de mese după cină şi i-a spus timid:

— Explică-mi ce-am făcut.

— Nimic rău.

— Atunci de ce mă ocoleşti?

— Înţelege, e… inutil.

De atunci nu s-au mai întâlnit, iar dacă treceau unul pe lângă celălalt pe alee ori se întâlneau la depozitul de mărfuri, schimbau între ei un mic semn din cap, ezitând o clipă, şi apoi fiecare îşi continua drumul.

La masa de prânz, Roni Shindlin le spuse comesenilor cum îngerul morţii şi-a întrerupt luna de miere şi de acum suntem cu toţii iarăşi în pericol. Şi într-adevăr, la club, Tzvi tocmai începu să le povestească burlacilor care citeau ziarele că în Turcia se prăbuşise un pod uriaş, chiar la o oră de trafic intens.

După vreo două sau trei luni, lumea a remarcat că Luna Blank nu mai venea la întâlnirile clubului de muzică clasică şi chiar lipsise de la câteva şedinţe cu profesorii. Îşi vopsise părul roşu-arămiu, începuse să folosească un ruj ţipător, iar din când în când nici la cină nu mai venea. De Sukot, a plecat la oraş pentru câteva zile, după care a apărut îmbrăcată într-o rochie care ni se părea cam provocatoare, cu o fantă laterală adâncă. În primele zile de toamnă am văzut-o de câteva ori pe banca din faţa spaţiului verde în compania antrenorului de baschet, mai tânar decât ea cu zece ani, care

venea la noi de două ori pe săptămână de la Natanya. Roni Shindlin spunea despre ea că învaţă sărituri în timpul nopţii. După vreo două-trei săptămâni, relaţia cu antrenorul de baschet s-a răcit şi Luna putea fi văzută în compania unui comandant de divizie, un tânăr de douăzeci şi doi de ani. Acest lucru nu mai putea fi trecut cu vederea, şi comisia de educaţie s-a întrunit discret pentru a discuta repercusiunile educative. Tzvi Provizor stătea seară de seară singur pe banca de lângă fântâna arteziană pe care o construise cu mâinile lui, privind nemişcat copiii care se jucau pe iarbă. Dacă treceai prin faţa lui şi-i spuneai bună seara, răspundea tot cu un bună seara, adăugând trist că au avut loc inundaţii în sud-estul Chinei.

La începutul iernii, fără nici un preaviz, chiar în mijlocul trimestrului, Luna Blank a plecat la sora ei din America, fără aprobarea secretariatului kibbutzului. Sora îi trimisese un bilet de avion şi într-o bună dimineaţă Luna a apărut în staţia de autobuz, îmbrăcată în rochia ei cea îndrăzneaţă, cu un baticuţ colorat legat în jurul gâtului, cu pantofi cu toc, trăgând după ea o valiză mare. S-a îmbrăcat ca pentru Hollywood, comentă Roni Shindlin. Secretarul hotărî să-i suspende calitatea de membră a kibbutzului până la clarificarea situaţiei, iar Roni Shindlin le spuse comesenilor: văduva neagră fuge de îngerul morţii.

Camera Lunei Blank rămase deocamdată încuiată şi cufundată în beznă, deşi cineva din comisia locativă pusese ochi pe ea, având în vedere lipsa de locuinţe. Pe terasa ei cea mică rămăseseră vreo cinci-şase ghivece simple, filodendron, muşcate şi cactus, pe care Tzvi Provizor trecea din când în când să le ude şi să le afâneze pământul.

Pe urmă a venit iarna. Nori joşi zăceau pe coroanele copacilor ornamentali. Pe câmp şi în grădini noroiul era gros, iar lucrătorii care se ocupau de obicei de cultivarea pământului şi de livezi lucrau acum la fabrică. Ploile cenuşii nu se mai opreau. Noaptea se auzea apa curgând în burlane, iar un vânt rece se strecura în case printre lamele crăpate ale obloanelor. Tzvi Provizor stătea seară de seară până la zece şi jumătate şi asculta toate emisiunile de ştiri, iar între grupajele de ştiri rămânea aplecat deasupra mesei lui simple, ca de călugăr, traducând în ebraică, la lumina unei veioze gheboşate, câteva rânduri din cartea plină de suferinţă a scriitorului polonez Iwaszkiewicz. Deasupra patului era atârnat desenul pe

care i-l dăruise Luna, doi chiparoşi şi o bancă. Chiparoşii i se păreau sumbri, iar pe bancă nu stătea nimeni. La zece şi jumătate se îmbrăca gros şi ieşea pe terasă, privind norii joşi şi aleile goale betonate strălucind umed în lumina becului galben. Dacă ploaia se oprea, făcea o scurtă plimbare nocturnă, să vadă ce fac ghivecele cu flori de pe terasă. Frunze uscate îi acoperiseră deja treptele, iar Tzvi îşi imagina că simte o boare cu miros de săpun sau şampon venind dinspre camera încuiată. Apoi mai umbla puţin pe aleile pustii – picături de ploaie îi alunecau dintre ramuri pe capul gol – şi se întorcea în camera lui să asculte pe întuneric, clipind des, ultimele emisiuni de ştiri. Într-o noapte, înainte de răsăritul soarelui, pe când întunericul îngheţat şi umed domnea încă peste tot, îl opri din drum pe unul dintre lucrătorii de la grajduri, care mergea să mulgă vacile în zori, şi îl anunţă trist:

— Ai auzit? În noaptea asta a murit regele Norvegiei. Avea cancer. La ficat.

Două femei

Dimineaţa devreme, înainte de răsăritul soarelui, prin fereastra ei deschisă începe să urce dintre arbuşti uguitul porumbeilor. Porumbeii aceia au un uguit grav, monoton şi continuu, care o linişteşte. O boare trece prin coroanele pinilor, iar pe colină se aude cântecul unui cocoş. În depărtare latră un câine, urmat de altul care îi răspunde. Zgomotele acestea o trezesc pe Osnat înainte ca ceasul deşteptător să sune, aşa că se scoală, opreşte ceasul, se spală şi se îmbracă în hainele de lucru. La cinci şi jumătate pleacă la lucru la spălătoria kibbutzului. În drum trece pe lângă casa lui Boaz şi a Arielei, care pare încuiată şi cufundată în întuneric. Îşi spune că încă dorm amândoi, iar acest gând nu-i trezeşte nici gelozie, nici durere, ci o vagă senzaţie ciudată: ca şi cum tot ce s-a întâmplat nu i s-ar fi întâmplat ei, ci altora, şi nu acum două luni, ci cu ani în urmă. La spălătorie aprinde lumina electrică, pentru că lumina zilei e încă palidă. Apoi se apleacă spre grămezile de rufe care aşteaptă şi începe să le separe pe cele albe de cele colorate şi pe cele din bumbac de cele sintetice. Simte mirosul acrişor al trupurilor în hainele murdare, amestecându-se cu mirosul de detergent. Osnat lucrează aici singură, dar are un radio pe care îl deschide în fiecare dimineaţă, să-i alunge singurătatea, deşi zumzetul maşinilor de spălat acoperă şi cuvintele, şi melodiile. La şapte şi jumătate termină prima serie, goleşte maşinile şi le umple din nou, apoi se duce să ia micul dejun în sala de mese. Merge întotdeauna încet, ca şi cum n-ar şti sigur unde merge sau ca şi cum nu i-ar păsa. La noi se spune despre Osnat că e o fată foarte liniştită.

La începutul verii, Boaz i-a destăinuit lui Osnat legătura lui cu Ariela Barash, care dura de opt luni, ajungând la concluzia că nu trebuiau să continuie să trăiască toţi trei în minciună. Aşa că a hotărât să o părăsească pe Osnat, să-şi ia lucrurile şi să se mute la Ariela. „Nu mai eşti o fetiţă“,

spuse, „ştii şi tu, Osnat, că lucruri de genul ăsta se întâmplă acum în fiecare zi în toată lumea, chiar şi la noi în kibbutz. Noroc că nu avem copii. Ne-ar fi fost mult mai greu.“ Bicicleta şi-o va lua, dar aparatul de radio i-l lasă ei. Dorinţa lui era să se despartă în termeni buni, aşa cum au şi trăit împreună. Dacă era supărată pe el, o înţelegea, desigur. Deşi nu prea avea de fapt de ce să fie supărată, „la urma urmei, legătura cu Ariela nu avea de ce s-o mâhnească. Lucruri din astea pur şi simplu se întâmplă şi gata“. În orice caz, el îşi cerea iertare. Lucrurile şi le va lua chiar în aceeaşi zi, îi lăsa nu numai radioul, ci şi toate celelalte bunuri, inclusiv albumele, pernele brodate şi serviciul de cafea primit cadou la nuntă.

Osnat spuse:

— Da. Bine.

— Da, ce?

— Du-te.

Apoi spuse:

— Du-te de-acum.

Ariela Barash era o văduvă subţire şi înaltă, cu un gât fin, păr lung şi ochi veseli, unul puţin saşiu. Lucra la poiata de păsări, dar răspundea şi de comitetul cultural al kibbutzului. Era responsabilă cu sărbătorile, festivităţile şi nunţile, precum şi cu invitatul oaspeţilor care veneau să ţină conferinţe sâmbăta, şi cu filmele care erau proiectate în sala de mese miercurea. Avea obiceiul infantil de a pronunţa *s* în loc de *ş*. Avea în apartamentul ei un motan bătrân şi un câine tânăr, aproape pui, care trăiau în deplină înţelegere. Câinele se cam temea de motan şi îi dădea întâietate politicos. Motanul cel bătrân nu-l lua în seamă pe câine şi trecea pe lângă el ca şi cum ar fi fost invizibil. Dar în cea mai mare parte a zilei moţăiau amândoi în apartamentul Arielei, motanul pe canapea şi câinele pe covor, indiferenţi unul faţă de altul. Ariela fusese măritată timp de un an de zile cu un ofiţer din armata permanentă, Efraim, care o părăsise pentru o soldată tânără. Legătura dintre ea şi Boaz începuse în momentul în care acesta din urmă venise la ea îmbrăcat în maioul lui de lucru transpirat şi pătat cu ulei de motor. Îl rugase să-i repare un robinet care curgea. El purta o curea lată din piele, cu cataramă mare din metal. În timp ce stătea

aplecat deasupra robinetului, ea îl mângâie cu delicateţe pe spatele bronzat, până când el se întoarse spre ea fără să lase din mâini şurubelniţa şi cheia suedeză. De atunci începuse să se strecoare în camera ei câte o jumătate de oră sau o oră, dar în kibbutzul Ykhat erau unii care băgaseră de seamă şi avuseseră grijă să povestească şi altora. La noi se spunea: o pereche ciudată, el flegmatic, cu greu scoate un cuvânt, pe când ea nu se mai opreşte din vorbit. Roni Shindlin, măscăriciul, spuse: „Mierea l-a mâncat pe urs“. Nimeni nu i-a povestit nimic lui Osnat, însă prietenele ei o copleşeau cu o afecţiune exagerată, găsind modul potrivit de a-i atrage atenţia că la noi nu e singură, şi dacă va avea nevoie de ceva etc. Apoi şi-a adunat Boaz hainele, şi-a pus bagajul pe bicicletă şi s-a mutat la Ariela. Se întorcea acasă după-amiaza, de la service-ul auto la care lucra, se dezbrăca de hainele de lucru şi făcea un duş. Din uşa duşului o întreba de fiecare dată:

— Ei? Ce s-a mai întâmplat astăzi?

Iar Ariela îi răspundea uimită:

— Ce trebuia să se întâmple? Nu s-a întâmplat nimic. Fă duş şi hai să bem o cafea.

Ariela găsi un bileţel împăturit, cu scrisul rotund şi strunit al lui Osnat, în cutia ei de scrisori, care era la capătul stâng de jos al dulapului de lângă intrarea în sala de mese: „Boaz uită întotdeauna să-şi ia medicamentele împotriva tensiunii. Trebuie să le ia dimineaţa şi seara înainte de culcare, iar dimineaţa, şi o pastilă împotriva colesterolului. De preferat să mănânce salate fără piper negru şi aproape fără sare, iar brânza să nu fie grasă şi să nu se atingă de fripturi. Are voie peşte şi carne de pui, însă fără condimente. Şi să nu înfulece dulciuri. Osnat. N.B. Să bea mai puţină cafea neagră.“

Ariela Barash îi lăsă ca răspuns tot un bileţel, în cutia ei de scrisori, cu un scris angular şi nervos:

„Mulţumesc. Ai un suflet mare. Boaz mai are şi arsuri, dar el spune că asta nu înseamnă nimic. Am să încerc să fac tot ce-mi ceri, doar că el nu e prea maleabil, îşi neglijează sănătatea, ca şi tot felul de alte lucruri. Ştii tu asta. Ariela B.“

Osnat scrise:

„Dacă n-ai să-i dai să mănânce lucruri prăjite, acrituri şi condimente, n-o să aibă arsuri. Osnat“

Ariela Barash îi răspunse după câteva zile:

„Mă întreb adesea ce-am făcut. Sentimentele lui sunt reţinute, iar ale mele schimbătoare. Îi place câinele meu, dar nu suferă motanul. Când se întoarce după-amiaza de la lucru, mă întreabă: ei, ce s-a mai întâmplat azi? Pe urmă face duş, bea o cafea neagră şi se aşază în fotoliul meu, să citească ziarul. Am încercat să-i dau ceai în loc de cafea, dar s-a enervat şi a bombănit să încetez să mă port ca mama lui. Pe urmă moţăie în fotoliu, ziarul îi cade la picioare şi se trezeşte la şapte ca să asculte ştirile transmise la radio. În timpul ştirilor mângâie câinele puţin, adresându-i câteva cuvinte afectuoase de neînţeles, însă dacă motanul îi sare pe genunchi şi vrea să fie alintat, îl alungă cu violenţă şi dezgust, iar eu simt că mă crispez toată. Când l-am rugat să repare un sertar blocat, a reparat nu numai sertarul, ci a desfăcut şi reasamblat şi cele două uşi ale dulapului, care scârţâiau, şi m-a întrebat râzând dacă să repare şi podeaua sau acoperişul. Mă întreb ce m-a atras la el şi încă mă mai atrage uneori, dar nu am nici un răspuns clar. Chiar şi după ce face duş, unghiile îi rămân întotdeauna negre de la uleiul pentru motoare şi are palmele aspre şi zgâriate. Iar după ras, îi mai rămân întotdeauna tuleie. Poate că aşa e el mereu, chiar şi când e treaz pare cam adormit, iar pentru mine e excitant să încerc să-l trezesc. Însă nu reuşesc decât pentru o clipă, ştii tu cum, dar nu întotdeauna. Nu e zi să nu mă gândesc la tine, Osnat, şi să nu-mi spun că sunt o păcătoasă şi să nu mă întreb dacă există iertare pentru ce ţi-am făcut. Uneori îmi spun că poate lui Osnat nici nu-i prea pasă, poate nu-l iubea. Greu de ştiut. Mă întreb dacă puteam să aleg între a-ţi face asta şi a nu o face. Dar de fapt nu avem cu adevărat de ales. Toată povestea asta cu atracţia dintre un bărbat şi o femeie mi se pare deodată ciudată şi chiar puţin ridicolă. Poate că şi ţie? Dacă aţi fi avut copii, am fi suferit amândouă mult mai mult. Dar el? Ce simte el de fapt? Cum am putea şti. Tu ştii foarte bine ce are voie să mănânce şi ce nu, dar ştii tu oare cu adevărat ce simte el? Dacă simte într-adevăr? Odată l-am întrebat dacă îi pare rău, iar el a mormăit ceva, apoi a spus: Doar vezi şi tu că sunt aici la

tine, nu la ea. Să ştii, Osnat, că aproape în fiecare noapte după ce adoarme, eu stau trează în pat şi mă uit la lumina lunii care se strecoară prin crăpătura dintre perdele în întuneric şi mă întreb ce-ar fi fost dacă eram eu în locul tău. Mă atrage liniştea ta. Ce bine ar fi dacă aş putea absorbi puţin din liniştea ta. Uneori mă scol, mă îmbrac şi mă duc la uşă cu gândul de a veni la tine în miez de noapte aşa cum sunt, să-ţi explic totul, dar ce am de explicat? Rămân zece minute pe terasă privind la cerul nopţii senin, recunosc Ursa Mare, după care mă dezbrac şi mă întorc şi stau trează în pat, în timp ce el sforăie liniştit, şi mă apucă un dor de a fi în cu totul alt loc. Poate chiar cu tine, în camera ta. Dar înţelege că asta mi se întâmplă numai noaptea, când stau în pat şi nu pot adormi, şi nu înţeleg ce s-a întâmplat şi de ce şi dintr-odată nu mai simt decât un fel de apropiere presantă între tine şi mine. Aş vrea să lucrez cu tine la spălătorie, de exemplu. Doar noi două. Cele două bileţele ale tale – le port tot timpul în buzunar, iar din când în când le citesc şi recitesc. Vreau să ştii cât apreciez fiecare cuvânt pe care mi l-ai scris, dar mai mult mă uimeşte ceea ce nu mi-ai scris. Oamenii din kibbutz vorbesc despre noi, se miră de Boaz, spun că eu pur şi simplu am trecut, m-am aplecat şi ţi l-am cules, pe când lui Boaz nu-i prea pasă oricum unde se întoarce după lucru şi în ce pat doarme. Roni Shindlin mi-a făcut cu ochiul lângă biroul scretarului şi mi-a zis rânjind: Ei, Mona Lisa, apele liniştite sunt adânci, nu-i aşa? Nu i-am răspuns şi am plecat ruşinată. Pe urmă, în cameră, am plâns. Plâng uneori noaptea, după ce adoarme, nu din cauza lui sau nu numai din cauza lui, ci din cauza mea şi din cauza ta. Ca şi cum ni s-ar fi întâmplat amândurora ceva rău şi oribil şi nu putem repara nimic. Îl întreb uneori: Ce-i, Boaz? Răspunde: Nimic. Mă atrage felul ăsta de-a fi: parcă nu ar avea nimic al lui, personal, parcă ar veni direct dintr-un deşert de singurătate. Pe urmă – dar de ce îţi povestesc ceea ce îţi face rău să auzi? Nu vreau să-ţi zgândăresc durerea, ci dimpotrivă, vreau acum să fac parte din singurătatea ta, aşa cum am vrut să ating o clipă singurătatea lui. Acum e aproape unu noaptea, el doarme ghemuit ca un prunc, cu câinele la picioare, motanul e aici, pe masa pe care îţi scriu, şi scriu la lumina veiozei cocoşate, treaz, urmărind cu ochii lui galbeni mişcarea mâinii mele. Ştiu că n-are rost, că ar trebui să mă opresc din scris, că nici măcar

n-ai să citeşti, ci ai să rupi hârtia şi ai să arunci mesajul ăsta care s-a întins pe patru pagini, sau poate ai să crezi că am luat-o razna, de fapt chiar am luat-o. Hai să ne întâlnim noi două şi să stăm de vorbă, vrei? Nu despre regimul lui Boaz şi nici despre medicamentele pe care trebuie să le ia (eu chiar mă străduiesc să-i amintesc să le ia. Mă străduiesc, dar nu reuşesc întotdeauna. Doar îi cunoşti încăpăţânarea care seamănă cu dispreţul, dar care e de fapt mai mult indiferenţă decât dispreţ, nu?) Am putea vorbi despre cu totul alte lucruri. De exemplu despre anotimpuri, sau chiar despre cerul plin de stele în nopţile astea de vară: pe mine mă interesează cu adevărat stelele şi ceţurile. Poate şi pe tine, din întâmplare? Aştept să-mi scrii părerea ta într-un bilet, Osnat. Îmi ajung două cuvinte. Aştept. Ariela B.“

La biletul acesta, care o aştepta în cutia de scrisori, Osnat hotărî să nu răspundă. Îl citi de două ori, îl împături, îl puse într-un sertar şi rămase un timp în linişte, lângă fereastră: trei pisoi mici lângă gard, unul îşi muşcă încontinuu laba, al doilea stă tolănit sau poate moţăie, dar urechile îi sunt întinse prevăzător înainte, ca şi cum ar fi captat vreun sunet fin, iar al treilea aleargă după propria coadă, însă fiind încă prea mic, se clatină din când în când şi se răstoarnă uşor pe spate. Suflă o adiere atât de uşoară, de parcă rostul ei ar fi să sufle şi să răcească o ceaşcă cu ceai. Osnat se îndepărtează de fereastră şi se aşază dreaptă pe canapea, cu mâinile pe genunchi si cu ochii închişi. Se va însera în curând şi va asculta muzică uşoară la radio şi va citi dintr-o carte. Pe urmă se va dezbrăca, îşi va împături cu grijă hainele, îşi va pregăti lângă pat hainele de lucru pentru dimineaţă, se va spăla şi se va culca. Noaptea doarme somn fără vise şi se trezeşte înaintea ceasului deşteptător. O trezesc porumbeii.

Între prieteni

Spre dimineaţă, prima ploaie a început să cadă peste casele din kibbutz, pe câmp şi livezi. Mirosul proaspăt de pământ ud şi de frunze spălate de praf umplea aerul. Ploaia curăţa acoperişurile roşii şi magaziile de tablă din curte, şi se auzea curgând prin burlane. Când se crăpă de ziuă, între case apăru un nor uşor de ceaţă, iar pe florile din grădini sclipeau stropi de apă. Furtunul unui aspersor continua să se învârtă inutil şi să împrăştie jeturi de apă pe spaţiile verzi. O bicicletă roşie de copii stătea udă de-a curmezişul aleii. Din coroanele copacilor ornamentali, păsările scoteau sunete uimite, ascuţite şi imperioase.

Ploaia îl trezi pe Nahum Asharov dintr-un somn apăsător. Timp de câteva secunde, mai mult adormit decât treaz, avu impresia că cineva bate în obloane. Cineva venea să-l anunţe că afară se întâmpla ceva. Se ridică în pat şi ascultă încordat până înţelese că era prima ploaie. Chiar astăzi se va duce acolo, o va obliga pe Edna să se aşeze în faţa lui, o va privi drept în ochi şi va sta de vorbă cu ea. Despre tot. De fapt, şi cu David Dagan. Nu va trece lucrurile sub tăcere.

Dar ce-i poate spune lui, de fapt? Sau ei?

Nahum Asharov era electricianul kibbutzului Ykhat, un văduv de vreo cincizeci de ani. Îi rămăsese o singură fiică, Edna, după ce fiul cel mare, Yshai, fusese omorât cu câţiva ani în urmă în timpul uneia dintre acţiunile de răzbunare. Era o fată hotărâtă, cu ochii negri, cu pielea măslinie; împlinise şaptesprezece ani în primăvară, elevă în ultima clasă a şcolii din kibbutz. Seara venea la el din camera unde locuia împreună cu alte două fete, în clădirea din complexul şcolar, se aşeza în faţa lui în fotoliu, cu braţele în jurul umerilor, ca şi cum i-ar fi fost mereu frig. Chiar şi în mijlocul verii îşi îmbrăţişa astfel umerii. Aproape în fiecare seară stătea la el aproximativ o oră. El aducea cafea pentru amândoi şi o farfurie cu

fructe cojite şi tăiate felii, pe când ea îi povestea cu vocea ei abia auzită despre ştirile de la radio sau despre şcoală, apoi pleca să-şi petreacă seara cu prietenii şi prietenele ei, sau poate fără ei. Noaptea, ea şi toţi cei de vârsta ei dormeau în internatul complexului şcolar. Nahum nu ştia şi nici nu punea întrebări despre viaţa ei socială, şi nici ea nu se oferise să povestească. Avea impresia că băieţii încă nu-i prea dădeau atenţie, dar nu era sigur şi nu-şi bătea capul să cerceteze. Auzise odată despre o legătură scurtă cu Dubi, salvamarul, apoi zvonurile s-au calmat. El şi fiica lui nu vorbiseră niciodată despre ei înşişi, ci doar despre lucruri superficiale. Edna spunea, de exemplu:

— Trebuie să te duci la policlinică. Tusea ta nu-mi place.

Iar Nahum răspundea:

— O să vedem. Poate săptămâna viitoare. Săptămâna asta trebuie să punem un generator nou în crescătoria puişorilor de găină.

Uneori vorbeau despre muzică, pentru că amândoi iubeau muzica, uneori nu vorbeau deloc, ci puneau o placă la patefonul vechi şi ascultau Schubert. Despre moartea mamei ei sau a fratelui nu vorbeau niciodată. Nici despre amintiri din copilărie sau planuri de viitor. Amândoi căzuseră de acord în mod tacit să nu se atingă de sentimente şi nici să nu se atingă unul pe altul. Nici cea mai mică atingere, nu o mână pe umăr şi nu degete pe braţ. La plecare, Edna spunea din uşă: „La revedere, tată. Nu uita să te duci la policlinică. Mai trec mâine sau poimâine“. Iar Nahum spunea: „Da. Vino. Şi ai grijă de tine. La revedere“.

Peste câteva luni, Edna trebuia să se înroleze în armată împreună cu toţi colegii de clasă, şi fusese deja anunţată că a fost selectată să meargă la Serviciul de Informaţii, pentru că învăţase singură limba arabă. Dar cu doar câteva zile înainte de prima ploaie, kibbutzul Ykhat fu uimit să audă că Edna Asharov îşi luase lucrurile din camera ei şi se mutase la David Dagan, profesor de vârsta tatălui său. David Dagan era dintre primii veniţi în kibbutz şi dintre cei care îl conduceau, bărbat impozant, solid şi îndesat, cu umeri puternici şi gât scurt, gros şi vânos. Mustaţa lui groasă, bine îngrijită începea să albească. Asertiv, cu o voce calmă de bas, avea obiceiul să fie ironic în discuţii. Aproape toţi oamenii din kibbutz îl acceptau ca fiind o autoritate în probleme ideologice şi în chestiunile

vieţii de zi cu zi, pentru că era dotat cu o logică ascuţită şi cu o putere de convingere imbatabilă. Te întrerupea în mijlocul frazei, punându-şi mâna pe umărul tău şi spunând blând, dar răspicat: „Hai, dă-mi numai un minut să facem împreună ordine în idei“. Era un marxist înverşunat, dar îi plăcea enorm să asculte versurile fredonate de cantori. În toţi aceşti ani a predat istoria la noi, în complexul şcolar. Îşi schimba des partenerele şi avea şase copii de la patru femei diferite din kibbutzul nostru şi din încă două kibbutzuri vecine.

David Dagan avea aproximativ cincizeci de ani, iar Edna, care îl avusese profesor cu un an în urmă, avea doar şaptesprezece ani. Nu e de mirare că în sala de mese bârfa se dezlănţuia cu putere în preajma lui Roni Shindlin. Se vorbea de Avishag din Shunem, de Lolita şi Barbă-Albastră. Ioske M. era de părere că batjocura aceasta zdruncina bazele instituţiei educaţionale, cum era posibil, un educator şi o elevă tânără, trebuia să convocăm de urgenţă comisia de educaţie. Yoshka îl contrazise: „Doar nu putem pune piedici dragostei, aici întotdeauna am susţinut dragostea liberă“. Iar Rivka Rish spuse: „Cum poate să-i facă aşa ceva tatălui ei după toate pierderile, mă doare sufletul pentru Nahum, n-o să reziste la asta“.

„Toată generaţia tânără vrea deodată să plece să înveţe la universitate“, le spuse David Dagan cu vocea lui gravă de bas celor ce şedeau la aceeaşi masă, „nimeni nu mai vrea să muncească pe ogor şi în livezi“. Şi adăugă pe un ton răstit: „Trebuie să impunem limite în ceea ce priveşte studiile superioare. Are cineva altă propunere?“

Nimeni nu îl contrazicea, dar kibbutzul îl compătimea pe Nahum Asharov. Vorbeau pe la spatele Ednei şi al lui David Dagan: „Nu se va termina bine“. Şi mai spuneau: „El nu e deloc aşa cum trebuie. Întotdeauna a fost cum nu trebuie în privinţa femeilor. Cât despre ea, pur şi simplu suntem uluiţi“.

Nahum tăcea. I se părea că toţi cei pe care îi întâlnea pe aleile kibbutzului ori se minunează, ori râd de el: „Fata ţi-a fost sedusă, cum poţi să taci?“ Încercă în zadar să-şi mobilizeze toate ideile avansate cu privire la dragoste şi libertate. Sufletul i se umplu de durere, jenă şi ruşine. În fiecare dimineaţă se ducea la magazia cu aparate electrice, repara lămpi şi aragaze, înlocuia prizele vechi cu unele noi, se ocupa de aparate stricate şi

ieşea în curte cu o scară lungă pe umeri şi în mână cu o ladă cu unelte, ca să tragă un nou cablu spre grădiniţa de copii. Dimineaţa, la prânz şi seara îşi făcea apariţia în sala de mese aşteptând tăcut la rând să fie servit, punând totul pe tavă şi aşezându-se molcom şi recules într-un colţ. Se aşeza întotdeauna în acelaşi colţ. Lumea i se adresa cu reţinere, ca şi cum ar fi vorbit cu un bolnav incurabil, fără a face vreo aluzie la boală, iar el răspundea în puţine cuvinte cu vocea lui gravă, monotonă, uşor răguşită. Îşi spunea în sinea lui: Mă duc să vorbesc cu ea chiar azi. Şi cu el. Doar ea nu e decât un copil.

Dar zilele treceau. Zi după zi stătea Nahum Asharov în magazie, cu spatele încovoiat, cu ochelarii alunecându-i pe nas, reparând aparatele pe care i le aduceau oamenii din kibbutz: ibrice electrice, aparate de radio, ventilatoare. Îşi spunea încontinuu: Azi după lucru precis mă duc acolo. Mă duc să vorbesc cu amândoi. Intru şi nu spun decât o frază sau două şi pe urmă o iau de mână pe Edna şi o trag cu forţa acasă. Nu în camera ei, ci aici, acasă. Dar ce cuvinte să folosesc? Care e prima frază pe care ar putea-o spune? Să se ducă fierbând de furie sau să se abţină şi să încerce să se adreseze logicii şi sentimentului datoriei? Meditând, nu găsi în el însuşi nici furie, nici reproşuri, ci doar durere şi dezamăgire. Băieţii cei mari ai lui David Dagan sunt mai în vârstă decât Edna cu câţiva ani şi amândoi şi-au terminat serviciul militar. Poate în loc să se ducă acolo, ar fi mai bine să stea de vorbă cu unul dintre băieţi? Dar ce să-i spună?

Încă din copilărie, Edna fusese mai apropiată de Nahum decât de mama ei. Această apropiere nu o exprima aproape deloc în cuvinte, ci printr-o înţelegere reciprocă şi profundă, care îl ajuta pe Nahum să ştie întotdeauna clar ce să o întrebe şi ce nu e nevoie să o întrebe, când să cedeze şi când nu. De când murise mama, Edna luase asupra ei sarcina de a duce singură, în fiecare luni, rufele murdare ale tatălui ei la spălătorie şi de a aduce înapoi, în fiecare vineri, pachetul cu haine curate şi călcate, sau de a-i coase vreun nasture căzut. De la moartea fratelui, venea la el aproape în fiecare seară. El trăgea perdelele, turna cafeaua şi ea rămânea cu el o oră, o oră şi un sfert. Vorbeau puţin, despre şcoală sau despre serviciul lui. Uneori vorbeau despre câte o carte. Ascultau muzică. Mâncau fructe pe care le curăţau de coajă. După aproximativ o oră, se ridica, punea ceştile în

chiuvetă, dar i le lăsa tatălui ei să le spele, şi pleca spre complexul şcolar. Despre viaţa ei socială Nahum nu ştia aproape nimic. Ştia doar că profesorii erau mulţumiţi de ea şi el era mulţumit că învăţa araba singură. În kibbutz se spunea că e o fată liniştită, fără capricii ca mama ei, devotată şi harnică precum tatăl ei. Păcat că şi-a tăiat cozile şi s-a tuns scurt, cu breton. Înainte, cu cozi şi cărare la mijloc, semăna cu pionierele din generaţia precedentă.

Odată, cu câteva luni în urmă, Nahum s-a dus într-o seară să o caute la internat, ca să-i ducă un pulover pe care îl uitase la el. O găsise stând pe pat şi cântând la fluier, împreună cu încă două prietene, aşezate şi ele fiecare pe patul ei şi cântând la fluier, repetând de câteva ori aceeaşi melodie, care nu era decât o gamă simplă. Intrând, el se scuză de deranj, puse puloverul împăturit pe un colţ de pat, şterse un fir de praf invizibil de pe masă, se scuză încă o dată şi ieşi în vârful picioarelor, ca să nu deranjeze. După ce ieşi, rămase încă vreo cinci minute în întuneric sub fereastra ei, ascultând o melodie nouă: de data asta era un studiu simplu, lung, care se repeta trist, şi simţi cum inima i se strânge. Apoi se întoarse acasă şi ascultă radioul până când i se închiseră ochii. Noaptea, auzi între somn şi trezie lătratul şacalilor undeva aproape, ca şi cum ar fi ajuns până sub fereastra lui.

Marţi, întorcându-se de la lucru, făcu un duş, îşi puse pantalonii kaki proaspăt călcaţi şi o cămaşă bleu, îşi luă haina cea uzată, haină care îl făcea să semene cu un intelectual sărac de la începutul secolului trecut, îşi lustrui cu colţul batistei lentilele ochelarilor şi se pregăti să iasă. În ultima clipă îşi aminti de un manual de limbă arabă pentru avansaţi pe care Edna îl lăsase la el. Împachetă cu mare grijă cartea cu un nailon semitransparent, îl vârî sub braţ, îşi puse o şapcă gri şi ieşi din casă. Se vedeau încă urme de ploaie pe frunzele copacilor, curate şi parfumate, şi bălţi mici. O luă pe o alee lăturalnică, pe lângă căminul de copii, pentru că nu se grăbea. Nu ştia încă ce-i va spune fiicei sale şi ce-i va putea spune lui David Dagan, dar spera că în momentul când se vor întâlni îi va veni o idee. Avu pentru o clipă impresia că toată povestea dintre Edna şi David Dagan nici nu era reală, ci aparţinea imaginaţiei înveninate a lui Roni Shindlin şi a celorlalţi bârfitori ai kibbutzului şi că, ajungând la David, îl

va găsi ca de obicei, bându-şi cafeaua de după-amiază cu altă femeie, vreuna dintre nevestele lui din trecut, sau cu profesoara Ziva, sau poate cu vreo fată necunoscută. Edna nici nu va fi acolo, iar el va schimba câteva fraze cu David din uşă, despre situaţie, despre guvern, va refuza să rămână la cafea şi să joace şah şi se vor despărţi, iar el îşi va continua drumul, poate spre camera Ednei de la internat, unde o va găsi citind sau cântând la fluier, sau poate făcându-şi lecţiile. Ca de obicei. Şi îi va înapoia cartea.

Mirosul pământului umed îl însoţea, acoperind ecoul îndepărtat al mirosurilor acre ale cojilor de portocale şi balegii de vacă venind dinspre curte şi grajduri. În faţa monumentului ridicat în cinstea membrilor kibbutzului căzuţi la datorie se opri şi văzu numele fiului său, Yshai Asharov, care murise cu şase ani în urmă în timpul raidului trupelor noastre în satul Dir A-Nashef. Cele unsprezece nume de pe monument erau înscrise cu litere de aramă proeminente, iar Yshai era al şaptelea sau al optulea pe listă. Nahum îşi aminti cum spunea Yshai când era mic „ană“ în loc de rană şi „icior“ în loc de picior. Întinse mâna şi atinse cu vârful degetelor literele reci. Plecă apoi tot fără să ştie ce să spună, dar simţi dintr-odată o greutate pe suflet, pentru că încă din tinereţe îi păstra lui David Dagan un loc cald în inima lui, şi chiar după toate cele întâmplate nu simţea nici o supărare, ci doar o stânjeneală, dar mai ales dezamăgire şi tristeţe. În timp ce se îndepărta de monument, începu să plouă din nou, nu ploaie înteţită, ci tăioasă şi stăruitoare. Ploaia îi udă obrajii şi fruntea şi îi aburi lentilele ochelarilor; ascunse cartea învelită în nailon adânc sub haina lui studenţească ponosită, strângând-o tare cu mâna la piept. De aceea părea că îşi apasă inima cu mâna, ca şi cum s-ar fi simţit rău. Dar nu era nimeni pe alee să observe mâna care apăsa haina. Şi poate că legătura asta inadmisibilă dintre Edna şi David Dagan se va termina de la sine peste câteva zile? Iar Edna îşi va reveni şi îşi va relua viaţa de dinainte? Sau David o va dezgusta după scurt timp, aşa cum s-a întâmplat cu celelalte iubite ale lui? Ea e fată tânără, care n-a avut nici un prieten, excluzând povestea aceea de două-trei săptămâni cu Dubi, salvamarul de la piscină, după cum se vorbeşte, pe când David Dagan e cunoscut la noi ca bărbatul care schimbă nevestele şi iubitele ca pe şosete.

Nahum Asharov îşi amintea de începutul prieteniei cu David Dagan: în primii ani după înfiinţarea kibbutzului, locuiau cu toţii, săraci fiind, în corturi furnizate de agenţia evreiască; cei cinci bebeluşi locuiau în unica baracă. În kibbutzul cel tânăr a început cearta ideologică privind cine va locui noaptea în baraca bebeluşilor: vor face cu rândul doar părinţii sau toţi membrii kibbutzului? Cearta îşi avea originea în divergenţe mai profunde: dacă bebeluşii aparţineau în principiu părinţilor lor sau întregii comunităţi a kibbutzului? David Dagan susţinea al doilea punct de vedere, pe când Nahum Asharov susţinea dreptul natural al părinţilor. Timp de trei seri, până la unu noaptea, s-au certat membrii kibbutzului asupra modului în care să rezolve divergenţa: prin vot deschis sau prin voturi anonime. David Dagan era în fruntea celor care pledau pentru votul deschis, iar Nahum Asharov era pentru votul anonim. În cele din urmă, au căzut de acord să se constituie o comisie din care să facă parte David şi Nahum, împreună cu trei membre care nu aveau copii. Comisia a hotărât cu majoritate de voturi că deşi bebeluşii aparţineau kibbutzului, vor face cu rândul să doarmă în baracă în primul rând părinţii. Nahum admira în ascuns înverşunarea ideologică consecventă a lui David Dagan, deşi nu era de acord cu el. Iar David aprecia delicateţea şi răbdarea lui Nahum, mirându-se că acesta din urmă, cu încăpăţânarea lui calmă, reuşise să-l înfrângă. Când a fost omorât Yshai în raidul de la Dir A-Nashef, David a dormit câteva nopţi acasă la Nahum. De atunci au rămas prieteni de-a lungul anilor, uneori se întâlneau seara să joace şah şi să discute principiile de bază ale kibbutzului – aşa cum sunt şi aşa cum ar trebui să fie.

David Dagan locuia spre marginea kibbutzului, lângă gardul format de chiparoşi, în cvartalul al treilea. Se instalase acolo după ce o părăsise pe cea de-a patra nevastă, toată lumea ştiind că o părăsise din pricina legăturii cu Ziva, o profesoară tânără venită de la oraş, care rămânea să doarmă la noi trei nopţi pe săptămână. Cu câteva zile în urmă, a rupt relaţia cu Ziva pentru că Edna îşi luase lucrurile din camera de la internat şi se instalase în apartamentul lui cel nou. Altul în locul meu, se gândea Nahum, ar fi dat probabil buzna acolo furios, i-ar fi dat două palme lui David şi ar fi smuls-o şi adus-o acasă cu forţa. Sau dimpotrivă, ar fi intrat

în linişte şi ar fi stat în faţa lor dărâmat, zdrobit, întrebând: Cum aţi putut, cum nu vă e ruşine? Ruşine de ce? se întrebă Nahum.

Mai zăbovi câteva minute în ploaia fină, pe aleea din faţa casei, strângând la piept cartea de sub haină, iar ochelarii îi deveniseră opaci din pricina picăturilor de ploaie. Un tunet înfundat s-a auzit departe, într-un capăt al cerului, şi ploaia s-a înteţit. Nahum rămase în picioare sub acoperişul de la intrare, aşteptând. Tot nu avea nici cea mai vagă idee despre ce va spune când David îi va deschide uşa. Şi dacă va fi Edna? Mica grădină a lui David Dagan era neîngrijită, plină de scaieţi şi de iarbă sălbatică, iar de scaieţi se lipiseră o mulţime de melci albi. Pe pervazul ferestrei erau trei ghivece cu muşcate pălite. Din casă nu se auzea nici un zgmot, de parcă ar fi fost părăsită. Nahum îşi şterse pantofii pe covoraşul de lângă uşă, scoase o batistă mototolită din buzunar şi îşi şterse lentilele ochelarilor, puse înapoi batista în buzunar şi bătu de două ori la uşă.

— Tu erai, spuse David prietenos, trăgându-l pe Nahum înăuntru. Aşa, hai, intră. Nu sta afară. Plouă. Te aştept de câteva zile. Nu aveam nici o îndoială că ai să vii la noi. Trebuie să stăm de vorbă. Edna, strigă el spre camera interioară, fă o cafea pentru tatăl tău. Tatăl tău a venit la noi, în sfârşit. Scoate-ţi haina, Nahum. Stai jos. Încălzeşte-te. Edna a presimţit că eşti supărat pe noi, dar eu i-am spus: Ai să vezi că o să vină. Pentru tine, acum o jumătate de oră, am aprins soba. Iarna a venit dintr-odată, nu? Unde te-a prins ploaia?

Îşi puse degetele mari pe mâneca hainei lui Nahum, spunând:

— Trebuie neapărat să vorbim despre problema asta enervantă a tinerilor care-şi termină serviciul militar şi vor cu toţii să meargă imediat la universitate, în loc să muncească. Cel puţin, ar trebui să stabilim în adunarea generală că fiecare tânăr sau tânără are obligaţia să muncească după armată trei ani în kibbutz şi abia apoi să poată depune cerere pentru studii superioare. Ce părere ai tu, Nahum?

Nahum spuse cu o voce sfârşită:

— Dar nu înţeleg cum –

David îl întrerupse, îi puse palma lui lată pe umăr, tranşând:

— Dă-mi numai un minut, să punem lucrurile la punct. Nu sunt împotriva studiilor universitare. Când va veni vremea, nu sunt împotrivă

ca toată generaţia tânără să aibă titluri academice. Cu atât mai bine: într-o bună zi, fiecare grăjdar de la noi va fi doctor în filozofie. De ce nu? Însă, sub nici o formă, nu în detrimentul muncii obligatorii în grajd şi la câmp.

Nahum ezită. Rămăsese cu haina udă şi jerpelită pe el, cu braţul stâng ţinând strâns să nu cadă cartea care îi proteja inima. În cele din urmă se aşează, fără să-şi scoată haina şi fără a scoate cartea. David râse spunând:

— Cu siguranţă nu eşti de acord cu mine, Nahum? A fost vreodată, în toţi anii ăştia, vreo problemă în care să nu fi fost în dezacord cu mine? Şi cu toate astea, vom rămâne prieteni pe viaţă.

Nahum simţi dintr-odată că urăşte mustaţa deasă şi îngrijită a lui David Dagan, care începuse deja să albească puţin, cum ura şi obiceiul lui de a te întrerupe în mijlocul frazei, cerându-ţi doar un minut ca să pună lucrurile la punct. Spuse:

— Dar ea e eleva ta.

— Nu mai e, îi tăie David vorba cu vocea lui autoritară, şi peste câteva luni va fi înrolată. Vino încoace, Edna. Spune-i te rog tatălui tău că nu te-a răpit nimeni.

Edna intră în cameră îmbrăcată cu nişte pantaloni reiaţi maro şi cu un pulover abastru, care îi era mare. Părul ei negru era legat cu o panglică de culoare deschisă. Ducea o tavă cu două ceşti de cafea, zaharniţă şi o ceşcuţă cu lapte. Se aplecă, puse totul pe masă şi rămase în picioare puţin mai departe de cei doi bărbaţi, cu braţele îmbrăţişându-şi umerii ca şi cum şi aici i-ar fi fost frig, în ciuda sobei cu petrol care ardea cu o flacără albastră frumoasă. Nahum se uită la ea pe furiş, dar imediat întoarse privirea şi roşi, ca şi cum ar fi văzut-o îmbrăcată doar pe jumătate. Ea spuse:

— Sunt şi fursecuri.

Apoi, cu întârziere, adăugă, stând tot în picioare, cu vocea ei blândă şi calmă:

— Bună seara, tată.

Nahum nu simţi nici furie, nici dezaprobare, ci doar un dor ascuţit de copila aceasta, de parcă nu ar fi fost aici în cameră la doar trei paşi de ea, de parcă ar fi plecat într-un loc străin şi îndepărtat.

Spuse supărat, cu un semn de întrebare la sfârşitul frazei:

— Am venit să te iau acasă?

David Dagan îşi aşează mâna pe ceafa Ednei, o mângâie pe spate, se joacă puţin în părul ei şi spuse mulţumit:

— Edna nu e un ibric. Nu o luăm şi nu o punem. Nu-i aşa, Edna?

Ea nu zise nimic. Stătea în picioare lângă sobă, cu braţele încolăcite în jurul umerilor, fără să dea atenţie degetelor lui David Dagan, care îi mângâiau părul, privind ploaia prin geamul ferestrei. Nahum îşi îndreptă privirea spre ea. Părea concentrată în tăcere, ca şi cum gândurile i-ar fi fost frământate de probleme complet diferite. Ca şi cum atenţia i-ar fi fost distrasă de la alegerea între cei doi bărbaţi mai în vârstă decât ea cu vreo treizeci de ani. Sau ca şi cum alegerea aceasta nu ar fi avut legătură cu ea. Nu se auzea decât ropotul ploii în geamuri şi clipocitul apei în burlane. În soba cu petrol ardea o flacără plăcută şi din când în când se auzea o bolboroseală în ţeava interioară, cu petrol. De ce ai venit aici, se întreba Nahum, te aşteptai să ucizi balaurul şi să eliberezi prinţesa răpită? Ar fi trebuit să stai pur şi simplu acasă şi să aştepţi în linişte până să vină ea la tine. Doar n-a făcut decât să schimbe pentru un timp imaginea unui tată slab cu cea a unui tată puternic şi hotărât. Însă forţa tatălui cel puternic va începe repede să devină apăsătoare. Doar şi la el, ca şi la mine, face cafea şi duce rufele la spălătorie şi aduce sacul cu hainele călcate înapoi. Sigur că totul va păli de la sine. Mai bine nu te grăbeai să vii pe ploaia asta şi stăteai acasă aşteptând-o în linişte, mai devreme sau mai târziu s-ar fi întors la tine, fie ca să-şi explice faptele, fie pentru că dragostea asta se va sfârşi. Dragostea e ca o infecţie: te apucă şi te lasă.

David spuse:

— Hai, dă-mi un minut, să punem împreună lucrurile în ordine. Tu şi cu mine, Nahum, am fost întotdeauna prieteni apropiaţi, în ciuda divergenţelor permanente dintre noi în ceea ce priveşte kibbutzul. Şi iată că de acum înainte s-a ivit între noi încă o legătură puternică. Asta-i tot. Nu s-a întâmplat nimic. Ideea celor trei ani de muncă înainte de studii intenţionez să o pun în discuţie în adunarea generală de sâmbătă seara. Tu cu siguranţă nu mă vei susţine, dar de fapt eşti conştient că eu am dreptate şi de data asta. Cel puţin, nu face nimic împotriva efortului meu de a obţine majoritatea în şedinţă. Bea cafeaua, se răceşte.

Edna spuse:

— Nu pleca. Aşteaptă să treacă ploaia, tată.

Şi adăugă pe urmă:

— N-ai grija mea. Mi-e bine aici.

La asta Nahum a hotărât să nu răspundă nimic. Nu se uită la cafeaua pe care i-o servise fiica lui. Îi păru rău că venise aici. Ce-ai vrut de fapt, să învingi dragostea? Lentilele ochelarilor au captat dintr-odată sclipirea fulgerătoare a luminii becului. Dragostea i se păru deodată a fi încă una dintre loviturile vieţii în faţa cărora trebuie să-ţi pleci capul şi să rabzi până trece valul. Într-o clipă, David Dagan va deschide o discuţie despre guvern sau despre avantajele ploii. Un curaj rar, pe care doar suferinţa îl face să iasă la suprafaţă, rar, din adâncurile oamenilor slabi de fire, îi dădu vocii răguşite a lui Nahum Asharov o inflexiune stridentă şi amară:

— Dar cum e posibil?

La care se sculă în grabă de la locul lui, scoase din adâncul paltonului ponosit manualul de arabă pentru avansaţi, vru să arunce cartea pe masă în aşa fel încât linguriţele să zăngăne în ceşti, dar în ultima clipă îşi înfrână mişcarea mâinii şi aşeză cartea cu delicateţe, având parcă grijă să nu deranjeze nici masa aceea acoperită cu muşama şi nici ceştile. Şi se îndreptă spre uşă. Ieşind, se întoarse şi o văzu pe fiica lui stând în picioare şi privindu-l trist, cu umerii în îmbrăţişarea propriilor braţe, iar pe prietenul lui cel bun stând jos, picior peste picior, cu mustaţa lui tăiată cu precizie, cu semne de încărunţeală din loc în loc, ţinând strâns ceaşca între palmele-i puternice, pe faţă citindu-i-se un amestec de milă, indulgenţă şi ironie. Nahum îşi îndreptă capul înainte şi ieşi ca şi cum ar fi pornit la atac. Dar nu trânti uşa, ci o închise cu multă delicateţe, temându-se parcă să nu-i provoace vreo durere, uşii sau tocului şi pragului uşii, îşi puse şapca înfundând-o până aproape de ochi, îşi ridică gulerul paltonului şi coborî pe aleea umedă, din ce în ce mai întunecoasă, înspre pâlcul de pini. Lentilele ochelarilor i se acoperiră într-o clipă cu stropi de ploaie. Îşi încheie nasturele de la gât şi îşi apăsă puternic pieptul cu braţul stâng, ca şi cum ar fi ţinut încă strâns cartea sub palton. Între timp, afară se întunecase.

Tatăl

Moshe Yashar, un băiat de şaisprezece ani, slab, înalt, trist şi cu ochelari, îi ceru voie în pauza de la ora zece dirigintelui David Dagan să plece după cursuri şi după programul de lucru să-şi viziteze tatăl. Avea de gând să doarmă la nişte rude în Or Yehuda şi să se trezească a doua zi la patru şi jumătate, ca să se întoarcă în kibbutz cu primul autobuz, înainte de începerea cursurilor.

David Dagan îşi puse mâna pe spatele băiatului, mângâindu-i umărul şi spunându-i cu căldură:

— Călătoriile acestea la rude te îndepărtează de noi. Tu nu eşti pe deplin unul dintre noi.

Moshe spuse:

— E tatăl meu.

David Dagan rămase puţin pe gânduri, dădu din cap de două ori, ca şi cum ar fi fost de acord cu el însuşi şi întrebă:

— Spune-mi, ai învăţat să înoţi?

Băiatul răspunse, privind în jos, către sandale, că ştia să înoate puţin. Dirigintele spuse:

— Şi nu te mai tunde aşa de scurt. Cu tuleiele astea pe cap arăţi ca un refugiat. A venit vremea să ai şi tu un breton, ca toţi băieţii.

După o scurtă ezitare, adăugă cu blândeţe:

— Bine. Du-te. Cu condiţia să te întorci mâine înainte de prima oră de curs. Şi nu uita, acolo eşti unul de-al nostru.

Moshe Yashar învăţa la noi ca elev extern, locuind la internat. Funcţionara de la biroul de ajutor social îl adusese la noi: mama lui murise când el avea şapte ani, tatăl lui se îmbolnăvise, iar unchiul lui, Sami din Ghivat Olga, îşi luase răspunderea să se ocupe de copii. După câţiva ani, când şi unchiul se îmbolnăvi, biroul de ajutor social hotărî să trimită copiii

în insituţii de învăţământ din kibbutzuri diferite. Moshe ajunse în kibbutzul Ykhat la începutul anului şcolar, îmbrăcat într-o cămaşă albă fără buzunare, încheiată până la gât şi cu o bască neagră pe cap. Învăţase imediat să meargă ca noi, desculţ, în pantaloni scurţi şi maiou. L-am înscris la cercul de artă şi la cercul de „Probleme Actuale“, iar pentru că era suplu şi înalt şi-a găsit locul şi pe terenul de baschet. Dar păstra încă ceva din comportamentul unui străin: când ieşeam noaptea să luăm cu asalt magazia cu produse alimentare, ca să ne pregătim o cină nocturnă cu bunătăţi, nu venea cu noi. Când ne duceam după cursuri şi după lucru acasă la părinţi, Moshe rămânea singur în cameră şi îşi făcea lecţiile sau stătea la club, cu ochelarii alunecându-i pe nas, citind toate ziarele pagină cu pagină, în ordine. Iar când ne întindeam pe iarbă noaptea la lumina stelelor şi cântam cântece de dor, era singurul care nu-şi rezema capul de genunchii vreunei fete. La început îl strigam „marţianul“ şi ne băteam joc de timiditatea lui, dar după câteva săptămâni am încetat să ne legăm de aerul lui străin, liniştit şi reţinut. Dacă cineva îl jignea, îşi îndrepta privirea imediat spre cel care îl jignise şi îl ţintuia cu privirea. Uneori constata cu o voce calmă: „Mă jigneşti“. Dar nu purta pică şi era gata întotdeauna să ajute pe oricine la orice muncă, să lege, să care, să transporte. Chiar şi pe cei care îl jigneau îi ajuta cu plăcere dacă îi cereau. După câteva luni s-a stins porecla „marţianul“, iar fetele au început să-l strige Moshik. Cu fetele se purta cu o delicateţe specială, în contrast cu exaltarea brutală şi veselă cu care le tratam noi. Cu fetele, Moshe vorbea ca şi cum faptul în sine de a fi fost fete reprezenta pentru el o minune.

Orele începeau la şapte şi se terminau la unu. La unu luam prânzul în sala de mese a complexului şcolar şi apoi ne duceam să ne îmbrăcăm cu haine de lucru, iar de la două la patru în fiecare zi ne împrăştiam fiecare în diverse locuri ale gospodăriei. Moshe lucra la adăpostul animalelor şi n-a cerut niciodată, aşa cum mulţi dintre noi făceau, să fie trecut dintr-un loc în altul. A învăţat repede să împrăştie amestecul de mâncare pe jgheaburi, să strângă ouăle de pe rafturile aşezate de-a lungul terasamentului construit în acest scop, să le aranjeze rânduri-rânduri în cutiile de carton, să potrivească termostatul incubatorului, să îndoape puişorii şi chiar să-i vaccineze. Lucrătorii vechi de la poiată, Sharaga Shupak şi Tseska Honig,

erau foarte mulţumiţi de el. Era iute şi harnic, tăcut şi corect, nu a spart nici un ou niciodată, nu a uitat niciodată să împrăştie rumeguş curat în cuştile cu pui, nu a întârziat la lucru şi nu a lipsit din cauză de boală sau alt motiv.

David Dagan îi spuse profesoarei Rivka Rikover:

— Da, i-am dat voie să plece să-şi viziteze familia astăzi după orele de lucru, cu condiţia să se întoarcă mâine înainte de începerea cursurilor. Deşi nu sunt liniştit în privinţa acestei călătorii.

Rivka spuse:

— Trebuie să-l convingem să se rupă de ei. Îl trag înapoi.

David spuse:

— Când noi am venit în ţară, ne-am părăsit pur şi simplu părinţii. Am tăiat în carne vie şi gata.

Rivka zise:

— Copilul ăsta e dintr-un material uman minunat: liniştit, harnic, sociabil.

David replică:

— În general, eu sunt foarte optimist în privinţa sefarzilor. Trebuie să investim mult în ei, dar merită. Peste o generaţie sau două, vor fi exact ca noi.

După ce David Dagan i-a dat voie să plece, Moshe s-a dus repede în camera lui, pe care o împărţea cu Tamir şi Dror, şi până se termină pauza de zece îşi pregăti un rucsac mic. Îşi puse înăuntru lenjerie, ciorapi, cămaşă de schimb, periuţă şi pastă de dinţi, *Ciuma* de Camus şi vechea lui bască neagră, care era ascunsă sub un teanc de haine în raftul din stânga al dulapului, sub raftul lui Tamir.

După pauză, intră în clasă dirigintele David Dagan să-şi predea lecţia de istorie. A vorbit despre revoluţia franceză, insistând în special asupra felului în care Karl Marx vedea această revoluţie, ca jalon pentru cele ce au urmat şi ca o fază timpurie a evoluţiei istorice necesare şi inconturnabile la sfârşitul careia va apărea o societate fără clase. Ghideon, Lilah şi Carmela au ridicat mâna şi i-au pus lui David Dagan întrebări la care dirigintele a răspuns pe larg şi ferm: „Daţi-mi numai un minut, haideţi să facem puţină ordine în idei“.

Moshe îşi şterse lentilele ochelarilor, notă totul în caiet – era elev silitor –, dar se abţinu să pună întrebări. Cu câteva săptămâni înainte citise în biblioteca din complexul şcolar câteva capitole din „Capitalul“, dar nu-i plăcuse Karl Marx: avea impresia că după aproape fiecare frază putea să apară semnul mirării, şi semnele astea numeroase îl făceau să fie reţinut. Marx susţinea, aşa i se părea lui Moshe, că legile economiei, societăţii şi istoriei sunt nu mai puţin clare şi solide decât legile naturii; pe când Moshe ezita chiar şi în ceea ce priveşte soliditatea legilor naturii.

Când Lilah spuse că progresul îndreptăţeşte şi chiar, pe drept, cere victime, dirigintele fu de acord, adăugând că istoria nu e în nici un caz o serbare la grădiniţă. Moshe simţea că e inadmisibilă vărsarea de sânge, dar nici nu era de acord cu ideea de serbare la grădiniţă. Nu că ar fi participat vreodată la o astfel de serbare, dar îşi spunea că de fapt nici n-ar fi vrut să participe. Orele libere şi le petrecea citind în biblioteca goală, în timp ce colegii lui de clasă erau plecaţi la părinţi. Printre altele, citise un roman în traducere, care se intitula *Singur va muri omul*, de David Howarth. Din ce citise în cărţi, se apropie tot mai mult de concluzia simplă că majoritatea oamenilor au nevoie de mai multă afecţiune decât pot găsi. Cu astfel de reflecţii a trecut ora de istorie despre revoluţia franceză. După pauză urmau o oră de trignonometrie şi una de istoria culturilor agricole, iar când s-au terminat, cu toţii am dat năvală afară din clasă, gonind spre camere ca să ne îmbrăcăm hainele de lucru şi, imediat, tot în goană, spre sala de mese pentru a lua prânzul.

Ni s-a servit chiftea din spanac cu piure de cartofi, castraveţi muraţi şi morcovi fierţi. Eram flămânzi, aşa că am înfulecat şi câteva felii de pâine şi am mai cerut piure. Pe fiecare masă era o carafă de tablă plină cu apă rece şi am băut fiecare câte două-trei pahare, din cauza căldurii. În jurul capetelor noastre bâzâiau muşte, iar din tavan atârnau învârtindu-se ventilatoare mari şi prăfuite. La desert am primit compot de fructe. La urmă am strâns ce era pe mese şi am pus totul pe tejgheaua camerei în care se spălau vasele. Fiecare dintre noi a plecat spre locul lui de muncă, Tamir la service-ul auto, Dror la ogorul cu fân, Carmela la cămin, iar Lilah la spălătorie.

Moshe, în hainele lui de lucru prăfuite şi pantofii din care urca miros de găinaţ, traversă aleea cu chiparoşi, trecu pe lângă două barăci părăsite şi o magazie cu acoperiş de tablă şi ajunse la poiata cea mare. De departe l-au învăluit mirosurile, putoarea găinaţului amestecat cu praf şi mâncare şi pene smulse şi lipite de plasă, şi încă un alt miros nedefinit, de aer închis, irespirabil. Acolo îl aştepta îngrijitoarea, Tseska Honig, care stătea pe un scăunel împărţind cartoanele pline cu ouă, sortate după mărime: calitatea întâi, calitatea a doua. Moshe o întrebă pe Tseska ce mai face, după care îi spuse că astazi, imediat după lucru, va lua autobuzul de patru ca să meargă să-şi viziteze tatăl. Tseska îi povesti cum pe vremuri fugise pur şi simplu de acasă pentru a emigra în *eretz* Israel şi pentru a se stabili într-un kibbutz, aşa că de fapt nu-şi luase niciodată la revedere de la părinţii ei. Naziştii îi uciseseră în Lituania. „Unde e familia asta a ta?“ îl întrebă Tseska pe Moshe. „Ce, locuiesc în vreun aşezământ de tranziţie?“

Moshe îi spuse cu o voce gravă şi monotonă, aşa cum le spusese tuturor celor care îl întrebaseră, că mama lui murise şi tatăl lui era bolnav, iar unchiul lui era şi el bolnav, aşa că el şi fraţii lui au fost împărţiţi în mai multe kibbutzuri. În timp ce vorbeau, puse roaba cu amestecul de mâncare sub pâlnia cea mare a cazanului şi o umplu până sus. Împinse roaba pe podeaua de beton dintre două îngrădituri şi începu să împartă mâncarea în jgheaburi. Sub coteţele în care stăteau înghesuite găinile erau grămezi de găinaţ. Din loc în loc, în vreun coteţ, găsea câte o găină moartă, deschidea, o scotea şi o punea cu grijă pe betonul din spatele lui. După ce va termina de împărţit mâncarea în jgheaburi, va trece încă o dată şi va aduna găinile moarte. Un murmur surd şi persistent umplea spaţiul, ca şi cum găinile închise câte două în coteţe înghesuite scoteau un fel de bocet slab, disperat şi stăruitor. Doar din când în când izbucnea în câte un coteţ un cotcodăcit speriat ascuţit, ca şi cum vreuna dintre găini ar fi ghicit deodată cum se va sfârşi totul. De fapt, nu există şi nu au existat niciodată două găini exact la fel. Nouă ni se par toate la fel, dar sunt cu adevărat diferite, exact aşa cum bărbaţii şi femeile se deosebesc între ei şi cum de la facerea lumii încă nu s-au născut două creaturi perfect identice. Moshe luase deja în sinea lui hotărârea de a deveni vegetarian, sau chiar vegan, dar exclusese punerea în practică pentru că nu era uşor să fii vegan printre tinerii din kibbutz. Chiar

şi fără a fi vegetarian trebuia să facă eforturi zi şi noapte pentru a fi ca toţi ceilalţi de aici. Făcea eforturi să se stăpânească. Să se prefacă. Se gândea la cruzimea de a consuma carne şi la soarta găinilor ăstora, condamnate să-şi petreacă toată viaţa în coteţe din sârmă, îngrămădite una în alta câte două în celulele pentru ouat, fără să poată face măcar un pas în libertate toată viaţa. Într-o bună zi se va naşte o generaţie, se gândea Moshe, care ne va numi ucigaşi pe noi toţi şi nu va înţelege cum am fost în stare să mâncăm carnea unor creaturi ca şi noi, să le interzicem contactul cu pământul şi mirosul ierbii, să le punem să clocească în clocitoare automate, să le creştem în colivii înghesuite, să le îndopăm şi să le îngrăşăm în mod respingător, să le răpim ouăle înainte de a scoate pui, şi la sfârşit să le tăiem gâtul şi să le smulgem penele, să le desprindem un organ de altul, să ne îndopăm şi să salivăm şi să lingem grăsimea. De luni de zile plănuia Moshe în mintea lui cum va deschide un coteţ şi va scoate pe ascuns o găină, numai una, o va ascunde sub cămaşă de privirea inchizitorială a lui Tseska şi Sharaga şi îi va da drumul dincolo de gardul kibbutzului. Dar ce va face o găină părăsită pe întinderea câmpiilor? Noapte vin şacalii şi o sfâşie în bucăţi.

Simţi dintr-odată dezgust faţă de sine însuşi, stare care se repeta adesea din motive diverse şi nenumărate. După care simţi dezgust faţă de acest dezgust şi se luă în zeflemea numindu-se „suflet mare“, expresie pe care David Dagan o folosea uneori pentru cei care se proclamau împotriva cruzimii absolut necesare a revoluţei. Moshe îl respecta pe David Dagan, care era un om cu principii şi cu opinii ferme şi îi luase sub aripa lui protectoare pe el şi pe toţi elevii. David Dagan era cel care îl primise aici, în kibbutzul Ykhat, îndrumându-l cu blândeţe şi fermitate, pentru a se putea adapta repede şi pentru a se integra. El l-a introdus în cercul de artă şi în cel pentru „Probleme Actuale“, el i-a luat apărarea răspicat şi furios împotriva celor care îşi băteau joc de el în primele săptămâni. Moshe ştia, ca şi noi toţi, că David trăia acum cu o fată mult mai tânără, Edna Asharov, fiica lui Nahum, electricianul. Au fost multe femei în viaţa lui David, iar Moshe îşi spunea uimit că, în fond, David Dagan nu era un om ca oricare altul, ci un filozof. Nu-l judeca pe David, pentru că nu-i plăcea să judece alţi oameni şi pentru că-i era recunoscător. Dar resimţea o

stupefacţie reţinută. I se întâmplase nu o dată să se pună în locul şi în gândurile lui David Dagan, însă nu reuşise deloc să-şi imagineze uşurinţa condescendentă a dirigintelui în tot ceea ce era legat de femei şi de fete tinere. Nici o revoluţie socială dreaptă, se gândea Moshe, nici măcar revoluţia sângeroasă şi finală despre care vorbea David, nu va reuşi să egaleze bărbaţii ca David, după care femeile tânjesc fără ca ei să facă nici cel mai mic efort, cu cei ca mine, care nici măcar în închipuire nu îndrăznesc.

Moshe Yashar visa uneori la zâmbetul interiorizat al colegei lui de clasă, Carmela Nevo, şi la degetele ei cântând la fluier melodii atât de triste, încât ţi se strângea inima, dar niciodată nu îndrăznise să se apropie de ea, nu cu vorba şi aproape că nici cu privirea. În clasă, ea stătea cu două bănci mai în faţă, iar de departe el îi putea vedea înclinarea gâtului subţire când se apleca deasupra caietelor şi puful fin de pe ceafă. Odată, Carmela stătea de vorbă cu una dintre fete, în picioare, între bec şi perete, iar el, trecând pe acolo, îi mângâie umbra. După această faptă a stat treaz până la miezul nopţii, fără să poată adormi.

Tseska îi spuse:

— După ce potriveşti termostatul incubatorului şi verifici dacă apa curge în adăpătoare şi dai mâncare puişorilor şi aranjezi toate cartoanele cu ouă în frigider, poţi să pleci. Am să notez eu totalul zilei în locul tău. Îţi dau voie să pleci cu un sfert de oră înainte de vreme, ca să ai timp să faci duş, să te schimbi şi să prinzi autobuzul de patru.

Moshe adună găinile moarte, le puse afară în butoiul în care urmau să fie arse, spunându-i Tseskăi:

— Mulţumesc.

Şi adăugă:

— Mă întorc mâine-dimineaţă. Mâine după-amiază am să recuperez sfertul de oră de lucru.

Tseska spuse:

— Cel mai important e să le arăţi acolo că eşti deja un adevărat kibbutznic.

Sub duş, se strădui să se cureţe cu săpun şi apă rece de mirosurile coteţelor, apoi se îmbrăcă într-o pereche de pantaloni lungi călcaţi şi o

cămaşă albă de sabat, suflecându-şi mânecile până deasupra coatelor. După duş se duse în camera lui să-şi ia rucsacul pregătit în pauza de la ora zece şi plecă în grabă, tăind de-a dreptul spaţiul verde, pe lângă straturile cu flori. Tzvi Provizor, grădinarul, în genunchi, smulgea rădăcinile de pir dintr-unul dintre straturi. Îşi ridică privirea şi îl întrebă pe Moshe unde pleacă. Acesta din urmă avu de gând să-i răspundă că merge să-şi viziteze tatăl la spital, dar în loc de asta nu spuse decât:

— În oraş.

Tzvi Provizor întrebă:

— De ce? Ce îţi lipseşte aici şi găseşti acolo?

Moshe tăcu, dar se gândi să răspundă:

— Străini.

La autogară, când coborî din autobuzul care îl adusese de la kibbutzul Ykhat şi urcă în cel care mergea la spital, Moshe se aşeză pe bancheta din spate. Îşi scoase din rucsac basca neagră, uzată şi şi-o puse pe cap, acoperindu-şi jumătate de frunte. Cămaşa şi-o încheie până la gât, iar mânecile pe care le suflecase le lăsă în jos, până la încheietura mâinii. Arăta dintr-odată aproape aşa cum arăta în ziua când angajata de la biroul de ajutor social îl adusese la kibbutzul Ykhat. Purta încă sandalele pe care le primise în kibbutz, dar era aproape sigur că tatăl lui nu le va observa. Nu rămăseseră decât foarte puţine lucruri pe care tatăl lui le mai observa. Autobuzul înainta pe benzile autogării, iar prin geamurile deschise pătrundeau mirosuri de prăjeală şi benzină arsă. Moshe se gândea la fetele din clasa lui de la kibbutz, care îl strigau Moshik. Deşi îl chinuiseră şi râseseră de el în primele săptămâni, lui Moshe îi plăcea viaţa socială a tinerilor din complexul şcolar. Îi plăceau lecţiile la care aveau voie, în timpul verii, să stea desculţi în clasă şi să discute cu profesorii fără manierele impuse de jocul autorităţii şi al supunerii. Îi plăcea terenul de baschet. Îi plăceau şi cercurile la care mergea seara, „Probleme Actuale“ şi cercul de artă, unde se discuta la nivelul adulţilor şi realitatea apărea în general sub aspectul a două tabere, tabăra progresistă şi tabăra lumii vechi. Moshe ştia că aparţinea încă lumii vechi într-o oarecare măsură, pentru că drumurile progresului nu-i erau întotdeauna pe plac, dar nu se certa, ci

asculta toate punctele de vedere şi studia totul cu asiduitate. În timpul liber citea cărţi de Dostoievski, Camus şi Kafka, pe care le împrumuta de la bibliotecă, volume în care găsea un fel de enigmă care îl atrăgea. Lucrurile fără soluţie îl atrăgeau mai mult decât formulele soluţiilor. Dar îşi spunea că poate de vină nu e decât procesul de adaptare şi în câteva luni va învăţa să vadă lumea aşa cum dirigintele David Dagan şi ceilalţi profesori susţin că trebuie să o vedem. Ce bine e să fii unul dintre ei! Moshe îi invidia pe băieţii care îşi puneau capul în braţele fetelor când stăteau seara pe iarbă şi cântau cântece muncitoreşti şi patriotice. I s-a povestit că până la vârsta de doisprezece ani, fetele şi băieţii făceau duş împreună. Fiori de încântare şi de nelinişte simţise pe spate când i-au povestit acest lucru. În fiecare zi o văzuseră Tamir şi Dror şi ceilalţi băieţi pe Carmela Nevo goală şi cu siguranţă că nu le păsa de ce vedeau, pe când pe el, doar gândul la curba gâtului şi puful fin de pe ceafă îl făcea să tremure de dorinţă şi de ruşine. Oare chiar va deveni într-o zi ca ei? Aştepta cu înflăcărare acea zi, dar se şi temea de ea şi ştia undeva adânc, sub toate lucrurile ştiute, că nu va veni niciodată.

Autobuzul ieşise deja din Tel Aviv şi se bălăbănea de la o periferie la alta, oprind în fiecare staţie, călători coborau, călători urcau, oameni amărâţi care vorbeau româneşte, arabă, idiş, maghiară, dintre care unii urcau în autobuz cu găini vii sau boccele mari, învelite în pături jerpelite şi valize vechi, legate cu sfori ca să nu se deschidă. Din când în când ţipau şi se împingeau, şoferul îi ocăra pe călători, iar călătorii îl înjurau pe şofer. Odată şoferul a oprit autobuzul la marginea şoselei, între două cartiere, s-a dat jos şi, cu spatele la autobuz, a urinat pe câmp. Pe urmă a urcat şi a pornit motorul, care a umplut aerul de un nor tulbure de fum, de la motorină. Aerul era fierbinte şi umed, şi călătorii erau scăldaţi în sudoare. Călătoria a durat mult, mai mult decât de la kibbutzul Ykhat la Tel Aviv, pentru că autobuzul făcea ocoluri prin cartierele mărginaşe şi cantonamentele de tranziţie. Între un cartier şi altul se vedeau livezi şi câmpuri cu scaieţi. La marginea drumului erau chiparoşi prăfuiţi sau eucalipţi cu scoarţa trunchiurilor cojită. În sfârşit, când lumina începu să scadă, Moshe se ridică de pe bancheta din spate, trase de cablul ce anunţa

oprirea şi, înghesuindu-se, coborî din autobuz pe una dintre potecile care duceau la spital.

Când coborî din autobuz văzu un căţeluş metis gri-cafeniu cu pete albe pe cap. Căţeluşul ţâşni pieziş dintre arbuşti înspre şosea, pe care o traversă exact în clipa în care autobuzul se punea în mişcare. Roata din faţă nu l-a atins, dar cea din spate călcă micuţa creatură, care nici nu avu timp să scoată vreun urlet. Se auzi doar o lovitură uşoară, zgomotul de frecare a două corpuri, în timp ce autobuzul îşi continua drumul. Pe asfaltul crăpat rămăsese corpul căţeluşului, care continua să se zvârcolească, în vreme ce capul i se ridica încontinuu şi se lovea de asfaltul dur, picioarele băteau puternic aerul, un jet de sânge ţâşnea din gura larg deschisă, unde se vedeau dinţi mici sclipitori, pe când alt jet de sânge îi curgea din şezut. Moshe alergă şi se aşeză în genunchi pe şosea, îmbrăţişând capul căţelului până când încetară spasmele şi ochii deschişi deveniră sticloşi. Se ridică luând micul corp, cald încă, în braţe, ca să nu fie strivit de alte maşini, şi îl puse la rădăcina eucaliptului albicios de lângă potecă. Îşi şterse palmele de pământ, dar nu putu şterge petele de sânge de pe pantaloni şi de pe cămaşa albă de sabat. Ştia sigur că tatăl lui nu va observa. Rămăseseră atât de puţine lucruri pe care le mai observa. Moshe mai rămase puţin acolo, scoase o batistă şi îşi şterse lentilele ochelarilor, ezită, dar pentru că se înserase deja, porni iute, aproape fugind, de-a lungul potecii.

Spitalul era la douăzeci de minute depărtare de şosea, înconjurat de un zid netencuit, deasupra căruia se afla o spirală de sârmă ghimpată. Până când ajunse, sângele de pe haine i se uscase şi petele deveniseră ruginii.

La intrare stătea un portar gras şi transpirat, cu *kipa*, care bloca cu corpul lui lat trecerea şi care îi spuse lui Moshe că orele de vizită se terminaseră de mult, aşa că „Du-te şi revino mâine“. Moshe, cu ochii încă umezi din cauza morţii căţeluşului, încercă să-i explice că venise special de la kibbutzul Ykhat să-şi vadă tatăl, iar a doua zi dimineaţa, la şapte, trebuia să fie la cursuri şi la lucru. Portarul cel gras era binedispus şi, arătând spre basca neagră de pe capul lui, întrebă:

— La kibbutz se profanează sabatul şi se mănâncă lucruri spurcate şi stârvuri, nu-i aşa?

Moshe încercă să explice ceva, dar lacrimile îl înecau. Portarul se îmbună şi spuse:

— Nu plânge, copile, intră, nu-i nimic, intră, dar data viitoare să vii între patru şi cinci, nu seara. Şi să nu stai mai mult de o jumătate de oră.

Moshe îi mulţumi şi, fără să vrea, îi întinse portarului mâna. Portarul nu-i strânse mâna întinsă, dar îi atinse de două ori basca cea neagră cu palma, spunând:

— Numai să nu profanezi sabatul.

Moshe traversă o mică grădină lăsată în paragină, în care se aflau două bănci cu vopseaua cojită, şi intră pe uşa cu gratii care se deschise după ce apăsă butonul unei sonerii răguşite. În holul de la intrare, pe scaune din fier înşirate de-a lungul pereţilor acoperiţi până la jumătate cu vopsea de ulei de culoare kaki, şedeau vreo zece bărbaţi şi femei. Toţi purtau halate cu dungi şi erau încălţaţi în papuci. Unii stăteau de vorbă între ei în şoaptă. Supraveghetorul, un bărbat solid şi cu umerii laţi, purtând o cămaşă înflorată ţipătoare, pantaloni şi pantofi de soldat, stătea în picioare într-un colţ, mestecând gumă. O femeie nu prea tânără stătea şi împletea cu sârg, deşi nu avea în mâini nici andrele şi nici lână. Buzele ei şopteau ceva. Un bărbat foarte slab, înalt şi gheboşat stătea cu spatele spre cameră, ţinându-se de gratiile ferestrei şi adresându-se întunericului care începea să se lase afară. Iar o femeie bătrână stătea singură lângă uşă, sugându-şi degetul cu putere şi mormăind un fel de rugăciune. Tatăl stătea afară, pe terasa înconjurată de o plasă de sârmă. Şedea pe un scaun de metal cenuşiu, lângă o masă mică, tot de metal, şi ea cenuşie, cu o ceaşcă de ceai deja răcit în faţă, şi ea tot din tablă. Moshe se aşează lângă el, pe unul dintre scaunele metalice libere şi spuse:

— Bună seara, tată.

Stătea aplecat şi ghemuit, pentru ca tatăl lui să nu observe petele de sânge de pe haine.

Tatăl răspunse la salut, fără să se uite la fiul său.

— Am venit să te văd.

Tatăl dădu din cap şi tăcu.

— Am venit cu autobuzul.

Tatăl întrebă:

— Unde s-a dus?

— Cine?

— Moshe.

— Eu sunt Moshe.

— Tu eşti Moshe.

— Eu sunt Moshe. Am venit să te vizitez.

— Tu eşti Moshe.

— Ce faci, tată?

Tatăl întrebă din nou, îngrijorat, cu o tristeţe profundă, cu o voce tremurând de durere:

— Unde s-a dus? Unde?

Moshe luă mâna ridată în mâinile lui, o palmă cu vene proeminente, trudită de munca la drumuri şi la plantat de copaci, apoi spuse:

— Am venit de la kibbutz, tată. Am venit de la kibbutzul Ykhat. Am venit să te vizitez. Eu sunt bine. Totul e bine.

— Tu eşti Moshe.

Moshe începu atunci să-i povestească tatălui despre şcoală. Despre dirigintele David Dagan. Despre bibiotecă. Despre munca la poiată. Despre fetele care cântă melodii frumoase de dor. Apoi deschise rucsacul şi scoase din el *Ciuma* cu coperţi verzi şi îi citi tatălui său primele două paragrafe. Tatăl ascultă cu mare atenţie, cu capul acoperit de o *kipa* micuţă, puţin aplecat, cu ochii lui obosiţi pe jumătate închişi, apoi ridică deodată ceaşca de tablă, se uită la ceaiul rece, dădu trist din cap, puse la loc ceaşca pe masă şi întrebă:

— Unde s-a dus?

Moshe spuse:

— Mă duc la bucătărie să-ţi aduc alt ceai. Cald.

Tatăl îşi şterse fruntea cu palma, ca şi cum s-ar fi trezit din somn şi constată trist:

— Tu eşti Moshe.

Moshe ţinea între degete mâna tatălui, fără a o cuprinde, ci doar strângând din când în când palma cafenie destinsă. Începu să-i povestească tatălui despre terenul de baschet, despre cărţile pe care le citea, despre disputele din cadrul cercului „Probleme Actuale“, despre discuţiile de la

cercul de artă, despre participarea lui la discuţii, despre personajul Josef K., din cartea lui Kafka, despre David Dagan, care avusese deja câteva neveste şi câteva iubite, iar acum trăia cu o fată de şaptesprezece ani, dar care se ocupă întotdeauna cu devotament de toţi elevii şi care mi-a luat apărarea cu fermitate în primele zile, când eram luat în râs şi chinuit. Are un obicei, profesorul acesta, David Dagan, când se adresează celor care îl ascultă, spune: „Daţi-mi, vă rog, un minut să facem puţină ordine în lucruri“. Moshe îi vorbi tatălui său vreo zece minute, iar el închise ochii, apoi îi redeschise spunând trist:

— Bine. Du-te de-acum. Tu eşti Moshe?

Moshe zise:

— Da, tată.

Şi adăugă:

— Nu fi îngrijorat, tată. Peste două săptămâni, vin iar la tine. Îmi dau voie să vin. David Dagan îmi dă voie.

Tatăl dădu din cap, apoi îşi lăsă bărbia să-i cadă pe piept, ca şi cum ar fi păstrat un moment de reculegere.

Moshe spuse:

— Rămâi cu bine, tată.

Apoi mai adăugă:

— La revedere. Nu fi îngrijorat.

Din uşă se uită pentru ultima dată la tatăl lui, care stătea nemişcat, cu privirea fixată asupra ceştii de ceai. Ieşind, îl întrebă pe supraveghetorul cu pantaloni de soldat:

— Cum e?

Supraveghetorul spuse:

— E bine. Liniştit.

Apoi adăugă:

— Ce bine ar fi dacă toţi ar fi ca el.

Şi mai zise:

— Eşti un fiu foarte bun. Fii sănătos!

Când ieşi, aproape că se înnoptase. Se simţi dintr-odată nemulţumit de el însuşi, aşa cum i se mai întâmplase de foarte multe ori. Îşi scoase basca

neagră şi o ascunse în fundul rucsacului. Îşi suflecă mânecile până deasupra coatelor şi îşi desfăcu nasturele de sus. În grădina micuţă din faţa spitalului creşteau doar scaieţi şi pir. Dar cineva uitase un prosop de vase pe o bancă, iar altcineva îşi pierduse cordonul halatului printre scaieţi. Moshe observă toate aceste amănunte pentru că dintotdeauna fusese atras de micile detalii. Se gândi la Tseska, de la poiată, care îl învăţase să fie atent la găinile bolnave şi să le scoată înainte de a le îmbolnăvi pe toate celelalte. Se mai gândi la colegii de clasă, care acum stăteau pe iarbă, băieţii cu capul în poala fetelor, fredonând cântece la auzul cărora ţi se strângea inima. Cineva, Tamir, sau Dror, sau Ghideon, sau Arnon, îşi pune acum capul blond în braţele Carmelei Nevo, iar căldura pieptului ei îi învăluie obrajii. Ar fi dat tot ce avea ca să fie acum acolo. Ca să fie, o dată pentru totdeauna, unul dintre ei. Şi cu toate acestea, ştia clar că nu va fi niciodată. Trecu pe lângă portarul cel vesel de la intrare, care întrebă mirat:

— Cum adică, ai intrat aici cu bască şi ieşi fără?

Moshe spuse doar noapte bună şi se îndreptă către drumul care ducea spre şosea. Şoseaua era întunecată şi pustie. Nu trecea nici o maşină. În depărtare se vedeau luminiţe şi se auzeau lătrături şi răgete de măgar. Şi voci surde de copii ajungeau până la el din direcţia luminiţelor care clipeau. Se aşeză pe pământ, cu picioarele îndoite sub el, la picioarele eucaliptului, lângă locul unde pusese căţeluşul călcat de maşină şi aşteptă. Aşteptă mult timp. I se păru că aude plânsete intermitente venind dinspre spital, dar nu era sigur. Stătea nemişcat şi asculta.

Un copil

Lea, nevasta lui, plecase pentru zece zile la un curs de specializare pentru bone. Roni Shindlin era bucuros că rămânea singur câteva zile. După ce termină lucrul la atelierul de lăcătuşerie, făcu un duş şi la patru după-amiază îl luă de la grădiniţă pe fiul său, Yuval, în vârstă de cinci ani. Ţinându-l strâns de mânuţă, plecă împreună cu el să se plimbe prin grădina kibbutzului înainte să înceapă din nou ploaia. Copilul purta cizmuliţe verzi şi pantaloni flanelaţi, pulover şi hăinuţă. Roni îi legă căciuliţa cu şnur sub bărbie, pentru că avea urechile sensibile la frig. L-a luat apoi în braţe şi s-au dus să vadă vacile şi oile. Yuval se cam temea de vacile care stăteau în gunoiul umed, scoţând din când în când câte un muget slab, gros. Tatăl recită: „Yonatan, grăjdarul, i-a hrănit cu trifoi, i-a dat şi viţeluşului cel mic puţin trifoi“.

Yuval întrebă:

— De ce rage?

Roni explică:

— Vaca nu rage. Vaca mugeşte. Leul rage.

— De ce rage leul?

— Îşi cheamă prietenii.

— Prietenii îl necăjesc?

— Prietenii se joacă împreună cu el.

— Îl necăjesc.

Yuval era un copil scund, greoi şi sperios. Era deseori bolnav şi aproape în fiecare săptămână avea diaree. În timpul iernii a avut otită. La grădiniţă, copiii îl necăjeau. Cea mai mare parte a zilei şi-o petrecea stând singur pe o pătură, într-un colţ, cu degetul mare în gură, cu spatele spre cameră şi faţa spre perete, jucându-se cu tot felul de cuburi din lemn sau cu o răţuşcă de cauciuc care ţiuia când o apăsa. Era în stare să petreacă foarte mult

timp apăsând iar şi iar răţuşca aceea, care scotea un ţiuit trist. Răţuşca îl însoţea tot timpul, de când avea aproximativ un an. Din când în când, copiii tăbărau asupra lui, îl strigau Yuval-Hamenuzal[1], iar când bona se întorcea cu spatele, îl trăgeau de păr. Şi iar se punea pe un plâns molcom şi prelungit, cu mucii scurgându-i-se pe gură şi pe bărbie. Nici bonele nu-l iubeau, pentru că nu ştia să le întoarcă loviturile celor care-l băteau, pentru că nu era sociabil şi pentru că plângea mult. La micul dejun ciugulea puţin, lăsând aproape tot grişul în farfurie. Când îl certau, plângea. Când îi vorbeau frumos, tăcea încordat. La cinci ani, încă făcea pipi în pat în fiecare noapte, iar bonele trebuiau să-i aştearnă o folie de cauciuc sub cearşaf. În fiecare dimineaţă se trezea ud, iar copiii râdeau de el. Stătea desculţ în picioare, în patul lui ud, în pantalonii uzi de pijama, cu degetul în gură şi plângând încet în loc să se îmbrace, iar mucii i se amestecau cu lacrimile, până venea bona şi urla la el: „Ei, chiar aşa, hai îmbracă-te odată, Yuval, şterge-ţi nasul, gata cu plânsul, încetează să te porţi ca un bebeluş!“

1. Hamenuzal – Pişoarcă (în ebr., în orig.). (N. tr.)

Comitetul responsabil cu educaţia copiilor mici o îndrumă pe Lea să se poarte cu el mai dur, ca să-l dezveţe de alintături. Într-adevăr, după-amiaza, când stătea acasă cu părinţii, Lea avea grijă ca el să stea întotdeauna cu spatele drept, să termine totul din farfurie, să nu-şi mai sugă degetul. Dacă plângea, îl pedepsea pentru că era smiorcăit. Nici pupături, nici îmbrăţişări, fiind convinsă că pruncii din societatea noastră de azi trebuie să fie fermi şi robuşti. Credea că problemele lui Yuval proveneau din faptul că educatoarea şi bonele îi treceau cu vederea ceea ce nu ar fi trebuit şi îi iertau ciudăţeniile. Cât despre Roni, el îl îmbrăţişa şi îl săruta pe Yuval numai când nu vedea Lea. Când ea nu era de faţă, scotea din buzunarul salopetei câte o tabletă de ciocolată şi îi rupea două-trei pătrăţele. Răsfăţul acesta era ţinut secret faţă de Lea şi de toţi ceilalţi. Nu o dată Roni avusese intenţia să discute cu Lea, dar se temea de izbucnirile ei furioase, care îl făceau pe Yuval să se ascundă sub pat împreună cu răţuşca lui şi să scâncescă acolo în linişte, până trecea supărarea mamei, şi nici atunci nu se grăbea să iasă din ascunzătoare.

În kibbutz, Roni trecea drept un bârfitor şi un măscărici, dar acasă nu râdea aproape niciodată, pentru că Lea nu-i suporta glumele, care i se păreau doar nişte bancuri fade. Şi Lea şi Roni fumau mult, ţigări Silon, pe care le primeau de la kibbutz, iar apartamentul lor mic era mereu plin de fum. Nici noaptea nu dispărea mirosul, care intrase în mobilă şi în pereţi şi plutea aproape de tavan. Lea nu suporta atingeri inutile şi vorbe în plus şi avea principii ferme. Respecta întotdeauna toate regulile kibbutzului cu un devotament îndârjit. Era de părere că viaţa unui cuplu în kibbutz trebuie să se bazeze pe simplitate.

Apartamentul lor era mobilat cu o etajeră din lemn melaminat pentru cărţi şi o canapea cu saltea din burete, pe care o deschideau noaptea pentru a o transforma într-un pat dublu, şi pe care o închideau în fiecare dimineaţă la sculare. Mai erau acolo şi o măsuţă pentru cafea şi două fotolii din rafie şi o pernă mare tapisată, pe care se putea sta, şi un covor scorţos. Pe perete atârna o pictură cu un câmp de floarea-soarelui pârjolit, şi într-un colţ al camerei se afla un tub gol de obuz, în chip de vază, cu un buchet de scaieţi. Mirosul de ţigară umplea întotdeauna aerul.

Lui Roni îi plăcea să stea în fiecare seară, după ce se definitiva şi se lipea la afişier foaia cu programul de lucru pentru a doua zi în kibbutz, la masa lui obişnuită din capătul sălii de mese, între prietenii şi cunoştinţele pe care le stima, fumând şi vorbind despre tot ce se întâmpla în viaţa membrilor kibbutzului. Nu-i scăpa nimic din ce se întâmpla. Viaţa celorlaţi îi trezea o curiozitate neobosită şi mereu acelaşi chef de a se amuza. Cu cât idealurile noastre sunt mai înalte, slăbiciunile şi contradicţiile devin mai ridicole, credea el. Uneori îl cita zâmbind pe Levi Eshkol, care spunea că omul e doar om, dar şi asta – rar. Îşi aprindea încă o ţigară Silon, zicându-le prietenilor pe un ton puţin nazal:

— Se pare că la noi nu trece nici o secundă fără o lovitură. Mai întâi Boaz a părăsit-o pe Osnat pentru Ariela Barash, acum Ariela l-a părăsit pe Boaz pentru motanul ei, iar mâine precis va apărea o nouă Nataşa, care va aduna tot ce a fost părăsit. Cu alte cuvinte: „N-am văzut pe cel drept părăsit, nici seminţia lui cerând… un pat“[2].

2. Parafrază după Psalmi, 36:25 („N-am văzut pe cel drept părăsit, nici seminţia lui cerând pâine“). (N. tr.)

Oricine a rămas fără femeie în kibbutzul Ykhat poate să stea la rând sub scările lui David Dagan şi să aştepte puţin. Femeile zboară de acolo tot timpul, ca mucurile de ţigară.

De la masa lui Roni Shindlin se auzeau uneori hohote puternice de râs. Toată lumea din kibbutz se ferea să intre în gura lui Roni şi a bandei lui.

La zece seara fiecare pleca acasă, iar Roni trecea pe la cămin, să vadă cum doarme Yuval şi să-l învelească mai bine cu pătura. Apoi se întorcea acasă cu paşi greoi, se aşeza pe trepte şi îşi scotea pantofii, ca să nu ducă noroi în casă şi intra cu grijă înăuntru, doar în ciorapi. Lea stătea şi fuma ţigară după ţigară, ascultând radioul. În fiecare seară asculta radioul. Roni îşi aprindea şi el ultima ţigară şi se aşeza în faţa ei, fără să spună nimic. La zece şi jumătate stingeau ţigările, stingeau lumina şi adormeau înveliţi, el cu pătura lui, ea cu pătura ei, pentru că a doua zi trebuiau să se trezească înainte de şase, să meargă la lucru.

La atelierul de lăcătuşerie, Roni era cunoscut ca un lucrător devotat şi harnic, având grijă să nu lipsească de la nici o şedinţă a comitetului de administraţie, unde se situa de partea celor care susţineau conducerea prudentă şi echilibrată a domeniilor agricole şi împotriva iniţiativelor administrative, care i se păreau hazardate. Votase pentru lărgirea adăpostului pentru păsări, dar împotriva luării de împrumuturi de la bănci. Avea o colecţie de timbre pe care o întregea după orele de lucru, împreună cu Yuval: stăteau amândoi aplecaţi, cu capetele lipite unul de altul, lângă măsuţa de cafea din casă, unde soba cu petrol ardea cu o flacără albăstruie. Yuval dezlipea timbrele de pe plicuri într-un castron cu apă, ca să se înmoaie lipiciul, apoi, sub supravegherea tatălui, punea timbrele întoarse la uscat, pe o hârtie absorbantă. Roni aranja timbrele într-un album organizat după modelul catalogului englezesc şi, în acelaşi timp, îi povestea lui Yuval despre Japonia, ţara soarelui-răsare, despre Islanda cea îngheţată, despre Aden şi Hadhramawt şi Strâmtoarea Lacrimilor, despre Panama şi marele canal care a fost săpat acolo.

Lea storcea suc de portocale pentru ei, strigând la Yuval să bea tot, apoi se aşeza în colţul ei, fumând şi citind din revista *Ecoul Educaţiei*. Din când în când, se auzea un pâlpâit surd din ţevile sobei, iar flacăra din spatele zăbrelelor clipea o secundă. De afară se auzeau ploaia şi vântul

bătând în obloanele închise, iar o creangă de ficus scrâşnea fără încetare pe peretele exterior, implorând parcă milă. Roni se ridica, golea scrumiera şi o clătea sub robinet. Yuval îşi sugea degetul şi se agăţa de tatăl său. Lea îl certa:

— Încetează cu suptul. Şi tu, termină odată cu răsfăţul. E şi aşa destul de alintat.

Şi adăuga:

— Mai bine ar mânca o portocală şi ar lăsa odată răţuşca aia amărâtă a lui. Băieţii nu se joacă la vârsta asta cu păpuşi.

Acum, când Lea a plecat pentru zece zile la cursul de specializare pentru bone, Roni venea în fiecare zi la ora patru, să-l ia pe Yuval de la cămin cu răţuşca lui ţiuitoare, îl urca pe umeri şi se plimbau amândoi printre poieţi şi grajduri. Un miros iute-acrişor de coji de portocale putrezite urca din groapa de gunoi, amestecându-se cu mirosurile grele ale fânului şi gunoiului umed de la grajd. Un vânt jilav bătea dinspre vest, iar semnele înserării timpurii şi rapide coborau pe magazii şi barăci, învăluind căsuţele noastre cu acoperişuri roşii. Din când în când, câte o pasăre din coroana unui copac scotea un ţipăt ascuţit şi puternic. Oile din ţarc îi răspundeau cu un behăit. Din vreme în vreme începea să plouă fin, şi atunci tatăl şi fiul se înfăşurau în hainele lor groase şi se grăbeau spre casă.

După plimbarea prin curte, Roni îşi ducea copilul acasă, îndemnându-l blând să mănânce o felie de pâine cu dulceaţă şi să bea o ceaşcă de lapte cu cacao. Yuval muşca fără chef de două-trei ori din pâine, bea puţin şi spunea:

— Gata, tată. Acum timbre.

Roni făcea loc pe masă, punea vasele în chiuvetă, dădea jos de pe etajeră albumul verde şi amândoi stăteau aplecaţi deasupra lui, cu capetele lipite unul de altul. Roni îşi aprindea o ţigară, explicându-i lui Yuval că timbrele sunt nişte mici oaspeţi din ţări îndepărtate şi că fiecare oaspete vine şi ne spune o poveste despre ţara lui, poveşti despre peisaje şi oameni vestiţi, poveşti despre sărbători şi despre construcţii frumoase. Yuval întrebă dacă există ţări unde copiii au voie să doarmă noaptea cu mama şi tata şi dacă există ţări unde copiii nu-i necăjesc şi nu-i bat pe ceilalţi. La

asta Roni nu mai ştia ce să răspundă, spuse doar că în orice loc există oameni buni şi oameni cruzi şi îi explică lui Yuval sensul cuvântului „cruzime“. În sinea lui, Roni era convins că la noi cruzimea ia uneori chipul ultra-moralităţii şi al devotamentului faţă de principii şi că nimeni nu e lipsit total de ea. Nici măcar el însuşi.

Yuval se temea de ora şapte şi jumătate, când trebuia să meargă cu tatăl lui la cămin şi să se despartă pentru întreaga noapte. Nu imploră să rămână acasă, ci intră la toaletă să facă pipi, şi nu mai ieşi până când Roni fu nevoit să intre după el, găsindu-l aşezat pe capacul vasului de toaletă, sugându-şi degetul şi ţinând în braţe răţuşca de cauciuc a cărei culoare se ştersese, ciocul care fusese cândva roşu pălise, iar unul dintre ochi i se înfundase în cap.

Roni spuse:

— Yuvali, trebuie să mergem. E târziu.

Yuval zise:

— Nu se poate, tată. În nici un caz. Este un lup mare în pădurice a prin care trebuie să trecem în drumul nostru.

În cele din urmă îşi îmbrăcară amândoi paltoanele. Roni îi puse lui Yuval cizmuliţele verzi şi îi legă căciuliţa sub bărbie. De după trepte luă un băţ mare şi gros, ca să alunge lupul, şi plecară spre cămin. Yuval îmbrăţişa strâns cu o mână capul tatălui, iar cu cealaltă strângea răţuşca pe care o apăsa mereu, până când scotea ţiuitul ei slab. Când traversară pădurice a din spatele sălii de mese, Roni scuturăbăţul, bătu încoace şi încolo aerul umed, până când lupul fugi. Yuval se gândi puţin, după care adăugă trist că lupul se va întoarce noaptea târziu, când toţi părinţii dorm. Roni îi promise că paznicul îl va goni, dar copilul nu se linişti, fiind sigur că lupul îl va mânca pe paznic.

Când au ajuns la cămin, în sala de mese era aprinsă o sobă electrică, iar pe măsuţe erau aranjate farfurii, fiecare cu câte o felie de pâine cu brânză galbenă, o jumătate de ou fiert, felii de roşii, patru măsline şi o grămăjoară de brânză de vaci. Hemda, bona, o femeie scundă şi grasă, cu un şorţ alb legat la brâu, avea grijă ca toţi copiii să-şi pună cizmuliţele în linie dreaptă, lângă uşă, şi să-şi atârne paltonaşele în cuierele de deasupra cizmuliţelor. Apoi părinţii ieşeau şi fumau afară, în timp ce copiii mâncau

şi îşi puneau farfuriile şi ceştile în chiuvetă, iar cei de serviciu ştergeau mesele. După masă, părinţii aveau voie să intre şi să-şi culce copiii în pătuţurile lor. Aceştia din urmă, îmbrăcaţi în pijamale flanelate, se îngrămădeau lângă chiuvete, se împingeau ţipând, se spălau pe mâini şi pe dinţi şi se vârau sub plapume în mare zarvă. Părinţii aveau voie să le citească pruncilor câte o poveste sau să le cânte un cântec de leagăn timp de zece minute, după care ieşeau, iar Hemda stingea luminile, lăsând doar un beculeţ aprins în sala de mese. Mai rămânea câteva minute, interzicându-le copiilor să vorbească în şoaptă, le dădea ordin să adoarmă amenințându-i, spunea noapte bună, lăsa o luminiţă aprinsă în baie, stingea soba electrică şi ieşea.

Copiii aşteptau să se îndepărteze şi coborau desculţi din pătuţuri, apoi începeau să umble prin camere şi să arunce unii în alţii cu cizmele pline de noroi, aranjate în linie dreaptă lângă uşa de la intrare. Veselia lua proporţii cu repeziciune, iar băieţii îşi puneau pe cap plăpumile şi le speriau pe fetiţe urlând: „Suntem arabi, vă atacăm acum“. Fetele ţipau şi se înghesuiau una în alta, iar una dintre ele, Atida, umplu o dată o sticlă cu apă şi îi stropi pe arabi. Imediat izbucni scandalul, care se calmă doar când Eviatar, un băieţel lat în umeri, propuse:

— Hai să-i luăm răţuşca lui Yuval-Pişoarcă.

Yuval nici nu coborâse din pătuţul lui cu ceilalţi copii, ci stătea cu faţa la perete, gândindu-se la colecţia de timbre şi la regiunea despre care tatăl lui spunea că se chema Hadhramawt. Numele acesta îl speria şi avea impresia că şi curtea căminului, care se afla chiar acolo, după perete, în întuneric, sub fereastră era tot o „curte a morţii“. Se ghemui sub plapumă cu cap cu tot, strângând în braţe răţuşca de cauciuc, ştia că era periculos să adoarmă, dar nici să plângă nu avea voie. Aşteptă ca ceilalţi copii să obosească şi să se întoarcă în paturile lor, sperând că nu-şi vor aduce aminte de el în seara asta. Mama lui plecase, tatăl lui se dusese să fumeze cu prietenii în jurul mesei lor din colţul sălii de mese, iar Hemda a ieşit, şi aici, după peretele subţire, în întuneric, e „curtea morţii“, iar uşa nu e încuiată, şi pe drumul care duce acasă e un lup negru.

Tadmor, Tamir şi Rinat traseră cu putere plapuma de pe el, o aruncară pe jos, iar Dalit intonă o melodie enervantă:

— Yuval-Pişoarcă n-are noroc deloc, deloc.

Eviatar spuse:

— Acum o să plângă.

Şi i se adresă lui Yuval cu o voce mieroasă:

— Hai, plângi puţin, Yuval. Numai puţin. Toţi copiii te roagă frumos.

Yuval se ghemui cu genunchii la gură, cu capul între umeri, strângând tare în braţe răţuşca ce scoase un ţiuit slab.

— Răţuşca lui e murdară, jegoasă.

— Hai să-i spălăm răţuşca.

— Hai să-i spălăm cocoşelul. Şi cocoşelul lui e murdar, jegos.

— Dă răţuşca, Yuval-Pişoarcă, hai dă-o. Aşa, cu vorba bună.

Eviatar încercă să i-o smulgă, dar Yuval o strângea cu toată puterea, ţinând-o lipită de burtă. Tadmor şi Tamir îi trăgeau braţele într-o parte şi alta, dar el îi lovi cu picioarele goale, iar Rinat începu să-l tragă de pijama, în timp ce Tadmor şi Tamir îi îndoiau degetele, iar Eviatar, ţinându-i strâns mâinile, îi smulse repede răţuşca şi o agită în aer, dansând într-un picior şi strigând victorios:

— Răţuşca cea plină de soi, haideţi s-o aruncăm la gunoi!

Yuval strânse din dinţi străduindu-se să nu plângă, dar ochii i se umplură de lacrimi şi mucii i se întinseră până la gură şi bărbie. Se ridică încercând să se repeadă la Eviatar, care era mult mai înalt şi mai puternic decât el. Eviatar se prefăcu speriat şi flutură mâna cu răţuşca deasupra capului, apoi i-o aruncă cu precizie lui Tamir, care i-o aruncă lui Rinat, care i-o aruncă lui Tadmor. Dintr-odată, copleşit de disperare şi furie, furia celor slabi, îşi adună toate puterile şi se aruncă asupra lui Eviatar cu capul înainte, direct în burta lui, gata să-l doboare. Fetele, Dalit şi Rinat, chiuiau de bucurie. Eviatar, revenindu-şi, îl împinse pe Yuval şi-i trase un pumn greu în nas. Când Yuval rămase în sfârşit pe jos, înecându-se în scâncete scurte şi dese, Dalit spuse: „Hai să-i aducem puţină apă“. Iar Tadmor spuse. „Gata. Destul. Ce-aveţi? Lăsaţi-l în pace“. Dar Eviatar se duse în sala de mese, scoase o foarfecă din sertar şi tăie capul răţuştii, apoi se întoarse în cameră cu corpul în mâna dreaptă şi capul în stânga. Se aplecă spre Yuval, care zăcea încă pe podea, şi spuse, râzând:

— Alege, Yuval. Poţi să alegi.

Yuval se ridică, se strecură aplecat pintre copiii strânşi în jurul lui şi alergă orbeşte spre uşă, o deschise şi ieşi brusc în noapte, în „curtea morţii“ cea întunecată care se întindea de jur-împrejurul căminului şi o luă la fugă desculţ prin noroi, tremurând tot în pijamaua lui, de frig şi de frică; alerga sărind iute, ca un iepure fugărit, udat tot de ploaia care-i curgea din păr pe obraji, amestecându-i-se cu lacrimile, trecu pe lângă grupuri de clădiri întunecate, traversă întunericul păduricii de lângă sala de mese, auzind aproape paşii lupului cel negru care îl urmărea, îi simţi răsuflarea pe ceafă, fugi şi mai repede, ploaia se înteţi, vântul îi şfichiuia faţa, se clătină şi căzu în genunchi într-o baltă, zgâriat, se ridică ud leoarcă şi plin de noroi şi alergă singur prin întunericul dintre un bec şi altul, fuge şi plânge cu sughiţuri scurte şi dese, fuge şi urechile îi îngheaţă şi îl dor, fuge până ajunge la casa părinţilor, ezită puţin, sare pe trepte, pentru că se teme să intre, se teme că se vor supăra şi-l vor duce înapoi la cămin, şi acolo pe trepte, ghemuit şi îngheţat, tremurând şi plângând fără voce îl găsi tatăl lui când se întoarse de la sala de mese, de la adunarea bârfitorilor strânşi în jurul mesei lui.

Roni îl luă în braţe şi îl duse înăuntru, îi scoase pijamaua udă, îi şterse cu o cârpă noroiul şi mucii şi îi frecă tot corpul îngheţat cu un prosop mare şi aspru ca să-l încălzească, îl înfăşură într-o pătură groasă şi aprinse soba cu petrol, în timp ce încerca să afle de la Yuval ce se întâmplase la cămin, apoi îi spuse să aştepte lângă sobă, ieşi prin ploaie şi goni gâfâind şi spumegând de furie, urcând colina cu paşi dementi.

Când ajunse la cămin, cu pantofii grei de noroi gros, o găsi acolo pe paznica de noapte, Berta Brom, care încercă să-i spună ceva, dar el nu auzi şi nici nu voia să audă, orbit şi surd de disperare şi mânie, dădu buzna în camera lui Yuval, aprinse lumina, se aplecă şi scoase de sub plapumă un copil liniştit şi delicat pe care îl chema Yair, îl puse în picioare pe pat şi îl pălmui cu brutalitate iar şi iar peste ambii obraji, până când începu să-i curgă sânge din nas, apoi lovi capul cârlionţat de perete o dată şi încă o dată şi încă o dată, scoţând ţipete stridente din gâtul care i se uscase.

— Asta nu-i nimic! Nimic! Pe cine se mai atinge o dată de Yuval îl omor!

Berta, paznica, se agăţă de el să-l elibereze pe copilul care căzuse pe pat izbucnind într-un plânset strident şi subţire şi îi repeta: „Ai înnebunit, Roni, ai înnebunit de tot!“ Roni îşi ridică deodată pumnul şi o lovi şi pe ea în piept, năvăli pe uşă afară şi o luă la goană prin noroi şi ploaie, înapoi la fiul său.

Tatăl şi fiul au dormit toată noaptea îmbrăţişaţi şi lipiţi unul de altul pe canapeaua care se transforma în pat dublu, iar de dimineaţă au rămas amândoi acasă, Roni nu se duse la lucru la atelierul de lăcătuşerie şi nici nu duse copilul la cămin, ci îi pregăti pâine cu dulceaţă şi îi încălzi o ceaşcă de lapte cu cacao. La opt şi jumătate bătu la uşă Yoav, secretarul, cu o privire întunecată, anuţându-l pe Roni, în cuvinte puţine, că era rugat să se prezinte a doua zi la cinci fix după-amiază la biroul secretariatului, pentru a clarifica personal lucrurile în şedinţa comună a comisiei sociale şi a comisiei de educaţie pentru preşcolari.

La prânz, prietenii lui Roni au mâncat singuri la masa bârfitorilor, din capătul sălii de mese, vorbind despre ceea ce tot kibbutzul vorbea de dimineaţă. Au făcut schimb de păreri, ce-ar fi spus Roni dacă altcineva din kibbutz s-ar fi comportat astfel. Au spus că nu poţi şti niciodată, un tip aşa de liniştit, cu umor, şi uite de ce e în stare. La trei după-amiază apăru Lea, care fusese chemată de urgenţă acasă. Înainte de orice trecu pe la cămin, aducând lenjerie de corp groasă, haine curate şi cizme. Îl anunţă pe Roni, cu buzele strânse, cu ţigara aprinsă între degete, că în urma celor întâmplate, ea, şi numai ea, va răspunde de Yuval şi că a hotărât ca, spre binele lui, copilul să se întoarcă din seara aceea să doarmă la cămin.

Ploaia se oprise, dar cerul era încă greu de nori joşi, şi un vânt rece şi umed bătuse toată ziua dinspre vest. Camera se umplu de un nor de fum de ţigară. Seara, la şapte şi jumătate, Lea îi puse lui Yuval paltonaşul, îl încălţă cu gesturi hotărâte cu cizmele cele verzi, spunând:

— Vino, Yuval. Mergem la culcare. Nimeni n-o să-ţi mai facă nici un rău.

Şi adăugă:

— N-o să vă mai faceţi de cap. Din seara asta, paznica va avea grijă de voi aşa cum trebuie.

Au ieşit, iar Roni a rămas singur în cameră. Şi-a aprins o ţigară Silon şi s-a dus lângă fereastră, cu spatele spre cameră, privind întunericul de afară. La ora nouă Lea se întoarse, fără să-i adreseze nici un cuvânt. Se aşeză pe fotoliul ei de paie, fumând şi citind revista *Ecoul educaţiei*.

La zece, Roni spuse:

— Ies să fac o tură. Să văd ce-i cu el.

Lea zise calmă:

— Nu ieşi nicăieri.

Roni ezită, dar cedă, pentru că din nou nu se simţea sigur pe el însuşi, pe nimic.

La zece şi jumătate stinseră radioul, goliră scrumiera, deschiseră canapeaua dublă şi o pregătiră pentru dormit, apoi se ghemuiră fiecare sub plapuma lui, pentru că şi a doua zi trebuiau să se trezească să plece la lucru înainte de şase.

Afară ploua din nou, şi vântul împingea pe oblon o creangă insistentă de ficus. Roni rămase un timp cu faţa în sus şi cu ochii deschişi, fixând tavanul. La un moment dat avu impresia că aude ţiuituri slabe în întuneric. Se aşeză pe marginea patului şi ascultă cu atenţie, dar acum nu mai auzea decât ploaia şi vântul şi creanga scrâşnind. Pe urmă adormi.

Noaptea

În februarie veni rândul lui Yoav Karni să facă de pază noaptea timp de o săptămână, de la sfârşitul sabatului, până la sabatul următor. El era fiul cel mai mare al kibbutzului Ykhat, iar fondatorii, inclusiv părinţii lui, au fost mândri când a fost ales secretar, primul secretar ales dintre cei născuţi aici. Majoritatea celor din kibbutz erau bronzaţi, robuşti şi solizi, pe când Yoav era înalt, puţin adus de spate, palid, cu urechi mari, bărbierit neglijent, distrat sau adâncit în gânduri. Semăna cu un elev de *yeshiva*[3]. Mergea întotdeauna cu capul puţin aplecat înainte, ca şi cum şi-ar fi tatonat drumul, iar privirea îi era în general îndreptată peste umerii celor cu care vorbea. Problemele kibbutzului ştia să le rezolve cu delicateţe şi tact. Niciodată nu ridicase vocea şi nu bătuse cu pumnul în masă, dar membrii kibbutzului îi respectau onestitatea, perseverenţa calmă şi sufletul bun. Cât despre el, se jena de propria lui bunătate şi se străduia să pară întotdeauna un om meticulos, dur şi devotat principiilor kibbutzului. Dacă i te adresai cerând vreo favoare, răspundea sever că astfel de lucruri nu trebuie luate în considerare la noi şi că trebuie să acţionăm întotdeauna conform principiilor. Dar imediat începea să tatoneze discret, căutând vreo lacună în reguli, vreun drum ocolit, ca să-ţi vină cumva în ajutor.

3. Yeshiva – şcoală în cadrul căreia se învaţă, cu precădere, texte religioase tradiţionale. (N. tr.)

Cu câteva minute înainte de unsprezece noaptea, Yoav se îmbrăcă în haine groase, îşi încălţă cizmele, haina militară deja jerpelită, îşi puse o căciulă de lână care îi acoperea urechile şi o porni spre casa pazniculuidin săptămâna precedentă, Tzvi Provizor, pentru a lua de la el puşca. Tzvi îl reţinu pe secretar, spunând trist:

— Probabil că ai auzit, Yoav. În statul Minessota e un viscol cum n-a mai fost de patruzeci de ani. Până acum s-a anunţat că sunt optsprezece morţi şi zece dispăruţi.

Yoav răspunse:

— Îmi pare rău să aud asta.

Tzvi adăugă:

— Sunt şi inundaţii în Bangladesh. Iar la Ierusalim, în urmă cu vreo două-trei ore, a murit subit rabinul Kupermintz. Chiar acum s-a anunţat la radio.

Yoav ridică mâna să-l bată pe spate pe Tzvi, dar la mijlocul gestului îşi aminti că lui Tzvi nu-i place să fie atins. Aşa că doar îi zâmbi, spunând amical:

— Dacă întâmplător vei auzi vreodată o ştire bună, Tzvi, numai o singură dată, o veste bună, vino direct la mine să-mi spui. Chiar şi în miez de noapte.

Yoav îşi continuă drumul, iar când trecu pe lângă bazinul cu peştişori pe care Tzvi Provizor îl amenajase în faţa sălii de mese, îşi spuse că unui burlac tomnatic şi solitar îi e mai greu la noi decât în alte locuri, deoarece comunitatea kibbutzului nu are nici o soluţie împotriva singurătăţii. Mai mult decât atât: ideea de kibbutz neagă singurătatea.

După ce primi arma de la Tzvi, porni Yoav să facă un prim tur prin curtea kibbutzului. Traversând zona locuinţelor veteranilor, stinse câteva becuri care ardeau inutil din loc în loc şi închise robinetul unui aspersor uitat deschis înainte de culcare. Lângă baraca frizerului, strânse un sac gol aruncat pe jos, îl împături cu grijă şi îl puse la intrarea hambarului cu grâne.

La câteva ferestre încă ardeau ultimele lumini. În curând, somnul va învălui întreg kibbutzul şi numai el şi paznica de la căminul de copii vor rămâne treji toată noaptea. Bătea un vânt rece, căruia acele pinilor îi răspundeau în şoaptă. Dinspre grajd se auzea un muget stins. Casele veteranilor se vedeau rânduri-rânduri în întuneric, fiecare clădire cu câte patru apartamente, în fiecare apartament câte două camere mici, iar în fiecare cameră, mobilă din lemn melaminat, ghivece cu flori, covoraşe şi perdele din bumbac. La ora unu trebuie să meargă la crescătoria de pui şi

să verifice temperatura, iar la trei şi jumătate va trebui să trezească grăjdarii, pentru mulsul din zori. Noaptea va trece repede.

Lui Yoav îi plăceau mult aceste nopţi de pază, foarte diferite de rutina zilelor încărcate de şedinţe ale comisiilor, plângeri şi cereri ale membrilor kibbutzului. Uneori, oameni mult mai în vârstă decât el veneau să-şi verse năduful, apoi mai erau tot felul de probleme sociale delicate, care necesitau soluţii discrete, eforturi financiare, contacte cu factori externi şi reprezentarea kibbutzului în cadrul instituţiilor mişcării. Acum, noaptea, poţi să umbli singur prin curte, printre barăci şi poieţi, poţi să te plimbi fără grabă de-a lungul gardului luminat de becuri galbene, poţi să te aşezi puţin pe o ladă răsturnată lângă atelierul de lăcătuşerie, cufundat în gânduri nocturne. Gândurile lui nocturne erau legate de nevasta lui, Dana, care stătea acum întinsă pe pat moţăind, ascultând pe întuneric cine ştie ce program transmis la radio, ca să poată adormi. Se mai gândea şi la gemenii lui, care dormeau în pătuţurile lor de la cămin. Peste o oră va trece pe la copiii lui şi îi va înveli. Poate va trece şi pe acasă şi va stinge radioul, pentru că Dana va fi adormit cu siguranţă, uitând să-l stingă. Danei nu-i plăcea viaţa în kibbutz şi visa să aibă o viaţă a ei, personală. Nu o dată îl implorase să plece şi să-şi schimbe viaţa. Dar Yoav era un om cu principii, care făcea eforturi permanente ca să îmbunătăţească şi să aducă pe drumul cel bun viaţa în kibbutz şi nu voia nici măcar să audă despre plecare. Cu toate acestea, era de acord în sinea lui cu faptul că însuşi sistemul kibbutzurilor prejudiciază femeile şi le obligă, aproape fără excepţie, la munci precum servitul, gătitul, curăţenia, îngrijirea copiilor, spălatul rufelor, cusutul şi călcatul lor. Se presupune că femeile se bucură la noi de egalitate perfectă, dar egalitatea le e dată numai cu condiţia să se comporte ca bărbaţii şi să arate ca bărbaţii: n-au voie să se fardeze sau să se rujeze şi sunt obligate să renunţe la orice maniere feminine. Nu o dată se gândise Yoav la nedreptatea aceasta, ezitase, fără a găsi însă vreo soluţie. Poate din cauza asta se simţea întotdeauna vinovat faţă de Dana şi trăia lângă ea cerându-şi parcă tot timpul scuze.

Noaptea era foarte rece şi senină. Broaştele şi un câine care lătra undeva departe spărgeau liniştea. Când îşi ridică privirea, Yoav văzu stratul norilor joşi deasupra capului şi îşi spuse că tot ce e important pentru el

însuşi nu e cu adevărat important şi că la ce e cu adevărat important nu are destul timp să se gândească. Viaţa trece fără să te gândeşti aproape niciodată la lucrurile simple şi mari, singurătate, dor, pasiune şi moarte. Liniştea era adâncă şi vastă, despicată uneori de urletul şacalilor, iar sufletul lui Yoav se umplea de un sentiment de recunoştinţă pentru liniştea asta şi pentru urletul şacalilor. Nu credea în Dumnezeu, dar în momente de singurătate şi linişte ca acum, în noaptea aceasta, Yoav avea impresia că cineva îl aşteaptă zi şi noapte, îl aşteaptă în tăcere şi cu răbdare, fără să scoată un sunet, fără să schiţeze nici măcar o mişcare, şi aşa va continua să-l aştepte întotdeauna.

Când trecu, păşind lent, cu puşca atârnându-i pe umăr, printre depozitul frigorific şi magazia de îngrăşăminte, o umbră subţire se desprinse deodată dintre umbrele de pe ziduri şi o siluetă înfăşurată în palton îi ieşi în cale. O voce feminină gravă şi plăcută, puţin răguşită, îi spuse:

— Nu te speria, Yoav. Sunt eu. Nina. Aşteptam să treci pe aici. Ştiam că ai să treci pe aici. Trebuie neapărat să te întreb ceva.

Yoav se încordă, scrutând întunericul, o prinse pe Nina de braţ şi o trase spre becul cel mai apropiat, întrebând-o îngrijorat dacă nu-i era frig şi cât timp aşteptase acolo singură. Nina era o femeie tânără, cunoscută la noi ca fiind o persoană care îşi apăra opiniile cu fermitate. Avea ochi verzi, gene lungi şi conturul buzelor subţire şi bine marcat. Fruntea îi strălucea în întuneric, iar părul ei blond era tuns scurt.

— Spune-mi ce-ai face tu, Yoav, dacă ar trebui să trăieşti zi de zi şi să dormi noapte de noapte, toată viaţa, lângă cineva care te dezgustă. De ani de zile te dezgustă, cuvintele lui, mirosul lui, glumele lui, felul în care se scarpină, sughiţurile, tusea, sforăitul, scobitul în nas. Totul. Ce-ai face?

Yoav îşi puse mâna pe braţul ei:

— Povesteşte-mi ce s-a întâmplat exact, Nina.

La lumina becului observă că avea faţa palidă şi încordată, iar ochii ei verzi obosiţi îl priveau ţintă în ochi, fără lacrimi. Femeia îşi strânse buzele subţiri:

— Nu s-a întâmplat nimic. El se ceartă până şi cu crainica de la radio.

Apoi adăugă:

— Nu mai pot.

— Poate e mai bine să aşteptăm până mâine? Vino mâine la mine la birou şi o să stăm de vorbă. Sunt lucruri ce par îngrozitoare noaptea, dar care la lumina zilei par cu totul altfel.

— Nu, nu mă întorc la el. Nu în noaptea asta, şi niciodată. Dă-mi chiar acum o cameră, Yoav. Chiar şi într-o baracă. Chiar şi un culcuş în şopron. Trebuie să ai vreo cameră liberă.

— Spune-mi ce s-a întâmplat.

— N-am ce să povestesc. Nu mai pot.

— Şi copiii?

— Copiii vor veni în fiecare după-amiază la mine, direct de la cămin. La mine, în camera pe care mi-o vei da.

Nu-i era la îndemână lui Yoav să stea de vorbă cu Nina la lumina slabă a beculuі, pe aleea aceea strâmtă dintre depozitul frigorific şi magazia cu îngrăşăminte. Dacă trecea pe acolo cineva şi îi vedea stând de vorbă în secret, cu siguranţă mâine s-ar fi împrăştiat bârfele. Spuse hotărât:

— Nina. Iartă-mă. Nu pot rezolva o astfel de problemă în miez de noapte. Doar nu ţin camerele în buzunar. Şi, în al doilea rând, nu eu împart aici camerele. Va trebui să discutăm în comitet. Şi trebuie să stau de pază. Du-te şi te culcă, te rog, iar mâine dimineaţă ne întâlnim şi căutăm o soluţie împreună.

Dar în timp ce rostea aceste cuvinte, se revoltă împotriva lui însuşi, se răzgândi şi spuse pe alt ton:

— Vino cu mine. Hai să mergem o clipă în birou. Am acolo cheia de la camera de oaspeţi. Poţi dormi în noaptea asta în camera de oaspeţi, iar mâine vino să vedem ce se poate face. Mâine am să vorbesc şi cu Avner.

Ea se aplecă şi-i luă mâna între mâinile ei, o apropie de piept şi o apăsă cu putere. Yoav era jenat şi chiar roşi puţin în întuneric, pentru că Nina era o femeie atrăgătoare şi nu doar o dată jucase un rol în fantasmele lui secrete. Pe vremea când avea vreo şaptesprezece ani fusese îndrăgostit de ea un timp, dar nu îndrăznise să facă nimic. Ca elev de şcoală, Yoav fusese un adolescent interiorizat şi ruşinos, pe când Nina îi atrăgea încă de pe atunci pe majoritatea băieţilor. Chiar şi acum, când pe faţă îi erau gravate semnele amărăciunii şi oboselii adânci, iar corpul îşi pierduse ceva din perfecţiunea lui, rămăsese o femeie atrăgătoare. Fuseserăm cu toţii

surprinşi când se mărită tocmai cu Avner Sirota şi îi născuse şi doi băieţi. Avner era un tip gălăgios, pus pe ceartă, cu un cap rotund acoperit de tuleie, purtat greoi de umeri, aproape fără gât, cu braţe groase ca de boxer. De Nina se cam temea, ca şi cum ea ar fi deţinut vreun secret care îl putea pune într-o situaţie foarte proastă. Şi cu toate astea, le făcea uneori curte, ascunzându-se de ea în felul lui grosolan, amuzat, unora dintre fetele din complexul şcolar. Faţă de cei doi băieţei ai lui manifesta o afecţiune zgomotoasă şi îi încuraja să se ia la trântă cu el pe iarbă, în serile de vară. Tot timpul discuta în contradictoriu, cu vocea lui răguşită, pe teme politice, exprimându-şi dispreţul faţă de conducătorii statului, care i se păreau slabi de fire şi cu trăsături moştenite din diasporă. Dacă li s-ar fi dat mână liberă lui şi tovarăşilor lui de la paraşutişti chiar şi o singură lună, spunea mereu, o lună doar, ca să-i aranjeze pe arabi aşa cum trebuie, de mult ar fi fost aici linişte şi pace. Stătea pe terasa din faţa sălii de mese sau pe una din alei, fumând şi contrazicându-te, în timp ce Nina aştepta lângă el cu capul plecat, ascultând în tăcere până când se sătura şi îi atingea spatele cu degetele, întrerupându-l cu o voce gravă şi hotărâtă: „Avner, cred că e de-ajuns pentru astăzi. Hai să mergem“.

Avner o asculta, imediat îşi întrerupea predica şi pornea după ea. Roni Shindlin o numea ţigăncuşa care-i cânta ursului să danseze.

Yoav întrebă:

— Avner nu te va căuta?

— Dormea deja când m-am îmbrăcat şi am ieşit.

— Şi dacă se trezeşte şi nu te găseşte lângă el?

— Nu se trezeşte. Nu se trezeşte niciodată.

— Dar dimineaţă? I-ai lăsat vreun bilet?

— N-am ce să-i spun. Când se va trezi de dimineaţă, va crede că m-am sculat devreme şi am plecat la lucru fără să-l trezesc. Noi vorbim puţin.

— Şi pe urmă? Ce se va întâmpla?

— Nu ştiu.

— Multe lucruri. Lumea va vorbi. Tot kibbutzul va vorbi.

— Să vorbească.

Yoav simţi deodată dorinţa de a strânge cu putere corpul ei firav, înfăşurat într-o haină subţire, sau de a-şi deschide nasturii paltonului şi de

a o strânge lângă el sau măcar de a-i mângâia obrajii. Era atât de puternică pornirea aceasta, încât mâna lui schiţă fără să vrea un gest de mângâiere în aerul tremurând din jurul părului ei. Îi era frig şi presupunea că ei îi era şi mai frig, pentru că avea capul descoperit, iar în picioare purta doar nişte pantofi uşori.

— Hai să mergem, spuse, vom găsi un loc pentru noaptea asta.

Ea mergea lângă el, micuţă, încordată, tunsă scurt, cu jumătate de pas în urmă, pentru că paşii lui erau mari. Yoav era mult mai înalt, iar umbra lui cădea peste umbra ei. Au trecut pe lângă spălătorie şi prin spatele barăcii cizmarului. Vântul rece aducea mirosul pământului ud, amestecat cu mirosul gunoiului de la păsări. Deasupra acoperişurilor se târau nori întunecaţi şi joşi şi nu se vedea nici o stea. Yoav îşi trecu în revistă problemele pe care le avea de rezolvat a doua zi şi în zilele următoare, Tseska ceruse să i se aprobe de către kibbutz să plece să-şi viziteze familia în Europa, Tzvi Provizor avea nevoie de o maşină nouă de tuns iarba, Bunica Slava o muşcase pe una dintre lucrătoarele de la bucătărie, Roni Shindlin intrase în căminul de copii într-o noapte şi bătuse un copil de cinci ani, David Dagan se despărţise de Edna Asharov, trebuia cumpărat de urgenţă echipament pentru clinica dentară, iar acum mai avea şi de vorbit cu Avner, să vadă dacă mai era ceva de făcut, dacă era vorba doar de o criză de o noapte sau de încă o familie distrusă.

Nina era mai tânără decât el cu vreo trei-patru ani şi încă din copilărie Yoav îi admira spiritul independent şi fermitatea cu care îşi apăra părerile. Venise la noi din afară, orfană fiind, trimisă de bunicul ei ca să primească la noi educaţie. Încă din prima zi demonstrase că ştia să-şi apere ideile cu calm, iar ceilalţi au învăţat să-i respecte încăpăţânarea reţinută. În adunarea generală a kibbutzului, se situa nu de puţine ori singură sau aproape singură pe o poziţie contrară opiniei generale. După încheierea serviciului militar se angajase ca voluntară în reeducarea unui grup de adolescenţi delincvenţi într-un orăşel de periferie. De când s-a întors, a lucrat singură în apicultură. A transformat stupăritul într-o ramură prosperă a gospodăriei, şi stupari din alte kibbutzuri veneau să înveţe de la ea. Când îi veni rândul să meargă la facultate, hotărî ferm că vrea să studieze asistenţă socială, deşi în cadrul şedinţei kibbutzului a fost rugată

să meargă la Colegiul pedagogic. Nina s-a aflat în fruntea răzvrătirii femeilor împotriva hotărârii ca noaptea copii să doarmă toţi împreună la cămin, cerând ca cei mici să doarmă acasă, cu părinţii lor. Adunarea generală a kibbutzului a respins cererea lor, dar Nina era hotărâtă să pună problema în discuţie an de an, până ce majoritatea membrilor vor fi convişi şi vor accepta părerea ei.

La aproximativ două-trei luni după ce ni s-a alăturat o divizie a paraşutiştilor, Nina l-a ales dintre ei pe Avner Sirota, care se evidenţiase în acţiunea de ripostă de la Khirbet Jawad, iar după încă două luni era deja însărcinată. În kibbutz, împerecherea aceasta provocase uimire şi dezamăgire. Cu toate astea, Nina era respectată la noi pentru că ştia să asculte cu atenţie şi cu seninătate şi pentru că, în felul ei calm şi liniştit, sărea întotdeauna în ajutorul oricui avea nevoie. Când Boaz o părăsise subit pe Osnat, instalându-se la Ariela Barash, Nina se duse să stea cu Osnat câteva zile. Iar când nici o fată nu mai voia, sub nici o formă, să lucreze cu Bunica Slava la curăţatul legumelor pe terasa din spatele bucătăriei kibbutzului, Nina se duse. Yoav încă nu vorbise despre asta cu nimeni, dar avea de gând să propună în cadrul adunării generale a kibbutzului ca Nina să fie aleasă pe post de secretară după ce el îşi va termina mandatul. Şi poate că noaptea aceasta nu e decât o criză de moment, iar mâine-dimineaţă îşi va reveni. Doar e o persoană responsabilă şi raţională. Nu distrugem o familie numai pentru că soţul sforăie noaptea sau pentru că se încăpăţânează să se certe cu crainicii de la radio.

Traversară terasa din faţa sălii de mese, luminată de câteva becuri, ocoliră bazinul cu peştişori, dar când trecură prin faţa căminului cufundat în somn, îi opri deodată Tzipora, paznica de noapte. Era o femeie de vreo cincizeci şi cinci de ani, uscăţivă şi înţepată, convinsă că tinerii distrug kibbutzul. Tzipora se miră să-i vadă pe soţul Danei Karni şi pe soţia lui Avner Sirota traversând împreună spaţiul verde în miez de noapte. Dar îşi stăpâni mirarea şi spuse „Nu vreau să vă deranjez“, propunându-le totuşi să intre în bucătăria bebeluşilor şi să mănânce împreună cu ea ceva uşor. Nina răspunse „Nu, mulţumesc“, iar Yoav, jenat, se scuză şi începu să se bâlbâie, explicând ceva despre o problemă urgentă pe care Nina trebuie pur şi simplu să o clarifice cu el fără întârziere, pentru că nu suferă

amânare, chiar astă-seară. Ştia că toate cuvintele acestea nu ajutau la nimic. De mâine aveau să treacă din gura Tziporei în gura lui Roni Shindlin şi a bârfitorilor lui din capătul sălii de mese: Ei, ghiciţi pe cine păzeşte paznicul nostru noaptea!

— Ne grăbim să luăm urgent ceva de la secretariat, îi explică Yoav Tziporei, iar când se îndepărtară de ea, Yoav îi spuse Ninei:

— Vor vorbi despre noi mâine, tot kibbutzul va vorbi.

— Mie nu-mi pasă, dar îmi pare rău pentru tine.

— Şi Avner?

— Să fie gelos. Nu-mi pasă.

— Te conduc acum spre camera de oaspeţi. Dormi câteva ore, iar mâine vom sta şi ne vom gândi din nou la tot, cu capul mai limpede.

— Capul meu n-a fost niciodată mai limpede ca acum.

Când ajunseră la birou şi Yoav aprinse lumina, văzură că de pe panou lipsea cheia de la camera de oaspeţi. Îşi aminti că i-o dăduse după-amiază ofiţerului de aviaţie care venise să discute cu cei ce urmau să se înroleze şi care rămăsese să doarmă la Ykhat.

Yoav se uită la Nina, iar Nina îi întoarse o privire verde şi tăioasă, ca şi cum ar fi spus: „Fă-mi o surpriză!“ Stăteau unul lângă celălalt în încăperea secretariatului, unde se aflau două mese de birou cu scaune simple, o băncuţă capitonată, un dulap din metal plin cu dosare, o fereastră fără perdea, iar pe perete – o fotografie aeriană detaliată a kibbutzului şi a terenurilor agricole care îl împrejmuiau. Înainte de a-şi coborî privirea în faţa privirii Ninei, Yoav observă un rid subţire deasupra buzei ei superioare şi îşi spuse că ridul acesta era nou. Şi ochii îi erau obosiţi şi înconjuraţi de riduri fine. Se uită la linia bărbiei ei delicate şi la părul ei blond, tuns fără milă. Părea puternică, nu avea nevoie de protecţie, era hotărâtă şi inflexibilă. În sinea lui îi părea rău că nu era distrusă şi zdrobită. Se stăpâni cu greu să nu întindă mâinile să o îmbrăţişeze, pentru ca ea să-şi pună capul pe umărul lui. Sau pe pieptul lui. Un val de afecţiune şi nostalgie îl copleşi, dar avu grijă să se abţină, deoarece ştia că nu era o afecţiune părintească, şi nici măcar afecţiune.

— Poţi dormi în noaptea asta aici, pe banchetă, spuse, nu e prea comod, dar n-am alt loc pentru tine deocamdată. Vrei să-ţi fac un ceai? Ai aici

ibric şi ceşti, chiar şi câţiva biscuiţi. Mă duc să-ţi caut o pătură şi o pernă.

— Mulţumesc. Nu-i nevoie de pătură şi pernă. Nu mă culc. Nu sunt obosită. Dă-mi voie numai să stau aici până dimineaţă.

Yoav puse în priză soba electrică şi ibricul, ieşi, apoi se întoarse după zece minute cu o pernă şi două pături de lână. Când reveni, văzu că Nina îşi turnase o ceaşcă de ceai, fără să-l întrebe dacă voia şi el. Mai rămase puţin în pragul camerei nehotărât, iar faţa lui osoasă roşi, pentru că ar fi vrut să rămână, dar ştia că trebuia să plece acum şi mai ştia că înainte de a pleca se cuvenea să-i spună încă ceva, dar nu ştia ce. Nina îi atinse umărul cu vârful degetelor spunând:

— Mulţumesc.

Apoi zise:

— N-ai grijă. Înainte de ora şase, înainte să apară cineva, plec de aici direct la lucru, la stupi, ca de obicei. Voi lăsa totul în ordine.

Apoi, ca şi cum i-ar fi citit gândurile, adăugă:

— Nu va şti nimeni că am fost aici în noaptea asta.

Yoav ezită, dădu din umeri şi spuse:

— Bine. Asta-i tot deocamdată.

Şi adăugă:

— Noapte bună.

Şi mai spuse:

— Încearcă totuşi să dormi puţin.

Închise uşa cu delicateţe în urma lui şi îşi ridică gulerul paltonului, apoi traversă cu paşi mari zona locuinţelor pentru soldaţi şi o luă pe drumul neasfaltat şi plin de noroi, către cuştile cu pui, ca să potrivească temperatura, pentru că era deja ora unu noaptea. Pe marginea drumului vedea ici şi colo câte un tufiş umed sau vreo ladă spartă. Regretă că nu avea la el o lanternă. Frigul devenise pătrunzător, iar vântul se înteţise. Yoav se gândea la întunericul din livezi în nopţile de iarnă şi dintr-odată simţi o dorinţă puternică de a lăsa totul, de a-şi părăsi postul şi de a pleca pe jos spre livezi, să rătăcească singur prin întuneric printre pomii cu frunze ruginii. Cineva îl aşteaptă undeva, aşa simţea, cineva îl aşteaptă cu răbdare de ani întregi, aşteaptă ştiind că oricât de mult va întârzia, va veni

în cele din urmă. Într-o noapte se va hotărî şi va pleca, în sfârşit. Dar unde? Nu ştia şi, de fapt, se temea să afle.

Întorcându-se de la cuştile puilor, o porni de-a lungul gardurilor, pe lângă poarta kibbutzului, cu gulerul hainei ridicat, cu căciula de lână peste urechi şi arma agăţată cu o curea pe umăr. Când trecu prin dreptul căminului, intră şi îi acoperi pe copiii lui gemeni, sărutând aerul din jurul capetelor lor, apoi trecu de la un pat la altul şi îi înveli şi pe ceilalţi copii. După aceea se îndreptă spre casă, la uşă îşi scoase pantofii şi intră în vârful picioarelor, să stingă radioul cel mic de la capul patului, în sunetele căruia adormise nevasta lui. Dana dormea pe spate, buclele ei negre, fine erau împrăştiate pe pernă. Cu mare atenţie, aranjă plapuma şi, ca şi cum s-ar fi scuzat, atinse cu vârful degetelor una dintre bucle şi ieşi din casă tot în vârful picioarelor.

Merse vreo jumătate de oră de-a lungul gardului şi descoperi în două locuri becurile arse, punându-şi în gând să-i spună despre asta mâine lui Nahum Asharov, electricianul. Aproape de ora două, printre nori se arătă o lună beteagă, dar cu toate astea începu o ploaie piezişă şi fină. Yoav se duse la bucătăria bebeluşilor să-şi bea cafeaua de noapte împreună cu Tzipora, paznica. Puşca şi-o aşeză cu grijă pe podea, dar nu-şi scoase nici haina şi nici căciula, ci se aşeză aşa înfofolit. Tzipora turnă cafea neagră, îi unse două felii de pâine cu margarină şi dulceaţă, observând cu tristeţe:

— N-o să se termine bine, Yoav, treburile tale cu Nina Sirota. Ascultă-mă pe mine.

— N-am nici o treabă cu Nina Sirota. Avea o problemă urgentă şi am fost obligat s-o ajut să o rezolve. La noi, secretarul e secretar şi în miez de noapte.

— N-o să se termine cu bine, se încăpăţână Tzipora, un bărbat însurat umblă la unu noaptea cu nevasta altuia.

— Tzipora! Ascultă-mă o clipă. Dacă te abţii şi nu vorbeşti mâine despre mine şi despre Nina, vei ajuta la rezolvarea unei probleme familiale delicate. Eşti o persoana responsabilă şi sunt sigur că poţi înţelege că trebuie să fii discretă, deoarece problema e delicată.

— Ce problemă familială? A ta sau a ei? A voastră?

— Tzipora, te rog. Las-o baltă.

Dar ieşind din bucătăria copiilor, înţelese că vorbele lui nu vor ajuta la nimic, iar conversaţia zilei de mâine va fi despre el şi Nina. Va fi obligat să-i explice Danei ce s-a întâmplat în timpul nopţii, Danei, soţiei lui, care ştia de mult că Yoav fusese cândva puţin îndrăgostit de Nina. Va fi complicat şi încâlcit.

Cerul era violet-negru, iar norii duşi de vânt erau greoi şi întunecaţi. Toată curtea kibbutzului era cufundată într-o pace adâncă. Becurile gardului desenau bălţi de lumină de un galben palid. Unul dintre becuri îşi dădea probabil duhul şi clipea, parcă nehotărât. Yoav înaintă cu paşi domoli printre umbrele tufişurilor, ocoli hambarul şi pantofii i se umplură de noroi. Eşti orb, îşi şopti disperat, eşti orb şi surd. Îşi aminti cum se aplecase Nina când îi promisese că-i va găsi cameră pentru noapte şi-i luase mâna între mîinile ei, strângând-o la piept şi apăsând-o cu putere. Trebuia să-i înţelegi intenţia şi să o strângi în braţe. Ea ţi-a făcut o aluzie, dar tu n-ai luat-o în seamă. Apoi din nou, în biroul secretariatului, când ţi-a atins umărul cu vârful degetelor, dar tu iar n-ai dat atenţie.

Paşii îl duceau prin faţa casei de cultură şi a căminelor de copii, înapoi spre clădirea secretariatului de lângă staţia de autobuz. Traversă peluza din faţa sălii de mese. Ca în vis se opri şi rămase în dreptul ferestrei biroului. Oare adormise fără să stingă lumina? Sau era încă trează? Pe vârfuri, se apropie de fereastră şi privi înăuntru. Nina era întinsă pe banchetă, acoperită cu păturile de lână pe care i le adusese el, cu capul ei blond odihnindu-se pe pernă, cu ochii deschişi ţintuind tavanul. Dacă ar fi bătut uşor în geam, s-ar fi speriat şi nu voia să o înspăimânte. Aşa că se îndepărtă cu paşi neauziţi. Şi rămase aşa, cu arma atârnându-i de umăr, printre chiparoşi, în întuneric. Întrebându-se, dar negăsind răspuns.

Ar fi putut să bată pur şi simplu la uşă şi să intre spunând am văzut lumina aprinsă şi am intrat doar ca să văd dacă ai nevoie de ceva. Sau am intrat ca să văd dacă nu ţi-e frig. Sau am intrat ca să văd dacă ai vrea să stăm puţin de vorbă. În timpul ăsta ea stă aici, dincolo de perete, cu ochii deschişi, şi poate că nu te aşteaptă decât pe tine, iar acum e trecut de ora două noaptea şi tot kibbutzul doarme.

Se apropie din nou de fereastra luminată, cu căciula acoperindu-i urechile şi cu capul aplecat înainte, cu ochelarii sclipind slab în întuneric

din pricina luminii care se reflecta în ei, cu inima pornind spre ea, dar cu picioarele înfipte în loc. Nu aşteptase oare toţi anii ăştia acest moment? Şi de ce, în loc de îndrăzneală sau dorinţă, te cuprinde încet-încet doar un val subţire de tristeţe? Ocoli neauzit clădirea şi rămase un timp lângă uşă, ascultând cu urechile ciulite până la limita posibilului, dar nu auzi decât vântul suflând printre acele pinilor. Apoi se aşeză pe treapta din faţa uşii, îşi trase căciula de lână peste urechi şi aşteptă nemişcat. Stătu aşa vreo jumătate de oră, până simţi că ceva se clarifica încet-încet, dar nu ştia despre ce era vorba. Un şacal plângea în miezul întunericului, iar alţi şacali îi răspundeau cu disperare, dinspre livadă. Ridică puşca, degetul găsi trăgaciul şi cu ultimele urme de raţiune se împotrivi impulsului de a trage o rafală lungă în aer, ca să sfâşie tăcerea.

La trei şi jumătate se ridică şi plecă să trezească grăjdarii pentru mulsul din zori. Apoi mai făcu o tură de-a lungul gardului şi se întoarse în sala de mese, ca să aprindă boilerul pentru lucrătorii de dimineaţă. Soarele avea să răsară numai după ora şase, iar tura lui de noapte se încheia la cinci. Trebuia să mai treacă o dată printre case şi să trezească oamenii ale căror nume le avea trecute pe o listă. N-are rost să aştepte să răsară soarele, pentru că oricum asta se va petrece dincolo de pâlcul de nori. Acum trebuie să se ducă acasă, să se spele, să se întindă, să închidă ochii şi să încerce să doarmă. Mâine poate că va înţelege în sfârşit mai bine.

Deir Ajloun

Era o zi de hamsin greu şi apăsător. Un cer de un cenuşiu murdar se apleca deasupra noastră, ca şi cum deşertul se înălţase şi se întindea de-a-ndoaselea deasupra acoperişurilor căsuţelor noastre. Aerul se umpluse de un praf fin care, amestecat cu transpiraţia corpurilor, ne acoperea frunţile şi braţele cu un strat lipicios, ca o tencuială albicioasă. Henia Kalish, o văduvă de vreo şaizeci de ani, intră la duş în pauza ei de prânz, îşi scoase hainele de lucru şi rămase câteva minute sub jetul puternic de apă rece. Buzele şi le ţinea întotdeauna încleştate şi două riduri amare îi coborau de la colţurile gurii spre bărbie. Avea un corp colţuros şi plat, precum al unui băiat slab, iar picioarele acoperite cu o dantelă de vinişoare albastre şi roz. Apa rece curăţă praful, împrospătându-i pielea, dar fără a-i uşura greutatea de pe suflet. După duş, se şterse cu gesturi furioase, îmbrăcă din nou bluza de lucru gri şi pantalonii bleumarin şi se întoarse cu paşi fermi în bucătăria kibbutzului, unde era de serviciu. Era hotărâtă să stea de vorbă cu Yoav Karni, secretarul, chiar în seara aceasta, cu profesorul David Dagan, cu Roni şi Lea Shindlin şi alţi membri influenţi ai kibbutzului, în încercarea de a obţine sprijin în vederea votării ce urma să aibă loc la adunarea generală de sâmbătă seară.

Pe veranda din spate a bucătăriei, pe când stăteau amândouă una în faţa celeilalte, ude de transpiraţie, aşezate pe taburete, curâţând şi tăind legume într-o oală mare, Bronia îi spuse Heniei:

— N-are rost să veniţi cu asta la adunare, Henia. Vă vor tăia capul.

Henia zise:

— Dar ar fi un lucru bun pentru toată lumea. Iar kibbutzul va avea posibilitatea să scurteze lista celor ce aşteaptă să studieze la universitate.

Bronia chicoti:

— Yotam al tău nu e privilegiat aici. Nimeni nu e privilegiat aici. În afară de cei privilegiaţi.

Henia încercă să tatoneze terenul în timp ce împingea grămada de coji şi aducea mai aproape între ele încă o ladă cu legume:

— Cel puţin tu, Bronia, vei vota în adunarea de sâmbătă seara în favoarea cererii lui Yotam? Ne vei susţine, nu?

— Da? Şi de ce să votez pentru el? Ce, când Zelig al meu a cerut acum şase ani să se mute la vie, l-aţi susţinut? Cu toţii aţi votat contra. Şi cei ipocriţi şi cei cinstiţi, la un loc. Pe urmă aţi vorbit foarte frumos la înmormântarea lui.

Henia spuse:

— Oala asta e plină. Trebuie să aducem alta.

Apoi adăugă:

— N-ai grijă, Bronia. Şi eu am memorie foarte bună. Foarte, foarte bună.

Cele două văduve continuară să cureţe şi să taie legume într-o tăcere profundă, în timp ce cuţitele lor scânteiau.

După lucru, Henia Kalish se întoarse acasă, făcu încă un duş cu apă rece, îşi spălă şi părul grizonant şi, de data aceasta, îmbrăcă o bluză bej, o fustă subţire de bumbac şi sandale uşoare. Bău o cafea, îşi tăie două pere în felii perfect egale şi le mâncă încet şi calm, îşi clăti ceaşca şi farfuria, le şterse şi le puse în dulap. Ferestrele şi obloanele erau închise din cauza hamsinului, iar perdelele erau trase. Interiorul casei era umbros şi răcoros şi dalele spălate emanau un miros plăcut de curăţenie. Nu deschise radioul, pentru că nu suferea vocile arogante ale crainicilor care prezentau ştirile: vorbesc întotdeauna ca şi cum ei ar şti totul. Însă, de fapt, nimeni nu ştie aproape nimic. Nimeni nu-şi mai iubeşte aproapele. La început, când s-a înfiinţat kibbutzul, formam cu toţii o familie. E drept că şi atunci erau tot felul de disensiuni în familie, dar eram apropiaţi între noi. Seară de seară stăteam şi cântam cântece pline de patos şi cântece nostalgice, până la miezul nopţii. Iar noaptea dormeam în aceleaşi corturi, şi dacă cineva vorbea în somn, cu toţii îl auzeam. Acum toţi locuiesc în apartamente separate şi toţi se lucrează unul pe altul. În kibbutzul de azi, atât timp cât mai eşti pe picioare, toţi aşteaptă să cazi, şi dacă ai căzut – toţi aleargă să

te ridice. Bronia e o scorpie şi, pe bună dreptate, tot kibbutzul o numeşte „scorpia“.

Henia îşi formulase în gând o scrisoare către fratele ei mai tânăr, Artur, care trăia de câţiva ani în Italia, îmbogăţindu-se din afaceri. Nu ştia ce fel de afaceri făcea Artur, dar dedusese că era vorba despre piese de schimb pentru maşinile care produc arme: în ’47, în ajunul războiului de independenţă, Artur fusese trimis din partea organizaţiei Hagana, şi cu aprobarea adunării generale a kibbutzului, în Italia pentru a face rost de arme pentru partizani şi maşinării de armament uşor pentru statul care nu se născuse încă. După război rămase în Italia, fără să-i pese de furia celor din kibbutz şi de votul de blam al adunării generale, anunţând în cele din urmă că părăseşte kibbutzul şi se instalează într-una dintre periferiile oraşului Milano, de unde a început să-şi urzească reţelele de afaceri, care rămâneau mereu neclare. În ’51 îi trimisese Heniei o fotografie a sa cu proaspăta lui nevastă, mai tânără decât el cu cincisprezece ani, o italiancă în floarea vârstei care părea blândă şi puţin enigmatică, pentru că părul negru lung îi umbrea ochii şi pentru că îşi ascundea un obraz cu mâna. Îi trimisese Heniei de câteva ori mici cadouri.

Cu două săptămâni în urmă, Artur îi scrisese că avea de gând să-l cheme pe Yotam să se specializeze în inginerie mecanică la Insitutul de Tehnologie din Milano. Yotam va putea locui acasă la el şi la Lucia, au casă mare, iar el, Artur, va plăti studiile şi toate cheltuielile lui Yotam pe perioada celor patru ani de facultate. Spune-le acolo, în kibbutz, îi scrisese Artur, că îi ajut să facă o mare economie, pentru că oricum, atunci când i-ar fi venit rândul lui Yotam să plece la studii, ar fi trebuit să i le plătească, la fel şi întreţinerea. Cu banii aceştia vor putea trimite la studii pe altcineva. Am să te invit şi pe tine, Henia, o dată sau de două ori pe an, la noi în vizită.

Odată, când Yotam avea vreo şase ani, unchiul Artur venise pe motocicleta organizaţiei Hagana şi îl luase să-l plimbe pe aleile kibbutzului. Cum se uitau toţi copiii cu invidie şi cum se minunau, şi cum se lipise de trupul vânjos al unchiului, care mirosea puternic a tutun de pipă când îl ridicase în braţe spunându-i: „Să creşti mare şi să fii soldat mare“!

Yotam era un tânăr musculos şi bronzat, scund, lat în spate şi solid, cu un cap rotund mare şi părul tuns până aproape de rădăcină. Avea mâinile mari, late şi foarte puternice. La faţă nu era frumos, însă când îi vorbeai, exprima o uşoară uimire, ca şi cum orice vorbă adresată lui îi provoca mirare sau teamă. Un dinte lipsă din faţă şi corpul de luptător dădeau impresia unui om certăreţ. Însă contrar aspectului fizic, Yotam era un tânăr timid, care vorbea puţin, deşi din când în când făcea deodată câte o observaţie generalizatoare ciudată. La noi era poreclit filozoful, pentru că odată îşi întrerupsese tăcerea pentru a afirma că omul e esenţialmente un animal pervertit. Altă dată, la cină, în sala de mese a kibbutzului, spusese că între oameni, animale, plante şi obiecte neînsufleţite există mai multă asemănare decât deosebire. La care Roni Shindlin adăugase pe la spate că, într-adevăr, Yotam Kalish seamănă puţin cu o ladă sau cu o cutie de carton.

Yotam fusese lăsat la vatră cu aproximativ o jumătate de an înainte de sosirea scrisorii unchiului Artur şi lucra la livezi. Nu era un muncitor strălucit, avea ceva care semăna cu un fel de moţăială permanentă, dar lucrătorii de la livezi apreciau forţa lui fizică şi faptul că era gata să facă, dacă trebuia, şi ore suplimentare. Când primi scrisoarea de la unchiul din Italia, Yotam ezită vreo două-trei zile, după care, într-o seară, îi spuse mamei lui cu o voce slabă, ca şi cum şi-ar fi recunoscut o vină:

— Da, dar numai cu consimţământul adunării generale a kibbutzului.

Henia spuse:

— Va fi greu să obţinem majoritatea în adunare. Va fi multă invidie şi sunt mulţi oameni mărginiţi.

Roni Shindlin comentă la masa lui obişnuită:

— Vremea unchilor a sosit. N-ar strica să ne găsim fiecare dintre noi câte un unchi bogat în Italia. Am trimite toţi tinerii la studii pe contul unchilor şi gata.

Iar David Dagan, profesorul, îi spuse Heniei că avea de gând să voteze împotriva cererii lui Yotam din trei motive. Mai întâi, din principiu, fiecare tânăr şi fiecare tânără trebuie să muncească în kibbutz cel puţin trei ani după încheierea serviciului militar şi numai apoi se poate vorbi de specializări şi studii academice. Altfel, în curând nu mai rămâne nimeni

aici, să mulgă vacile. În al doilea rând, cadouri de felul acesta, venite din partea rudelor bogate dau o lovitură gravă principiului egalităţii. Şi în al treilea rând, ar fi mai potrivit ca tinerii care merg la studii să înveţe ceva care să ne folosească aici, comunităţii şi gospodăriei noastre. Ce legătură avem noi cu construcţia de maşini? Avem doi mecanici care întreţin un service auto şi nu e nevoie să le mai aducem şi un profesor cu diplomă.

Degeaba încercă Henia să-l convingă pe David Dagan cu argumente precum dreptul natural al tinerilor de a se realiza. David Dagan râse, spunând:

— Realizare, nerealizare, toate astea sunt alintături, nu argumente. Dă-mi te rog un minut, ca să facem puţină ordine în asta: Ori dăruim cu toţii, ca unul singur şi fără excepţii, ziua de muncă de opt ore şase zile pe săptămână, ori nu va mai fi nici un kibbutz.

Chiar în aceeaşi seară se duse Henia acasă la Yoav Karni, secretarul, şi îi spuse că trebuia să dea cărţile pe faţă: dacă adunarea generală de sâmbătă seară nu-i va aproba lui Yotam să plece le studii în Italia la propunerea lui Artur, se temea că Yotam va pleca şi fără aprobarea kibbutzului. „Vreţi cu adevărat să-l pierdeţi? Chiar nu vă pasă deloc?“ Henia aruncă acest ultimatum din proprie iniţiativă, pentru că Yotam îi spusese tocmai pe dos, adică numai cu aprobarea kibbutzului va accepta invitaţia unchiului Artur.

Yoav Karni întrebă:

— De ce ai venit tu la mine, Henia? De ce nu vine Yotam să discute cu mine?

— Îl cunoşti pe Yotam. Un copil închis în sine. Interiorizat. Are reţineri.

— Dacă e atât de curajos încât să plece să înveţe în Italia, fără să cunoască limba şi fără prieteni, ar trebui să aibă destul curaj să vină singur şi nu să o trimită la mine pe mama.

— Îi voi spune să vină.

— Să vină. Mă tem că n-o să audă de la mine ceea ce probabil vrea să audă. Sunt împotriva amestecului iniţiativelor şi fondurilor particulare în viaţa kibbutzului. Yotam trebuie să-şi aştepte cu răbdare rândul şi, când acesta va veni, comisia responsabilă cu specializarea va hotărî împreună cu el ce va învăţa, când şi unde. Când va veni vremea, dacă unchiul va

binevoi să contribuie la acoperirea cheltuielilor, vom pune în discuţie şi vom lua hotărârea prin vot. Aşa e obiceiul la noi. Acestea sunt regulile. Dar spune-i să vină la mine şi îţi promit să ascult ce are de spus şi să-i explic, cu răbdare, toate lucrurile astea. Yotam e un băiat sensibil şi deştept şi sunt sigur că va înţelege poziţia noastră şi îşi va retrage cererea din proprie iniţiativă.

Un miros vag şi apăsător, provenind de la umezeala vegetaţiei sugrumate de hamsin, domnea peste kibbutz. Aerul cald şi prăfuit era imobil. Ficuşii şi pinii, tufele de mirt, bughenvilia şi mălinul negru, spaţiile verzi şi straturile cu trandafiri, totul respira greu în întuneric, sub apăsarea fierbinţelii irespirabile. Dintre coline, dinspre ruinele satului arăbesc Deir Ajloun, plutea o boare uscată aridă, cu miros de scaieţi arşi. Poate că încă ardeau acolo focuri îndepărtate. La nouă seara, Henia intră fără să bată la uşă în camera lui Yotam, dintr-una din clădirile soldaţilor eliberaţi, şi-i spuse că adunarea de sâmbătă seara îi va respinge probabil cererea. Hotărârea va fi aproape sigur de a-l anunţa pe unchiul Artur că dacă vrea să contribuie la studiile tinerilor din kibbutz, e rugat să doneze bani în fondul pentru specializare al kibbutzului.

— Sunt cu toţii nişte fanatici, spuse Henia. Invidioşi. Mărginiţi.

Yotam zise:

— Bine.

Apoi adăugă:

— Mulţumesc.

După un moment de tăcere, mai spuse:

— Nu trebuia să te duci la ei, mamă. Păcat că te-ai dus. Oricum construcţia de maşini nu e tocmai pentru mine.

Seara era copleşitoare şi prăfuită. Aerul lipicios, deşertic, învăluia totul. Ţânţari bâzâiau în cameră, iar în jurul becului din tavan se învârteau doi sau trei fluturi de noapte. Acoperişul din tablă reflecta spre interior arşiţa zilei, iar dinspre fereastra deschisă nu venea nici o boare răcoroasă. Camera lui Yotam, situată în zona cu barăci, era mobilată cu un pat de fier, o masă de lemn vopsită în verde, o ladă acoperită cu o perdea servind drept dulap, un covor din paie pe podea şi vreo două-trei taburete din paie împletite. Într-un colţ se afla un ventilator electric, care învârtea inutil

aerul. Din tavan atârna un bec galben neacoperit. Pe fereastră se vedeau colinele între care se ascundeau ruinele satului arăbesc părăsit Deir Ajloun. Şi fiul şi mama erau scăldaţi în transpiraţie. Părul tuns periuţă de pe capul lui Yotam, umerii lui musculoşi, spatele lui lat, bronzat, sub maioul albastru şi dintele lipsă dădeau impresia unei agresivităţi reţinute, deşi era doar o iluzie. Mâinile lui aproape anormal de mari se odihneau greoaie pe genunchii descoperiţi. Stătea pe patul dezordonat, iar mama lui şedea pe unul dintre taburete. Yotam îi oferi apă rece dintr-o cană de sub fereastră, dar Henia refuză cu un gest de dispreţ, ca şi cum ar fi alungat o muscă.

— Du-te şi vorbeşte cu Yoav. Eu nu cred că vei obţine un răspuns favorabil, am vorbit deja cu el, însă încearcă şi tu.

— Eu nu vorbesc cu Yoav, mamă. N-are rost. Nu-mi vor da voie să plec cu nici un chip.

După un scurt moment de tăcere adăugă:

— Eu aş vrea să plec în Italia. Sau nu neapărat în Italia. Să plec. Dar nu mi se potriveşte meseria de inginer mecanic. Nu e pentru mine.

— Dar vrei să înveţi, nu? Iar Artur îţi propune studii pe banii lui.

— Ce vreau eu e să plec de aici pentru câteva luni. Poate un an. Poate doi. Pe urmă vom vedea.

— Vrei să părăseşti kibbutzul?

— Nu ştiu. N-am spus să părăsesc. Am spus să plec. Vom vedea. Ştiu doar că vreau să nu mai stau aici un timp.

— De Artur îţi aminteşti măcar?

— Nu. Aproape deloc. Îmi amintesc că-i place să spună tot timpul bancuri. Fuma pipă. Şi odată mi-a adus cadou nişte patine cu rotile, iar comisia de educaţie a hotărât că patinele vor aparţine tuturor copiilor din clasă. Şi mai ştiu că tot kibbutzul e supărat pe el încă de pe vremea când a refuzat să se întoarcă aici şi a hotărât să rămână în Italia.

Henia spuse:

— Fratele tău, Ghideon, a terminat armata, a lucrat frumos trei ani la câmp, s-a însurat, a făcut un copil, a aşteptat să-i vină rândul şi kibbutzul l-a trimis să înveţe agronomie la Colegiul Rupin. Dar tu nu vei aştepta. Tu poţi să pleci acum şi vei pleca acum. Ce-ţi pasă de hotărârea adunării? Te

vei întoarce aici inginer şi toţi vor crăpa de ciudă. Sau nu te vei întoarce aici.

— Eu nu mai pot aici, mamă. Artur mă invită, aşa că mă duc. Cu condiţia ca adunarea să accepte. Numai că fără construcţii de maşini.

Henia spuse:

— Adunarea nu va accepta. E multă răutate în aer.

Un miros stătut de coji de portocale acrite şi putrezite, amestecat cu gunoiul de la vite veni dinspre grajd, umplând camera. Un ţânţar înrăit bâzâi ascuţit chiar lângă urechea Heniei. Degeaba se pălmuia încercând să-l zdrobească. În cele din urmă spuse:

— În fond, nici măcar tu nu ştii ce vrei. Du-te mâine la secretariat şi vorbeşte cu Yoav Karni. Yoav ţine cont de toate. Poate găsiţi vreo cale de mijloc.

Yotam nu voia să discute cu secretarul. De fapt, nu voia să discute cu nimeni. Nici cu mama lui. Dorinţa lui era să plece. Uneori se ducea seara să se plimbe singur printre ruinele de la Deir Ajloun, se învârtea pe acolo câte o oră, intra în moscheea distrusă şi în casa şeicului, care fusese aruncată în aer cu dinamită, fără să găsească nimic, pentru că nu ştia ce căuta, şi se întorcea abătut în kibbutz. Avea o dorinţă de neînţeles să cerceteze ruinele de la Deir Ajloun, ca şi cum s-ar fi ascuns acolo, sub avalanşa de pietre sau în adâncul fântânii astupate, vreun răspuns simplu. Dar care era întrebarea, nu ştia.

Unii spuneau că Yotam Kalish era îndrăgostit fără speranţă de Nina Sirota, mai în vârstă decât el cu cinci sau şase ani, care se despărţise de soţul ei cu câteva luni în urmă. Când plecase de acasă pentru a se instala într-o cameră atribuită de comisia locativă la marginea cvartalului 3, Yotam venise într-o zi după orele de lucru şi întoarse cu hârleţul pământul din grădina ei cea nouă, fără să spună nimănui nimic. Fusese văzut nu o singură dată zăbovind în faţa sălii de mese până când ieşea ea şi pornind pe alei în urma acesteia, până ce îl părăsea curajul şi o lua pe o alee lăturalnică, îndepărtându-se. Nu îndrăznise aproape niciodată să-i adreseze vreun cuvânt, dar se ducea uneori seara la tâmplărie şi-i construia mici jucării din lemn pentru copii. În mâinile lui enorme, jucăriile păreau nişte miniaturi. Când fuseseră lipite la avizierul de la intrarea în sala de mese

fişele pentru înscrierea la activităţile speciale de sabat, am observat că Yotam a aşteptat să se înscrie Nina, după care şi-a trecut numele lângă al ei. Dar cât timp au lucrat împreună, aproape că nu i-a adresat nici un cuvânt şi nu a deschis nici o discuţie. Doar o singură dată şi-a făcut curaj şi a întrebat-o printre rândurile de viţă de vie:

— Ţi-e cald, Nina?

Iar ea i-a răspuns zâmbind:

— Totul e în regulă, mulţumesc.

Întotdeauna era prietenoasă, salutându-l când se întâlneau pe alee, întrebându-l veselă ce mai face, ce face mama lui şi ce mai e nou la livezi. Deşi nu doar lui Yotam i se adresa cu prietenie, ci oricui din kibbutz, chiar şi copiilor, şi o căldură plăcută te învăluia întotdeauna când îţi adresa zâmbind cuvinte convenţionale, ca de exemplu bună seara, ce mai faci, ce se mai aude?

Roni Shindlin spunea:

— Felicitări! Încă o inimă distrusă. Coconul s-a îndrăgostit de fluture.

Nina era respectată la noi pentru opiniile ei independente şi pentru hotărârea de a se opune din când în când opiniilor curente. Conducea o grupare a mamelor, grupare care se dezvolta din ce în ce mai mult şi care lupta pentru renunţarea la dormitul în comun la cămin şi pentru a li se permite copiilor să doarmă acasă, cu părinţii. David Dagan vedea în această idee o ameninţare la adresa principiilor kibbutzului, iar majoritatea membrilor vechi din kibbutz erau de părerea lui. Nina introdusese un fel de principiu subversiv, de nelinişte permanentă în adunările kibbutzului, şi se întâmpla ca secretarul, Yoav Karni, să o susţină în diverse probleme, spre regretul conservatorilor. Ea lucra singură la stupărit, ramură pe care o transformase într-una dintre cele mai rentabile ale kibbutzului Ykhat. Se războia des pentru a-şi apăra opinia că bărbaţii trebuie să se implice mai mult în activităţile de curăţenie sau în bucătărie, spălătorie, căminele de copii, oferind astfel fetelor posibilitatea de a ieşi mai des la câmp. Când îşi părăsise soţul, pe Avner Sirota, unii spuseseră despre ea: „Fata asta ştie doar să strice“.

Iar alţii ziceau: „Fata asta a hotărât să fie în fruntea opoziţiei din kibbutzul Ykhat“.

Mai erau şi alţii care spuneau: „Cine se crede?“

Între Nina Sirota şi Yoav Karni, secretarul, existau, din perioada în care acesta din urmă fusese paznic de noapte, o simpatie prudentă şi o reciprocă atenţie alertă. El o consulta uneori în probleme care erau la ordinea zilei în kibbutz. Nu era întotdeauna de acord cu ea, dar găsea mereu la ea o direcţie originală, o gândire clară şi o neţărmurită onestitate interioară. Joi o întâlnise pe înserat stând pe o bancă în grădină, supraveghindu-şi copiii care se jucau în lada cu nisip. Se aşezase la stânga ei şi schimbară câteva fraze despre căldură şi despre defecţiunea de la bazinul de înot. Apoi Nina spuse, citindu-i parcă gândurile, că în adunarea kibbutzului de poimâine, sâmbătă seară, ar fi bine să încercăm să găsim o cale de mijloc în legătură cu plecarea lui Yotam. Oricum va veni timpul când kibbutzul îl va trimite la studii. Iar acum, primind propunerea din partea unchiului, ar putea fi trimis la studii mai repede, cu condiţia să înveţe meseria pe care kibbutzul o va alege împreună cu el în locul meseriei, inutile pentru noi, aleasă de unchi. Yoav întrebă:

— De exemplu?

Nina răspunse:

— De exemplu medicină veterinară. Avem aici şi vaci şi oi şi păsări, pe lângă animalele domestice ale oamenilor. Veterinarul vine de la oraş cel puţin o dată pe săptămână. Medicină veterinară se poate învăţa şi în Italia. Yotam se poate întoarce la Ykhat după studii, devenind veterinarul nostru şi al localităţilor din jur. De ce nu?

Şi adăugă:

— Am impresia că i se potriveşte foarte bine profesia de medic veterinar.

Yoav medită puţin, ridică din umeri şi spuse că era posibil ca adunarea să aprobe o astfel de propunere, nu uşor, dar numai cu condiţia ca Yotam să accepte să-şi amâne plecarea cu doi ani, până îi va veni rândul să fie trimis la studii. Nina spuse:

— Un an?

Dar Yoav dădu din cap a refuz, deschise gura, apoi o închise la loc, ezită şi într-un sfârşit spuse:

— Se poate încerca. Voi vorbi cu el. Nenorocirea e că mama lui face presiuni în tot kibbutzul şi enervează pe toată lumea, stârnind opinia generală împotriva lui. Şi a doua nenorocire e că toţi bătrânii din kibbutz sunt încă furioşi pe Artur, care, după părerea lor, a dezertat în timpul misiunii. Am impresia că Yotam e puţin îndrăgostit de tine? Poate încerci tu să vorbeşti cu el?

— Şi eu îl simpatizez. Dar nu sunt sigură că va accepta să stăm de vorbă despre plecare. Cred că s-ar simţi foarte stingherit. Mai bine vorbeşte tu cu el. Ai băgat de seamă că nu are prieteni?

Yoav spuse:

— La noi e greu de ştiut. Toi sunt prieteni, dar numai câţiva cu adevărat. Eu, de exemplu, am aici numai doi-trei prieteni buni. Din aceia cu care îmi place şi să tac. Mi se pare că nici tu nu ai mai mulţi.

Simţi un impuls puternic de a-i spune că ceea ce era între ei doi, între el şi Nina, se apropia după părerea lui de prietenie, dar ezită şi preferă să renunţe.

— Peste zece sau douăzeci de ani, zise Nina, kibbutzul va deveni un loc mult mai liniştit. Acum toate resorturile sunt încă întinse la maximum şi maşina tremură încă din cauza efortului. Kibbutznicii cei vechi sunt de fapt oameni religioşi care şi-au părăsit religia şi au adoptat în locul ei o religie nouă, plină de greşeli şi de păcate, plină de interdicţii şi de legi rigide. De fapt nu au încetat nici o clipă să fie pioşi, ci doar au înlocuit o pioşenie cu alta. Marx e biblia lor. Adunarea e sinagoga, iar David Dagan e rabinul. Sunt aici câteva figuri pe care mi le pot imagina cu uşurinţă purtând barbă şi perciuni sau şaluri pe cap. Dar încet-încet timpurile se vor schimba şi pioşii ăştia vor fi înlocuiţi de oameni ca tine, Yoav, mai calmi, răbdători, sceptici şi mărinimoşi.

— Greşeşti cu desăvârşire în ceea ce mă priveşte, Nina. Şi eu am principii de la care mă străduiesc să nu mă abat. Şi, din punctul meu de vedere, kibbutzul nu poate exista fără un cadru, fără legi şi fără principii de bază. Medicină veterinară, da, poate e o idee. Şi i se potriveşte lui Yotam mult mai bine decât ingineria mecanică. Da. Poate. Dar nu acum. Peste doi ani. Când îi va veni rândul să meargă la studii. Asta aş putea

încerca să obţin prin votul din cadrul adunării de sâmbătă seara. Nu construcţii de maşini şi nu acum, ci medicină veterinară şi peste doi ani.

— Un an?

— Va fi greu. Va fi bătălie mare în adunare. David Dagan se va opune cu toată forţa. Vor face tot ce le stă în putinţă. Bătrânii se vor opune din principiu cadoului venit de la unchi, ei îl detestă pe Artur, iar tinerii vor vota şi pentru şi contra. Va fi greu şi complicat, Nina.

În dimineaţa de sabat, în ziua când erau programate punerea în discuţie şi votarea în adunare a propunerii privind studiile lui Yotam în Italia, David Dagan îşi făcu apariţia la Yotam Kalish, în camera lui din cvartalul cu barăci. Yotam, care încă nu se trezise, era în maiou şi chiloţi, şi cu mâinile lui enorme îşi trase cearşaful peste jumătate de corp, ca să-şi ascundă erecţia matinală. David purta pantaloni kaki bine călcaţi şi o cămaşă bleu cu mâneci scurte; în buzunarul de la piept se vedea un set de trei stilouri. Stătea foarte drept, aproape milităreşte, cu umerii lui pătraţi şi solizi. Părul argintiu îi căzuse neglijent pe frunte, ştrengăreşte. David, care cu câţiva ani în urmă îi fusese diriginte, îi aruncă un *Shabat shalom* şi se aşeză pe marginea patului în dezordine. Yotam ezită, îşi trase pe sub cearşaf, cu mişcări stângace, nişte pantaloni de lucru aruncaţi pe podea şi se aplecă să pună în funcţiune ventilatorul. David îl urmări cu atenţie până termină, se ridică şi îi oferi lui Yotam unul dintre taburetele de paie împletite. Yotam se aşeză ascultător.

— Sunt îngrijorat, începu David fără nici o introducere, de starea Heniei. Nu-i este uşor să treacă prin asta. Ai pus-o pe mama ta într-o situaţie dificilă faţă de întreaga noastră comunitate.

Yotam tăcea, uitându-se fix pe fereastră.

— Şi se povesteşte că la livadă eşti un lucrător excepţional.

Yotam continua să tacă.

— Vrei să fii inginer mecanic?

— Nu tocmai, dar…

— Dar te sufoci aici, iar lumea largă te atrage cu tentaţii, spuse David fără a pune semn de întrebare la sfârşitul frazei. Probabil te vei mira, dar şi pe mine mă atrage lumea largă, cu tentaţiile ei. Tare mult aş vrea să văd o dată Roma, Florenţa, Veneţia, Napoli.

Yotam ridică din umeri. David îi puse o mână pe genunchi, spunându-i calm:

— Însă fiecare evreu din generaţia care a trăit Holocaustul şi înfiinţarea statului Israel, fiecare dintre noi are obligaţia de a se considera un om angajat. Sunt anii cei mai critici din toată istoria poporului evreu.

Yotam spuse:

— Aşa e. Nu mai pot. Nu am aer.

David tăcu şi îl privi pe Yotam cu simpatie şi curiozitate. După care spuse:

— Bine. Du-te.

Şi adăugă:

— Dă-mi un minut să facem puţină ordine în lucruri. Eu am hotărât să recomand diseară adunării kibbutzului să-ţi permită un concediu special de vreo două-trei săptămâni, ţinând cont de criza personală pe care o traversezi. Du-te în Italia. Du-te la unchiul tău. Plimbă-te puţin. Pe urmă vino înapoi cu forţe proaspete şi reia-ţi munca în livadă.

Yotam încercă să spună ceva, dar David Dagan îi puse o mână părintească pe umăr şi i-o tăie scurt:

— Gândeşte-te la asta, te rog. Gândeşte-te până diseară.

Şi în timp ce ieşea mai spuse:

— Nu obliga adunarea să-ţi trântească uşa în nas, Yotam, ţie şi în special Heniei. Gândeşte-te în linişte la propunerea mea. Şi hotărăşte-te, te rog, până diseară.

La două după-amiază, când cloceala hamsinului paralizase totul iar cerul apăsător avea o culoare de praf îmbâcsit, Yotam ieşi din cameră şi o porni în jos, pe aleea de beton care traversează cvartalul 3 spre grajduri şi poiată. Aleile kibbutzului erau pustii, pentru că toată lumea îşi făcea siesta de sâmbătă după-amiază. Nu era nici ţipenie, doar un câine însetat căruia Yotam îi deschise unul dintre robinetele din grădină. Câinele bău lipăind zgomotos, udându-şi capul şi botul sub jetul de apă, după care se scutură împroşcând stropi de jur-împrejur, gâfâi, dădu din coadă cu repeziciune şi îngenunchie pe labele din faţă, ca şi cum ar fi făcut o plecăciune. Yotam îl

mângâie distrat şi îşi continuă drumul printre spaţiile verzi vlăguite şi copacii care păreau fără viaţă, pentru că nici o boare nu trecea prin ei.

Când trecu pe lângă camera Ninei Sirota, grăbi pasul sperând că nu va ieşi tocmai atunci, deşi în acelaşi timp spera că uşa se va deschide şi ea va ieşi să vorbească împreună despre Italia, şi poate îl va înţelege. Deşi nu avea nici o idee despre ce i-ar fi putut spune. Tot kibbutzul vorbea despre cererea lui de a fi trimis în Italia, iar diseară va sta în faţa adunării şi secretarul îi va da cuvântul şi trei sute de perechi de ochi îl vor privi cu nemulţumire, iar el încă nu avea nici o idee despre ce ar putea spune acolo. Şi dacă Nina va ieşi din camera ei tocmai acum? Ce i-ar putea zice?

Printre grajduri crescuseră grămezile de gunoi putrezit, iar pe pământ se adunaseră cauciucuri şi fiare vechi şi căni ruginite pentru muls vacile, scoase din uz. Ciulini şi rochiţa-rândunicii crescuseră între un grajd şi altul, iar printre ciulini atârnau fâşii de ziare îngălbenite. Yotam traversă zona grajdurilor şi a poietelor şi ieşi din kibbutz pe poarta din spate, care la noi se numeşte poarta de gunoi. O potecă îl purta printre ogorul arat şi însămânţat, în dreapta lui, şi vii, în stânga. Din cauza hamsinului, câmpul şi via erau acoperite de praf şi destul de repede simţi şi Yoav cum nisipul fin îi pătrunde pe sub haine şi i se lipeşte de corpul transpirat. Nici o boare nu agita aerul sleit. Se opri un moment lângă cimitir cu gândul de a trece pe la mormântul tatălui, care murise din pricina unei boli de rinichi pe vremea când Yotam avea unsprezece ani, dar după ce se mai gândi o clipă, se mulţumi să stea cinci minute pe banca de la intrarea în cimitir. Gândurile îl duceau la tatăl său, care fusese unul dintre fondatorii kibbutzului şi care lucrase toată viaţa la ţarcul oilor, iar în timpul războiului de independenţă a fost rănit grav în noaptea în care kibbutzul Ykhat a fost ocupat şi ars complet de mulţimea de arabi veniţi din Deir Ajloun şi din satele învecinate. Şase săptămâni mai târziu s-a întors roata şi Deir Ajloun a fost ars de către armata israeliană, iar toţi locuitorii au fost alungaţi spre munţi, în vreme ce pământurile lor au fost împărţite între kibbutzurile din împrejurime. Se gândi apoi la Artur, care îndrăznise să se răzvrătească împotriva hotărârii adunării, rupând orice contact cu kibbutzul şi cu statul, refuzând să se încorporeze ca rezervist după război, şi care îşi croise viaţa conform dorinţei lui şi numai a lui. Şi eu pot pleca

de aici, să-mi croiesc viaţa conform propriei mele dorinţe. David Dagan spusese că generaţia asta, generaţia Holocaustului şi a războiului pentru independenţa Israelului, trebuie să se angajeze în slujba cauzei. Yotam nu găsi nici un răspuns la această afirmaţie. Dar îi veni în minte deodată vechea expresie „locul lui nu e printre noi“. Se ridică de pe bancă şi mai merse vreo douăzeci de minute pe poteca ce se arcuia printre ogoare, până ce intră printre coline. I se părea că aici, între coline, căldura era mai puţin nemiloasă decât pe câmp. Dar ciulinii şi tufele ţepoase de cactus de la marginea drumului şi rocile golaşe de pe coastă scânteiau de căldură, iar Yotam simţea că se îneacă în sudoare. Gâtul îi era uscat şi aspru. Iar picioarele, în sandale deschise, erau pătate de amestecul de transpiraţie şi praf.

La ora trei după-amiază, pe când soarele rapace copleşea ruinele şi făcea să fiarbă pământul şi pietrele, Yotam ajunse printre ruinele satului Deir Ajloun. Rătăci printre ele aproape patruzeci de minute, atingând cu mâna resturile moscheii trunchiate, aplecându-se şi ridicând gâtul de lut al unei ulcele, trecând pe lângă o piatră de moară pe jumătate îngropată în pământ. Rătăcea pe potecile acoperite cu cioburi de ceramică şi scaieţi. Câte o şopârlă sau un cameleon ţâşneau speriaţi pe sub picioarele lui. Şi iată, deodată, un fel de ecou al unui miros de fum plutind în aer; nu înţelegea de unde putea să vină acel miros, poate de la un câmp cu scaieţi arzând undeva departe. Într-un târziu ajunse la fântâna cea astupată, din întunecimea căreia urca până la el un miros greu de hoit. Yotam se aşează pe marginea fântânii aşteptând, fără să ştie însă ce şi de ce aştepta. De departe ajungeau până la el zgomotele kibbutzului, ciudate şi deformate, ca printr-un zid gros de piatră: pulsaţii surde. Ecoul unei lovituri de metal pe metal. Un lătrat slab de câine. Zbârnâitul unui motor răguşit, poate vreun tractor pe care cineva nu reuşeşte să-l pornească, şi vocea unui bărbat care ţipă întruna din depărtare, de dincolo de hamsin. Se aplecă deasupra fântânii, dar nu văzu înăuntru decât întuneric şi îşi închipui că aude un murmur monoton şi continuu, freamătul unei mări îndepărtate, ca într-o cochilie pe care o lipeşti de ureche. Pentru o clipă avu impresia că părăsise deja kibbutzul şi începuse o nouă viaţă, fără comisii şi fără adunări, fără opinie publică şi fără destinul evreilor. După o clipă îşi

aminti de Nina Sirota şi se întrebă dacă şi ea, ca aproape toţi membrii kibbutzului, va vota în seara aceea împotriva lui. Şi îşi răspunse că nici Nina şi nici nimeni altcineva din kibbutz nu avea, de fapt, vreun motiv să-i susţină cererea, şi dacă ar fi venit o astfel de cerere din partea altui tânăr, poate şi-ar fi spus şi el că aşa ceva era imposibil şi ar fi ridicat mâna împotrivă. Acum i se clarificase adevărata întrebare, care nu avea legătură cu propunerea lui Artur. Adevărata întrebare era dacă avea destul curaj pentru a părăsi kibbutzul, pe mama lui şi pe fratele lui şi să plece singur şi cu mâinile goale în lume. La întrebarea aceasta nu găsi nici un răspuns. Scaieţi şi frunzuliţe uscate i se prinseseră de haine şi se ridică, îşi scuturăpantalonii şi cămaşa, apoi porni la drum, deşi ar fi vrut mai mult decât orice să rămână acolo, printre ruinele de la Deir Ajloun, pe marginea fântânii astupate, să stea nemişcat şi fără nici un gând şi să aştepte.

Esperanto

Vecina lui Martin Wandenberg, Osnat, intră să-l viziteze spre seară. Ducea o tavă pe care se aflau o farfurie acoperită cu altă farfurie şi o ceaşcă acoperită cu o farfurioară. Martin trăieşte singur şi suferă de o boală a căilor respiratorii dobândită din pricina fumatului. În orele după-amiezii stătea pe mica lui terasă citind ziarul şi respirând din când în când dintr-un balon de oxigen cu ajutorul unei măşti, pentru că plămânii lui nu mai cuprindeau destul aer. Şi noaptea, în timpul somnului, respira uneori prin aparatul cu oxigen. Cu toatea acestea, se trezea dimineaţa la ora şase şi se ducea să lucreze trei sau patru ore la cizmărie, după cum îl ţineau puterile. Avea principii stricte şi era convins că trebuie să ne investim cu toţii în muncă fizică. „Munca, spunea, e o necesitate morală şi sufletească.“

— Ţi-am adus ceva uşor de la sala de mese. Poate laşi ziarul şi mănânci.

— Mulţumesc, nu mi-e foame.

— Trebui să mănânci. Măcar omleta şi salata.

— Poate mai târziu.

— Mai târziu omleta se răceşte şi salata îşi pierde gustul.

— Şi eu mă cam răcesc şi îmi pierd gustul. Mulţumesc, Osnat. Dar n-ai nici o obligaţie să-mi porţi de grijă.

— Şi cine o să-ţi poarte de grijă?

Osnat era vecina lui Martin Wandenberg, iar de câteva luni, de când Boaz o părăsise şi se instalase în casa Arielei Barash, trăia singură. În fiecare seară îi aducea lui Martin cina pe o tavă, pentru că lui îi era greu să urce colina până la sala de mese, pierzându-şi respiraţia. Venise la noi singur, din alt kibbutz, al unor emigranţi originari din Olanda, pe care îl părăsise din cauza unui conflict principial: supravieţuitorilor Holocaustului li se permitea să-şi păstreze în conturi închise o parte din

banii primiţi ca despăgubire din partea Germaniei, pe când Martin, şi el supravieţuitor al Holocaustului, credea că proprietatea e mama tuturor păcatelor, şi cu atât mai mult banii proveniţi din Germania, care reprezentau o impietate faţă de morţi.

Era un om încăpăţânat şi atotştiutor, slab, cu părul grizonant creţ, aspru ca sârma, cu ochi mici, negri şi cercetători, cu sprâncene groase, obrajii supţi, cu umeri căzuţi, respirând şuierător din cauza emfizemului. În ciuda bolii, fuma din când în când o jumătate de ţigară, horcăia şi refuza să se dea bătut. La Rotterdam, în tinereţe, fusese profesor de esperanto, dar de când venise în Israel, în ’49, nu avusese ocazia să se folosească de limba aceasta minunată. Intenţionase să predea aici, în kibbutzul Ykhat, un curs de esperanto. Credea în desfiinţarea tuturor statelor şi în înfrăţirea universală pacifistă, care să stăpânească totul după ştergerea graniţelor dintre popoare. Ajuns la noi, a cerut să înveţe cizmărie, şi astfel ne-a reparat cu succes pantofii şi chiar a creat singur pantofi şi sandale pentru copii. Era poreclit la noi doctorul cizmar.

În kibbutzul Ykhat trecea drept un exemplu de moralitate. Nu o dată, la şedinţele kibbutzului, Martin ne aducea aminte de ce a fost înfiinţat şi care îi fuseseră idealurile iniţiale. Cu toate acestea, unii îl considerau un om ciudat, pentru că în toţi anii de când locuia la noi nu-şi luase niciodată vreo zi de concediu. Dacă se îmbolnăvea şi trebuia să stea în pat o zi-două, deschidea cizmăria sâmbăta pentru a recupera zilele în care lipsise. Era convins că va veni o zi când lumea se va trezi şi va renunţa complet la bani, pentru că banii sunt rădăcina tuturor relelor, motivul permanent al războaielor, al intrigilor şi al lăcomiei.

Era şi vegetarian. Roni Shindlin, măscăriciul, îl poreclise Gandhi-ul kibbutzului Ykhat. Cu doi ani în urmă, de Purim, Roni se mascase în Martin Wandenberg şi îşi făcuse apariţia la petrecere înfăşurat într-un cearşaf alb şi trăgând după el o capră cu o zgardă la gât, pe care scria în esperanto: „Şi eu sunt om“.

Osnat spuse:

— Dacă mănânci, rămân puţin cu tine de sabat. Am să-ţi şi cânt două-trei cântece ca să adormi.

— Nu mi-e foame.

— Dacă mănânci măcar jumătate din omletă, îţi cânt un cântec, dacă mănânci jumătate din omletă şi un iaurt, îţi cânt două cântece, iar dacă mănânci şi salată şi pâine, îţi dau voie să-mi ţii şi o mică prelegere.

— Poţi să pleci. Du-te. Se aude muzică afară, sunt mulţi băieţi tineri acolo, se dansează, du-te. Hai, du-te.

Iar după o clipă:

— Bine, bine, ai câştigat. De acord. Am să mănânc puţin. Uite. Vezi şi tu. Mănânc.

Osnat adusese cu ea un fluier simplu, din acelea care li se împart copiilor din clasele mici, şi în timp ce mânca, i-a cântat lui Martin *Pe malul Mării Galileei e un palat minunat* şi *Este o ţară*. Martin a mâncat puţin din omletă şi din iaurt, faţa lui smochinită se schimonosi, nu se atinse nici de salată, nici de pâine, dar o lăsă pe Osnat să-i servească ceai călduţ într-o ceaşcă adusă din sala de mese. Nu avea în cameră nici ibric, nici ceşti, din principiu: să aduni obiecte e blestemul societăţii omeneşti. E în natura lor ca obiectele să pună stăpânire încet-încet pe sufletul nostru şi să-l tranforme într-un sclav. Nici în instituţia numită familie nu credea Martin, pentru că viaţa în cuplu desparte inutil celula familială de societate. Gândea că întreaga comunitate are obligaţia să crească toţi copiii, şi nu neapărat părinţii biologici. Aici totul ne aparţine tuturor şi noi toţi ne aparţinem unul celuilalt, iar copiii trebuie să fie copiii noştri, ai tuturor.

Apartamentul lui Martin Wandenberg era mobilat cu o simplitate monahală: un pat, o masă, un cufăr mare acoperit cu o perdea, în care îşi atârnase hainele de lucru şi pe cele de sabat, şi încă un cufăr lung, pe picioare de fier, în care îşi păstra cărţile, cărţi în şase limbi, eseuri, volume ştiinţifice, patru sau cinci romane în limba germană, în olandeză sau esperanto, câteva cărţi de poezie, câteva dicţionare şi o biblie cu ilustraţii de Gustave Doré. Pe perete atârna fotografia lui Ludwig Lazarus Zamenhof, cel ce inventase limba esperanto, limba în care vor vorbi într-o bună zi toţi cetăţenii lumii, de pe toate cele cinci continente, ca să şteargă graniţele dintre oameni şi dintre popoare, aşa cum a fost înainte de blestemul turnului Babel.

Osnat îl conduse pe Martin până la pat şi îl mângâie uşor pe frunte. Lângă pat era aprinsă o luminiţă slabă, iar Osnat stinse becul din tavan. Martin nu adormea culcat, ci în şezut, cu spatele şi umerii spijiniţi de perne înalte, care îl ajutau să respire mai uşor. Noapte de noapte stătea aşezat astfel, aşteptând somnul. Dormea puţin şi sacadat. Osnat îi aşează masca de oxigen pe nas şi pe gură, iar prin mască se zăreau tuleiele albe de pe obrajii lui scofâlciţi. Îi aranjă pătura şi îl întrebă dacă mai avea nevoie de ceva. Martin spuse:

— Nu. Mulţumesc. Eşti un înger.

După care zise:

— Omul, prin natura lui, e bun şi generos. Doar aberaţiile societăţii îl împing în braţele egoismului şi cruzimii.

Şi adăugă:

— Avem cu toţii obligaţia să redevenim inocenţi ca nişte copii.

De lângă uşă, Osnat îi răspunse:

— Copiii sunt nişte creaturi alintate, egoiste şi pline de cruzime. Exact ca noi.

Dar pentru că nici el şi nici ea nu aveau copii şi nu voiau să se despartă discutând în contradictoriu, nici unul dintre ei nu a mai adăugat nimic, ci şi-au spus doar noapte bună. Ea a ieşit, iar lumina cea slabă a continuat să ardă lângă patul lui Martin. A scos un pachet de ţigări de sub pernă şi, profitând de plecarea lui Osnat, fumă jumătate dintr-o ţigară, stinse restul în scrumieră, tuşi puţin şi îşi puse masca la loc. Respiraţia îi era rapidă şi superficială prin masca de oxigen; citi puţin stând în şezut, rezemat de perne, dintr-o carte a unui anarhist italian faimos, care scria că puterea şi supunerea contrazic natura umană. Apoi moţăi stând tot în şezut, cu masca transparentă acoperindu-i partea de jos a feţei, dar nu stinse lumina. Până dimineaţă a rămas lumina aprinsă lângă patul lui, deşi Martin era de părere că a fi risipitor e la fel de grav ca a fi rapace, pe când a face economie e o datorie morală. Doar că întunericul îl înspăimânta.

Ieşind, Osnat luase tava pe care rămăsese neatinsă aproape toată mâncarea. O lăsă pe treptele terasei, ca să o ducă înapoi la bucătărie a doua zi dimineaţă în zori, în drum spre spălătoria unde lucra. Apoi făcu o scurtă plimbare de-a lungul aleii cu chiparoşi, la lumina becurilor grădinii.

De când Boaz o părăsise şi se mutase cu Ariela Barash, Osnat devenise foarte atentă la tot ce se petrecea în jurul ei, la conversaţiile trecătorilor şi la vocile păsărilor şi ale câinilor. La început avu impresia că Martin se sufoca şi o striga să se întoarcă la el, dar îşi dădu seama că era doar o închipuire şi chiar dacă ar striga-o, nu l-ar putea auzi.

Pe bancă, la mijlocul aleii cu chiparoşi, stătea singură Bunica Slava, într-o rochie largă de bumbac şi sandale din care i se vedeau degetele strâmbe, roşii şi grosolane. Era văduvă şi îi murise un copil, iar lumea de la noi se temea de ea, oamenii o porecleau „vrăjitoarea“ şi „scorpia“, pentru că urla în dreapta şi în stânga şi chiar îi scuipa pe cei care o supărau. Osnat îi spuse bună seara, iar Bunica Slava o întrebă pe un ton acru şi în bătaie de joc:

— Ce-i, ce s-a întâmplat, ce e atât de bun în seara asta fierbinte şi umedă?

Întorcându-se în camera ei, Osnat îşi turnă un pahar cu apă rece şi esenţă de lămâie şi îşi scoase sandalele. Stătea desculţă lângă fereastra deschisă, spunându-şi că majoritatea oamenilor au probabil nevoie de mai multă căldură şi afecţiune decât poate lumea să le ofere, iar decalajul acesta dintre cerere şi ofertă – nici o comisie a kibbutzului nu va reuşi vreodată să-l acopere. Kibbutzul, se gândi ea, schimbă puţin orânduiala societăţii, însă natura omenească nu se schimbă, şi natura asta nu e deloc maleabilă. Invidia, meschinăria şi limitarea oamenilor nu pot fi anulate o dată pentru totdeauna prin vot de către comisiile kibbutzului.

Clăti paharul din care băuse şi îl puse la scurs cu gura în jos, se dezbrăcă şi se culcă. Patul ei era separat de patul lui Martin doar de un perete subţire, şi ştia că dacă el va tuşi sau va horcăi în timpul nopţii, ea se va trezi imediat, îşi va pune un capot şi va alerga în ajutorul lui. Somnul ei era foarte uşor, urechile sesizau fiecare lătrat, fiecare ţipăt al păsărilor de noapte, fiecare freamăt al vântului printre arbuştii bătrâni. Dar noaptea trecu în linişte, doar vântul se auzea în coroana ficusului. O rouă groasă se depuse înspre dimineaţă pe iarbă, când lumina lunii învăluia totul, aprinzând cerceii de rouă cu sclipiri de argint palid.

Înainte de ora şase dimineaţa, porumbeii o treziră pe Osnat; se spălă, se îmbrăcă şi bătu la uşa lui Martin, pentru a vedea ce mai face, luă tava de

ieri şi plecă la lucru, la spălătorie. Şi Martin se sculă greoi, se îmbrăcă încet, respirând greu din cauza efortului de-a se apleca să se încalţe, bău apă şi plecă la cizmărie împingând în faţă balonul mic de oxigen instalat într-un vechi cărucior de copil, pe care comisia sănătăţii i-l acordase. Mergea încet, târându-şi picioarele, pentru că respira greu. Mai ales la urcuş. Lângă tabloul electric îl întâlni pe Nahum Asharov, electricianul, şi discutară amândoi un timp despre politică şi despre guvernul Ben Gurion. Nahum îi spuse lui Martin că guvernul acesta nu face decât să provoace pe toată lumea prin acţiunile de răzbunare, iar Martin îi răspunse că toate guvernele, fără nici o excepţie, sunt complet inutile, iar guvernul nostru e de două ori inutil, pentru că evreii au arătat deja lumii cum poate un popor să subziste şi chiar să prospere timp de mii de ani – prosperitate spirituală şi culturală – fără să aibă nici un guvern. În timp ce vorbea, Martin îşi aprinse o jumătate de ţigară, dar nu trase decât două fumuri şi gâtul i se încleştă.

— Nu fuma, Martin. N-ai voie să fumezi.

— N-ai voie să spui altora ce au voie şi ce nu au voie, îi replică Martin, cu toţii ne-am născut liberi, dar cu propriile noastre mâini ne punem unii altora tot felul de lanţuri.

— Doar trebuie să avem grijă unii de alţii, adăugă trist Nahum.

Martin zâmbi cu buzele lui scofâlcite:

— Totul e în ordine, Nahum. Tu simţi mereu obligaţia să-mi faci observaţie, iar eu simt mereu nevoia să fumez. Facem amândoi ce avem de făcut. E în regulă.

În baraca cizmarului, aşezat pe un taburet de paie împletit, înconjurat de mirosuri înţepătoare de piele, lac şi clei, Martin îşi aşează balonul de oxigen pe o ladă de lângă el şi îşi puse masca pe faţă. Aşa, cu faţa acoperită, luă cuţitul ascuţit de cizmărie şi tăie cu precizie o talpă pentru piciorul stâng dintr-o bucată de piele, după semnele pe care le făcuse anterior cu creionul. Pe podea, în faţa lui, era o sticluţă cu apă care se încălzise, şi din când în când ridica puţin masca şi lua două-trei înghiţituri. Îşi spunea că munca ne redă fiecăruia dintre noi simplitatea şi inocenţa din copilăria timpurie. O melodie spaniolă veche, imnul luptătorilor republicii

de pe vremea Războiului Civil din Spania îi reveni în minte, şi Martin îl fredonă neauzit.

Puţin după ora opt dimineaţă, intră Yoav Karni, secretarul kibbutzului, care spuse:

— Am venit să te deranjez câteva minute. Trebuie să stăm de vorbă.

Martin zise:

— Stai jos, tinere. Apoi luă de pe ladă balonul de oxigen şi îl puse pe jos, la picioarele lui, adăugând:

— Nu prea ai unde să te aşezi aici. Stai pe lada asta.

Yoav se aşează, în timp ce Martin se scuza că nu are cafea să-i ofere. Yoav îi mulţumi, spunând că nu avea nevoie de cafea. Yoav era, după părerea lui Martin, un tânăr cinstit, devotat şi modest, dar ca toţi verii lui, lipsit de o viziune a lumii bine delimitată. Toţi sunt băieţi buni, gândea Martin, oneşti şi gata să facă orice muncă, oricât de grea, dar nici unul dintre ei nu e capabil de entuziasm şi nici nu se răzvrăteşte împotriva corupţiei societăţii. Acum, când conducerea a trecut din mâinile pionierilor fondatori în mâinile lui Yoav şi ale prietenilor lui, kibbutzul e condamnat să alunece încet-încet spre o îmburghezire prudentă. Şi fetele vor fi, desigur, catalizatorul acestui proces. Peste douăzeci-treizeci de ani kibbutzurile vor deveni doar nişte cartiere cu grădini frumos îngrijite, iar locuitorii lor vor deveni proprietarii caselor, îmbuibaţi de plăceri.

Yoav spuse:

— Uite ce e. În ultima vreme, mai mulţi tovarăşi de-ai noştri mi s-au adresat în legătură cu tine. Şi Lea Shindlin a venit, în numele comisiei sănătăţii. Doctorul i-a spus clar că nu mai ai voie să lucrezi la cizmărie, iar noi toţi suntem de acord cu el. Aerul din baraca asta e îmbâcsit şi înecăcios şi mirosurile de piele şi clei îţi dăunează sănătăţii. Tot kibbutzul e de părere că ai muncit destul, Martin. A venit vremea să te odihneşti puţin.

Martin îşi scoase masca de oxigen, scoase din buzunar o jumătate de ţigară îndoită, o aprinse cu mâna tremurândă, trase un fum şi se înecă.

— Cine va lucra la cizmărie? Poate tu?

— Dar am găsit deja un lucrător care, provizoriu, te va înlocui. E un cizmar emigrant din România, care locuieşte lângă noi, într-un

cantonament de tranziţie. E şomer. Din punct de vedere etic, Martin, cu siguranţă ar fi potrivit ca noi să-l angajăm, şi în acest fel o familie întreagă va beneficia de un mic venit.

— Încă un lucrător salariat? Încă un cui în sicriul principiilor noastre de muncă liberă?

— Până când se va găsi printre noi cineva potrivit, care să te înlocuiască.

Martin strivi cu grijă ţigara pe masa lui de cizmar, scutură scrumul negru şi îşi puse mucul de ţigară în buzunarul cămăşii, tuşi horcăit, dar nu-şi puse la loc masca de oxigen. Pe faţa lui acoperită de tuleie albe apăru o expresie sarcastică.

— Şi eu? întrebă cu jumătate de zâmbet. S-a terminat? *Kaput*? La gunoi?

— Tu, spuse Yoav, punându-şi mâna pe umărul lui Martin, vei putea veni la mine la secretariat, să lucrăm împreună câte două-trei ore în fiecare dimineaţă. Să pui puţin în ordine documentele. Am hotărât să păstrăm de acum înainte toate hârtiile secretariatului într-un dulap special. Nu chiar o arhivă, dar ceva asemănător. Să zicem un germene de arhivă pentru viitor. Tu vei clasifica materialul. Departe de aerul irespirabil al cizmăriei.

Martin Wandenberg ridică de pe podea un pantof de lucru prăfuit, cu botul dezlipit şi căscat, îl aşează cu grijă cu talpa în sus pe un calapod, unse interiorul tălpii cu un clei gros cu miros înţepător şi ameţitor, alese din cutia de pe masă câteva cuişoare şi fixă talpa de pantof cu cinci-şase lovituri scurte şi precise de ciocan.

— Dar cum e posibil să arunci deodată pe cineva de la locul lui de muncă, împotriva voinţei lui, doar pentru că sănătatea i s-a şubrezit, medită cu voce abia auzită, ca şi cum se adresa lui însuşi şi nu lui Yoav, la noi o asemena crimă darwiniană e de neconceput.

— Suntem pur şi simplu îngrijoraţi, Martin. Îţi vrem cu toţii binele. Şi hotărârea îi aparţine de fapt medicului, nu nouă.

De data asta, Martin Wandenberg nu mai răspunse nimic. La stânga lui se afla o maşină mică de cusut, care era pusă în funcţiune de o pedală, şi se folosi de ea pentru a coase o sanda ruptă. A cusut de două ori cureluşa,

întărind apoi cu o închizătoare mică metalică, şi a pus sandaua reparată pe raftul din spatele lui. Yoav Karni se ridică, puse cu grijă la loc pe lada pe care stătuse balonul de oxigen şi spuse cu ezitare:

— Nu e urgent. Dar să te gândeşti la asta, Martin. Te implorăm să iei în considerare propunerea noastră. Rugămintea noastră, mai bine zis. Nu uita că noi toţi îţi dorim binele. Iar lucrul la arhiva secretariatului, o oră-două în fiecare dimineaţă, e tot muncă. La urma urmei, nu uita că autorităţile kibbutzului au drept deplin să mute un lucrător de la un loc de muncă la altul, după cum cred de cuviinţă.

La plecare, Yoav repetă, ezitând:

— Nu te grăbi să-mi dai un răspuns. Gândeşte-te o zi-două, foloseşte-ţi logica.

Martin Wandenberg nu se gândi la propunerea lui Yoav şi nu-i dădu răspuns nici după o zi-două, nici după o lună. Respira tot mai greu, dar la jumătăţile de ţigară nu renunţa.

Lui Osnat, care continua să-i aducă seară de seară o farfurie şi o ceaşcă acoperite de la sala de mese, îi spuse:

— Omul e bun şi generos şi drept în principiu, doar mediul îl corupe.

Osnat răspundea:

— Dar ce înseamnă mediu? În fond, sunt alţi oameni.

Martin spuse:

— În timpul războiului, m-am ascuns de nazişti, Osnat, însă de câteva ori am avut ocazia să-i văd de aproape. Băieţi simpli, nu păreau deloc monştri, puţin cam infantili, zgomotoşi, le plăcea să se amuze, să cânte la pian, hrăneau pisicuţe, dar cărora li s-a făcut spălare pe creier. Şi numai din cauza asta au făcut lucruri îngrozitoare, deşi ei înşişi nu erau groaznici, ci doar corupţi. Ideile corupte i-au corupt.

Osnat tăcea. Era convinsă că în lume cruzimea e mult mai răspândită decât compasiunea, iar uneori compasiunea putea fi o formă de cruzime. Apoi i-a cântat la fluier trei sau patru melodii şi a plecat, luând tava de care Martin aproape că nu se atinsese. Medita la ideea că de fapt cruzimea e întipărită adânc în noi toţi, chiar şi Martin are un fel de cruzime, cel puţin o formă de cruzime, împotriva lui însuşi. Dar se gândi că era mai bine să nu-l contrazică, pentru că el se simţea bine în convingerea lui şi

pentru că era un om care nu făcea nici un rău nimănui şi probabil că n-a făcut niciodată un rău intenţionat. Osnat ştia că Martin se stingea încet-încet. Vorbise cu doctorul, care i-a spus că prognoza nu anunţa nimic bun, iar când respiraţia i se va îngreuna şi mai mult va trebui internat în spital. Lea Shindlin, din comisia de sănătate, propuse să-i fie acordate lui Osnat patru ore săptămânale din orele de lucru pentru îngrijirea lui Martin, dar Osnat răspunse că ea avea grijă de el din prietenie şi nu era nevoie ca vizitele ei să fie considerate ore de lucru. Orele petrecute seara în compania acestui om bolnav, scurtele lor conversaţii, recunoştinţa lui, o lume întreagă de idei şi reflecţii pe care i le dezvăluise, toate astea valorau mult pentru ea şi tremura la gândul că această relaţie risca să se sfârşească nu peste multe zile.

La avizierul de la intrarea în sala de mese, Osnat agăţase într-o zi un anunţ cu scrisul de mână colţuros al lui Martin:

Anunţ pentru cei interesaţi: în fiecare miercuri, între şase şi şapte seara, va avea loc la clubul kibbutzului un curs de esperanto pentru începători, sub îndrumarea lui Martin W.
Esperanto e o limbă nouă şi uşoară, al cărei scop e de a uni toată omenirea şi de a fi cel puţin o a doua limbă a tuturor oamenilor. E o limbă cu o gramatică simplă şi logică, fără excepţii, şi puteţi începe a vorbi şi a scrie după câteva lecţii. Cei interesaţi sunt rugaţi să se înscrie în josul acestei foi.

Trei persoane îşi notară numele în josul foii: prima fusese chiar Osnat, după ea, Tzvi Provizor, iar ultimul era Moshe Yashar, din clasa a XI-a, care învăţa în complexul nostru şcolar. Miercuri, Martin porni târşâindu-şi picioarele, împingând în faţa lui căruciorul vechi, care scârţâia tare şi în care îşi pusese balonul de oxigen, spre clubul kibbutzului, ca să deschidă cursul de esperanto. Osnat îl însoţea, ţinându-l cu delicateţe de braţ, dar el se desprinse şi se încăpăţână să meargă singur. Înainta trăgându-şi un picior după altul, oprindu-se din când în când la urcuş pentru că nu mai putea respira, dar hotărârea lui era fermă şi ajunse la club cu vreo zece minute înainte de vreme, aşezându-se în aşteptarea elevilor. Până la

sosirea lor, fumă o jumătate de ţigară, trase aer prin mască, frunzări puţin ziarele de seară, în care nu găsi decât barbarie şi monstruozităţi şi o porţie bună de spălare a creierului. Osnat îi turnă un pahar cu ceai din micul boiler care se afla într-unul dintre colţurile clubului, iar Martin îşi puse o clipă mâna lui groasă şi zbârcită pe mâna ei stângă. Mâna ei era fină, cu degete lungi, se vedea încă urma deschisă la culoare lăsată de verigheta pe care o scosese după ce Boaz o părăsise. Îşi eliberă mâna şi o puse deasupra, pe mâna lui. Au stat aşa în tăcere câteva minute, degetele ei acoperind degetele lui, ale căror unghii erau vineţii din cauza lipsei de oxigen, până când se deschise uşa şi intră Tzvi Provizor, care mormăi un bună seara şi se aşeză într-un colţ, lângă aparatul de radio, îndoit de spate, cu faţa bronzată şi brăzdată aplecată spre genunchi, aşteptând fără un cuvânt. Martin îi adresă lui Tzvi cuvinte de laudă despre ornamentarea grădinii kibbutzului, iar Osnat adăugă:

— Mie îmi plac în special chioşcurile din viţă-de-vie şi bazinul cu peştişori ornamentali pe care l-ai construit în faţa sălii de mese. Ai făcut din kibbutzul Ykhat un loc prin care e plăcut să te plimbi.

Tzvi le mulţumi amândurora, spunând că problema o reprezentau unii tineri de la noi, care scurtează drumul călcând iarba din spaţiile verzi imediat după ce e udată, stricând-o. În timp ce spunea asta intră şi tânărul Moshe Yashar, care întrebă politicos dacă lecţiile erau numai pentru membrii kibbutzului sau şi pentru elevii din complexul şcolar. Martin Wandenberg spuse:

— Nu avem nici delimitări, nici îngrădiri. În principiu, suntem împotriva limitelor.

Martin tuşi, apoi începu lecţia cu o scurtă explicaţie: „Când vor vorbi toţi oamenii o limbă comună nu vor mai fi războaie, pentru că limba comună va preîntâmpina neînţelegerile între persoane şi între popoare“. Tzvi Provizor atrase atenţia asupra faptului că germanii şi evreii germani vorbeau exact aceeaşi limbă, ceea ce nu a împiedicat persecuţiile şi crimele. Moshe Yashar ridică mâna ezitând şi, când Martin i-a dat cuvântul, adăugă că şi Cain şi Abel vorbiseră probabil aceeaşi limbă. Martin îl întrebă, de vreme ce gândeşte aşa, de ce a venit aici să înveţe limba esperanto? Băiatul nu se grăbi să răspundă. În cele din urmă spuse

cu o voce slabă că poate faptul că învaţă limba esperanto îl va ajuta mai târziu să înveţe alte limbi.

Martin fumă o jumătate de ţigară, mormăi, tuşi din adâncul pieptului şi explică că în limba esperanto există aproximativ opt mii de rădăcini, nu mai mult, din care s-a dezvoltat tot vocabularul necesar. Rădăcinile provin din greacă şi din limbile latine. Numărul regulilor gramaticale este de exact şaisprezece, fără forme neregulate şi fără excepţii. La sfârşitul primei lecţii, care a durat aproape douăzeci şi cinci de minute, Martin îşi învăţă elevii primul verset în limba esperanto, din cartea Facerii: *En la comensau:* la început, *Dio crais la siaklon kai la teron:* Dumnezeu a creat cerul şi pământul.

Tzvi Provizor, care în timpul liber traducea în ebraică din opera scriitorului polonez Iwaszkiewicz, se gândi puţin şi constată că esperanto părea într-adevăr uşoară şi logică şi că îi suna puţin asemănător cu spaniola. Moshe Yashar însemnase totul în caiet. Martin spuse că toate cuvintele nebuloase şi complicate otrăvesc relaţiile dintre oamenii de oriunde şi, în consecinţă, tocmai cuvintele exacte şi limpezi sunt cele care pot vindeca aceste relaţii, cu condiţia să ne folosim de cuvintele care trebuie, pe înţelesul tuturor. Moshe Yashar nu spuse nimic, dar se gândea că suferinţa se născuse în lume înaintea cuvintelor. Când Martin folosise expresia „fără compromisuri“, Moshe se gândi că hotărârea lui Martin de a fuma din când în când o jumătate de ţigară şi nu o ţigară întreagă era de fapt un fel de compromis.

După lecţie, Osnat îl însoţi pe Martin şi căruciorul lui în care se afla balonul de oxigen înapoi acasă. Era foarte obosit, îl durea tot corpul şi respira atât de greu, încât renunţă la jumătatea de ţigară pe care intenţionase să o fumeze seara. Se lăsă convins cu greu să mănânce puţin iaurt, după care Osnat îl ajută să-şi scoată pantofii şi să se aşeze pe pat sprijinit de câteva perne, aşteptând să vină, poate, somnul. Îi cântă la fluier melodiile *Între Tigru şi Eufrat* şi *Joacă-te, joacă-te cu visele*. Apoi plecă, luând cu ea tava cu resturile cinei, o puse pe treptele terasei şi porni să-şi facă plimbarea de seară pe aleea cu chiparoşi. În timpul nopţii îl auzi cum tuşea dincolo de peretele subţire care despărţea patul ei de patul lui, dar

când se ridică să-şi pună capotul, tusea încetă şi nu o mai auzi până dimineaţă.

A doua lecţie de esperanto a fost anulată pentru că înainte cu o zi de data fixată starea lui Martin Wandenberg se înrăutăţise şi fusese dus cu ambulanţa la spital, unde a fost internat la urgenţe, într-un cort cu oxigen. Dimineaţa, Lea Shindlin stătea cu el câteva ore, delegată din partea comisiei de sănătate, iar după-amiaza o înlocuia Osnat. Martin stătea cu ochii închişi aproape tot timpul. Din când în când mormăia ceva sau făcea câte o grimasă. Ochii îi erau înfundaţi în orbite, iar părul sârmos îi era în dezordine. Dacă i se adresa cineva, dădea din cap aprobator. De câteva ori reuşi să le spună cuvinte de mulţumire celor două femei care făceau cu rândul lângă patul lui. Pe seară se plânse că nu avea suficientă putere de concentrare ca să-şi adune gândurile. Iar o dată, când două surori energice veniseră să-i schimbe pijamaua, rânji dintr-odată spunându-le că de fapt şi moartea e, în fond, un anarhist: „Moartea nu are nici un respect în faţa titlului, bogăţiei, autorităţii şi gradului, cu toţii suntem egali în faţa ei“. Cuvintele acestea, le-a pronunţat cu întreruperi şi neclar, dar Osnat, care stătea lângă el, le înţelese şi simţi cât de drag îi era Martin şi cât de repede ar trebui să găsească modalitatea de a i-o spune. Cu toate astea nu-şi găsi cuvintele, ci îi luă doar degetele lui calde în mâinile ei mici şi reci.

După cinci zile, plămânii lui au încetat să asimileze oxigenul pe care îl primea şi muri sufocat. Osnat, care stătea lângă el, îi mângâie uşor fruntea şi îi închise ochii înainte de a ieşi să-i telefoneze lui Yoav Karni, secretarul. Yoav trimise o camionetă cu un şofer, care să-i aducă acasă pe Osnat şi corpul ce urma să fie depus la clubul kibbutzului. Acolo, la club, într-un sicriu acoperit cu o pânză neagră, a fost lăsat corpul toată noaptea şi a doua zi, până la înmormântarea care fusese stabilită pentru ora zece dimineaţa. La avizierul din sala de mese, Yoav pusese un mic anunţ, pe care îl bătuse cu un singur deget la maşina de scris a secretariatului:

Tovarăşul nostru Martin Wandenberg a murit în seara aceasta.
Înmormântarea va avea loc mâine, la ora zece dimineaţa.

Dacă ştiţi ceva despre rudele lui Martin, sunteţi rugaţi să-l anunţaţi imediat pe Yoav.

Nici o rudă nu a fost găsită, şi numai membrii kibbutzului Ykhat au luat parte la înmormântare. Dimineaţa era senină şi blândă, iar căldura nu era apăsătoare, pentru că o boare plăcută venea dinspre vest, răcorindu-le pielea celor care îl însoţeau. Vârfurile chiparoşilor care înconjurau cimitirul tremurau uşor sub adierea aceea. În aer zburau o mulţime de fluturi de vară, şi împreună cu ei veneau mirosurile câmpului şi livezilor şi un miros de fum, de undeva de departe. Vreo cincizeci sau şaizeci de tovarăşi şi tovarăşe din kibbutz se strânseseră pentru înmormântare, toţi în haine de lucru, pentru că înmormântarea avea loc în timpul orelor de lucru. Săteau în jurul mormântului deschis şi aşteptau. Aşteptarea se prelungea. Nu a avut loc nici un ritual religios, pentru că Martin lăsase în mâinile comisiei sociale o scrisoare prin care cerea să fie îngropat fără cantor şi fără rugăciuni.

David Dagan rosti câteva fraze în numele nostru, al tuturor. Îl descrise pe Martin Wandenberg ca pe un idealist consecvent, care trăise toata viaţa conform convingerilor lui. „Până în ultima zi aproape, spuse David Dagan, a lucrat Martin, tovarăşul nostru, la cizmărie, ca şi cum îşi luase o răspundere simbolică, privind fiecare urmă a paşilor făcuţi de picioarele noastre.“

După el vorbi Yoav Karni, în numele secretariatului. Spuse că Martin fusese toată viaţa un om singuratic, care supravieţuise şi se ascunsese în Olanda în timpul Holocaustului. „A văzut cu ochii lui până la ce nivel de ticăloşie se pot coborî oamenii, şi cu toate acestea a ajuns la noi plin de încredere în oameni şi în viitor şi plin de entuziasmul dreptăţii. Nu o dată, spuse Yoav, integritatea şi credinţa lui în idealuri au provocat uimire. Era un om plin de spirit, dar şi al faptelor de zi cu zi, om cu principii şi om al muncii fără concesii.“ La sfârşit, Yoav o menţionă pe tovarăşa noastră Osnat, care îl îngrijise pe Martin cu devotament cât timp fusese bolnav. Şi termină exprimându-şi speranţa că imaginea tovarăşului nostru Martin va continua să fie o sursă de forţă creatoare pentru noi toţi.

După discursurile funerare, la rugămintea lui Yoav, Osnat cântă lângă mormântul deschis melodia *Joacă-te, joacă-te cu visele,* care îi plăcea lui Martin. Unii o acompaniară fredonând în surdină, alţii doar mişcându-şi buzele.

Tzvi Provizor, Nahum Asharov şi Roni Shindlin, împreună cu alţi tovarăşi de-ai lor, au luat lopeţi şi au aruncat pământul peste capacul sicriului. Din pământ se ridică în aer praf, iar capacul sicriului scotea un zgomot sec şi cavernos în momentul în care cădeau pe el bulgării de pământ. Roni Shindlin se clătină gata să se prăbuşească pe movila de pământ, iar David Dagan îl ţinu, ajutându-l să se ridice în picioare. Osnat medita la cuvintele „fără concesii“ pe care le folosise Yoav în descrierea celui decedat şi ajunse la concluzia că nu-i plăceau aceste cuvinte. Şi totuşi simţea afecţiune faţă de toţi cei prezenţi la înmormântare, fără să ştie de unde provenea, ştiind doar că o va însoţi încă multe zile de acum înainte.

Sicriul era complet acoperit, şi deasupra mormântului nou pluti încă un timp un nor mic de praf. Roni Shindlin spuse:

— Gata.

Apoi adăugă:

— Păcat de el. Aproape că nu au mai rămas oameni ca el.

Adună cele cinci lopeţi pe care le folosiseră la acoperirea mormântului, le puse pe o roabă mică şi plecă. După el porniră şi ceilalţi, în grupuri mici, întorcându-se fiecare la munca lui. David Dagan îi aminti lui Moshe că următoarea lecţie va începe peste un sfert de oră. Şi plecă. Moshe mai aşteptă două-trei minute, apoi plecă şi el. Osnat mai rămase puţin în picioare lângă movila de pământ, ascultând păsărelele şi huruitul unui tractor în depărtare, cu inima împăcată, de parcă nu s-ar fi aflat la o înmormântare, ci ar fi purtat o conversaţie plăcută şi liniştitoare. Simţi deodată nevoia de a spune două-trei cuvinte şoptite în esperanto, dar nu apucase să înveţe nimic şi nici nu ştia ce să spună.